

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

DOKTORA TEZİ

**BABA EĞİTİM PROGRAMININ BABA-ÇOCUK İLİŞKİSİNE VE
ANAOKULUNA DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN SOSYAL BECERİLERİNE
ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

Halil UZUN

EV EKONOMİSİ (ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ) ANABİLİM DALI

**ANKARA
2016**

Her hakkı saklıdır

ETİK

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez içindeki bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, bilgilerin üretilmesi aşamasında bilimsel etiğe uygun davrandığımı, yararlandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi beyan ederim.

19/02/2016

Halil UZUN

ÖZET

Doktora Tezi

BABA EĞİTİM PROGRAMININ BABA-ÇOCUK İLİŞKİSİNE VE ANAOKULUNA DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN SOSYAL BECERİLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Halil UZUN

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Gülen BARAN

Bu araştırmada, anaokuluna devam eden çocuğu bulunan babalara uygulanan Baba Eğitim Programı'nın baba-çocuk ilişkisine ve anaokuluna devam eden çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Kilis il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarına devam eden ve normal gelişim gösteren çocuklar ve babaları dahil edilmiştir. Araştırma basit tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen iki bağımsız anaokulunda gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya dahil edilen okullardan biri deney, diğeri kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Araştırma ön test-son test-kalıcılık testi kontrol gruplu deneysel desende gerçekleştirilmiştir. Deney grubuna çocukları anaokuluna devam eden 40 baba, kontrol grubuna da çocukları anaokuluna devam eden 40 baba dahil edilmiştir. Deney grubundaki babalara on iki hafta süreyle haftada bir kez olmak üzere Baba Eğitim Programı uygulanmıştır. Kontrol grubundaki babalara ise herhangi bir program uygulanmamıştır. Araştırmada Pianta (1992) tarafından geliştirilen “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği” babalar için Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış, ayrıca Avcıoğlu (2007) tarafından geliştirilen “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin güvenilirlik çalışması yapılarak kullanılmıştır. Verilerin analizinde, tek faktörlü kovaryans analizi (ANCOVA) ve t testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda uygulanan eğitim programı sonrasında deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarıyla ilişki düzeylerinde ve çocukların sosyal beceri düzeylerinde anlamlı düzeyde farklılık olduğu ($p<.01$) belirlenmiştir. Deney grubundaki babaların ve çocuklarının son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında farklılığın anlamlı olmadığı ($p>.01$) ve Baba Eğitim Programı'nın etkisinin devam ettiği görülmüştür.

Şubat 2016, 160 sayfa

Anahtar Kelimeler: Baba eğitim programı, baba çocuk ilişkisi, sosyal beceriler

ABSTRACT

Ph.D. Thesis

A STUDY ON THE EFFECT OF FATHER EDUCATION PROGRAM ON FATHER CHILD REALATIONSHIP AND SOCIAL SKILLS OF CHILDREN ATTENDING TO KINDERGARTEN

Halil UZUN

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Home Economics (Child Development and Education)

Supervisor: Prof. Dr. Gülen BARAN

In this study, it is aimed to examine the effects of applied educational program on child-father relations and social skills of the children who were attending kindergarden. The children with normal developmental phase attending independent kindergardens run by the Ministry of National Education in central Kilis province in 2014-2015 educational year and their fathers are included in the study. The study has been conducted in two independent kindergarden which have been selected through simple random exemplification method. One of the schools included in the study has been determined as the experimental and the other one as the control group. The study has been conducted in the form of an experimental one with a pretest-posttest-retention test control group design. Experimental and control groups each had 40 fathers who have children in kindergarden. The fathers in experimental group have been given Father Training Program once a week for a period of 12 weeks. However no training has been given to the fathers in control group. In the study, "Child Parent Relationship Scale" developed by Pianta (1992) has been used after adaptation to Turkish for fathers and "Scale for Evaluating Social Skills" developed by Avcıoğlu (2007) has been used after reliability study. In the analysis of the data such statistical methods as single factor analysis of covariance (ANCOVA), and t test analysis have been used. The results have revealed that there is a meaningful difference between experimental and control groups in father-child relations and their children's social skills after the training program ($p < .01$). It has also been found that the difference between experimental father's posttest and retention test mean scores was not meaningful ($p > .01$), thus showing that the effects of the Father Education Program was still continuing.

February 2016, 160 pages

Key Words: Father education programme, father-child relation, social skills

TEŞEKKÜR

Çalışmanın her aşamasında yakından ilgilenen, bilgilendiren ve gerek bilimsel gerek manevi desteğini esirgemeyen çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Sayın Gülen BARAN'a (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü), çalışmaya bilimsel yaklaşımıyla gelişmeye katkıda bulunan tez izleme komitesi üyelerim Doç. Dr. Sayın Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü) ve Doç. Dr. Sayın Ümit DENİZ'e (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı) sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans öğrenimime başladığım günden, doktoramın sonuna kadar devam eden süreçte desteklerini ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Sayın Neriman ARAL'a (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü), Prof. Dr. Sayın Figen GÜRSOY'a (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü), Prof. Dr. Sayın Aysel KÖKSAL AKYOL'a (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü) ve Prof. Dr. Sayın Aynur BÜTÜN AYHAN'a (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü) çok teşekkür ederim.

Araştırma boyunca sabır, anlayış ve fedakârlık gösteren sevgili eşim Neşe, çalışmalarım nedeniyle zaman zaman ilgi gösteremediğim canım kızlarım Bilge Ceyhan ve Yağmur Ilgın'a, canım anneme, babama, kardeşlerime (özellikle İsmail Burak'a) ve desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen tüm akademisyen dostlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Halil UZUN

Ankara, Şubat 2016

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI

ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL TEMELLER VE KAYNAK ÖZETLERİ	4
2.1 Aile Eğitimi	4
2.1.1 Aile eğitiminin önemi ve amaçları	5
2.1.2 Aile eğitiminde farklı modeller	7
2.1.2.1 Ev merkezli aile eğitimi	8
2.1.2.2 Kurum merkezli aile eğitimi	9
2.1.2.3 Kurumsal okul öncesi eğitimle bütünleştirilmiş aile eğitimi	10
2.1.2.4 Uzaktan eğitim.....	11
2.1.2.5 Çocuktan çocuğa eğitim.....	12
2.1.2.6 Mobil hizmetler	12
2.1.3 Baba eğitiminin önemi ve dikkat edilmesi gereken unsurlar.....	13
2.2 Aile İçi İlişkiler	15
2.2.1 Eşlerarası ilişkiler	16
2.2.2 Kardeşlerarası ilişkiler	17
2.2.3 Ebeveyn çocuk ilişkisi	18
2.2.3.1 Baba çocuk ilişkisi.....	24
2.3 Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceriler.....	28
2.3.1 Sosyal becerilerin sınıflandırılması	29
2.3.2 Okul öncesinde sosyal becerilerin gelişimi.....	34
2.4 Baba Eğitiminin Baba Çocuk İlişkisi ve Sosyal Becerilerin Kazanılmasındaki Rolü	37

2.5 İlgili Araştırmalar	38
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	47
3.1 Araştırmanın Deseni.....	47
3.2 Çalışma Grubu	48
3.3 Veri Toplama Araçları	51
3.3.1 Genel Bilgi Formu	51
3.3.2 Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu	51
3.3.3 Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu	52
3.3.3.1 Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği'nin babalar için Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması	52
3.3.4 Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği.....	59
3.3.4.1 Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin güvenirlik çalışması.....	60
3.4 Veri Toplama Süreci.....	62
3.4.1 Baba Eğitim Programı'nın Hazırlanması.....	62
3.4.2 Ön testlerin uygulanması.....	73
3.4.3 Baba Eğitim Programı'nın Uygulanması	73
3.4.4 Son testlerin uygulanması	74
3.4.5 Kalıcılık testlerinin uygulanması.....	74
3.5 Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi.....	75
3.5.1 Verilerin değerlendirilmesi	75
3.5.2 Verilerin analizi.....	75
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	82
5.SONUÇ VE ÖNERİLER	129
KAYNAKLAR	132
EKLER.....	151
EK 1 Genel Bilgi Formu	152
EK 2 Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu	153
EK 3 Uygulama Fotoğrafları	157
ÖZGEÇMİŞ	159

KISALTMALAR DİZİNİ

ÇEİÖ	Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği
SBDÖ	Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği
KB	Kişiler Arası Beceriler
KKUSB	Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri
ABBÇB	Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri
SAB	Sözel Açıklama Becerileri
KKEB	Kendini Kontrol Etme Becerileri
AOB	Amaç Oluşturma Becerileri
DB	Dinleme Becerileri
GTB	Görevleri Tamamlama Becerileri
SKEB	Sonuçları Kabul Etme Becerileri

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1	Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu'nun doğrulayıcı faktör analizi sonuçları.....	57
Şekil 4.1	Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu'nun "Olumlu İlişkiler" alt boyutundan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları	85
Şekil 4.2	Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu'nun "Uyumsuzluk" alt boyutundan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları	88
Şekil 4.3	Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu'nun "Çatışma" alt boyutundan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları	91
Şekil 4.4	Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu'ndan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları	94
Şekil 4.5	Deney ve kontrol grubundaki çocukların "Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği"nin "Kişilerarası Beceriler" alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları	101
Şekil 4.6	Deney ve kontrol grubundaki çocukların "Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği"nin "Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri" alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları.....	104
Şekil 4.7	Deney ve kontrol grubundaki çocukların "Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği"nin "Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri" alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları	106
Şekil 4.8	Deney ve kontrol grubundaki çocukların "Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği"nin "Sözel Açıklama Becerileri" alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları	109
Şekil 4.9	Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin "Kendini Kontrol Etme Becerileri" alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları.....	112

Şekil 4.10	Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Amaç Oluşturma Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları.....	115
Şekil 4.11	Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Dinleme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları	117
Şekil 4.12	Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Görevi Tamamlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları.....	119
Şekil 4.13	Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları.....	121
Şekil 4.14	Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nden aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları.....	124

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1 Çalışma grubunda yer alan babaların özelliklerine ilişkin dağılımlar	49
Çizelge 3.2 Çalışma grubunda yer alan çocukların özelliklerine ilişkin dağılımlar	50
Çizelge 3.3 Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu'nun faktörleri ve faktör yükleri	56
Çizelge 3.4 Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formunun test-tekrar test ve iç tutarlılık güvenirlik katsayıları	59
Çizelge 3.5 Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin alt boyutları ve toplamı için belirlenen Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları.....	61
Çizelge 3.6 Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu'nun uygulandığı babalara ilişkin demografik özellikler	63
Çizelge 3.7 Babaların Baba Eğitim Programı'nda bilgi edinmek istedikleri konulara ilişkin tercih sıralamalarının dağılımları	65
Çizelge 3.8 Baba Eğitim Programı konu, kazanım ve etkinlik sayıları ve uygulama takvimi	72
Çizelge 3.9 Deney ve kontrol gruplarındaki babaların “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu”nun toplamından ve alt boyutlarından aldıkları ön test, son test ve kalıcılık testi puanlarına ilişkin Kolmogorov-Smirnov Z (K-S) normallik testi sonuçları.....	77
Çizelge 3.10 Deney ve kontrol grubundaki babaların son teste (bağımlı değişken) ait ortalama puanları ile ön teste (ortak değişkenlere) ait ortalama puanları arasındaki korelasyon analizi.....	78
Çizelge 3.11 Deney ve kontrol gruplarındaki babaların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” ve alt boyutlarından elde ettikleri ön test, son test ve kalıcılık testi puanlarına ilişkin Kolmogorov-Smirnov Z (K-S) normallik testi sonuçları.....	79
Çizelge 3.12 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nden elde ettikleri son teste (bağımlı değişken) ait ortalama puanları ile ön teste (ortak değişkenlere) ait ortalama puanları arasındaki korelasyon analizi.....	80

Çizelge 4.1	Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun alt boyutları ve toplamından aldıkları ön test puanlarına ilişkin t testi sonuçları	83
Çizelge 4.2	Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun Olumlu İlişkiler alt boyutundan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları ve standart sapmaları.....	84
Çizelge 4.3	Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun Olumlu İlişkiler alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarına ait ANCOVA sonuçları	86
Çizelge 4.4	Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun Uyumsuzluk alt boyutundan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları ve standart sapmaları.....	88
Çizelge 4.5	Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun Uyumsuzluk alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarına ait ANCOVA sonuçları	89
Çizelge 4.6	Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun Çatışma alt boyutundan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları ve standart sapmaları	91
Çizelge 4.7	Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun Çatışma alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarına ait ANCOVA sonuçları.....	92
Çizelge 4.8	Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'ndan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları ve standart sapmaları	94
Çizelge 4.9	Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'ndan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarına ait ANCOVA sonuçları	95

Çizelge 4.10 Deney grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun alt boyutları ve toplamından aldıkları son test ile kalıcılık testi puan ortalamalarına ait t testi sonuçları.....	97
Çizelge 4.11 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları ön test puanlarına ilişkin t testi sonuçları.....	99
Çizelge 4.12 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Kişiler Arası Beceriler alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları.....	101
Çizelge 4.13 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Kişiler Arası Beceriler alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları.....	102
Çizelge 4.14 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları.....	103
Çizelge 4.15 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları.....	105
Çizelge 4.16 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları.....	106
Çizelge 4.17 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları	107
Çizelge 4.18 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Sözel Açıklama Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları.....	108

Çizelge 4.19 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Sözel Açıklama Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları	110
Çizelge 4.20 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Kendini Kontrol Etme Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları	111
Çizelge 4.21 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Kendini Kontrol Etme Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları	113
Çizelge 4.22 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Amaç Oluşturma Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları.....	114
Çizelge 4.23 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Amaç Oluşturma Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları	116
Çizelge 4.24 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Dinleme Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları.....	117
Çizelge 4.25 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Dinleme Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları.....	118
Çizelge 4.26 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Görevi Tamamlama Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları	119
Çizelge 4.27 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Görevi Tamamlama Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları	120

Çizelge 4.28 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Sonuçları Kabul Etme Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları	121
Çizelge 4.29 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Sonuçları Kabul Etme Becerileri alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları	122
Çizelge 4.30 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları	123
Çizelge 4.31 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları	125
Çizelge 4.32 Deney grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin alt boyutları ve toplamından aldıkları son test ile kalıcılık testi puan ortalamalarına ait t testi sonuçları.....	127

1. GİRİŞ

Yaşamın ilk yılları, çocuğun bütünsel gelişimi açısından çok önemlidir. Yapılan araştırmalarda zekânın, kişiliğin ve sosyal davranışların bu kritik ilk yıllarda oluştuğunu ortaya koymuştur. Bu dönemde bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişim açısından önemli ilerlemelerin sağlanabilmesi çocuğa zengin uyarıcı ortamların sunulması ile mümkündür (Young ve Mundial 1996, Aral vd. 2000, Koçak 2004).

Çocuğun ilk eğitim aldığı yer ailedir. Çocuğun ilk çocukluk döneminde ailesinden almış olduğu eğitim, kültürel özellikler ve davranış biçimleri onun bütün yaşamı boyunca kişiliğinin bir parçası olarak kalabilmektedir. Bu nedenle çocuğun okul öncesi dönemde ailesi tarafından olumlu davranış modelleri ile yetiştirilmesi çok önemlidir (Gizir ve Baran 2003). Çocukların öğrenme yaşantılarının temeli ev ortamında atılmaktadır. Ebeveynler çocuklarını direkt olarak eğitmekle kalmayıp ev dışındaki yerlerde öğrendiklerini onaylayarak, reddederek, yönlendirerek de dolaylı olarak eğitmektedirler. Dolayısıyla anne babaların çocukları için önemli sorumlulukları yüklenmeleri gerekmektedir. Anne babaların çocuklarıyla ilgili temizlik, beslenme, giyinme, güvenlik ve barınma gibi ihtiyaçlar dışında da sorumlulukları bulunmaktadır. Anne-baba-çocuk arasındaki etkileşim çocuğun davranışlarını biçimlendirmede, olumlu davranışlar geliştirmede önemli rol oynamaktadır (Özyürek 2004, Kostelnik vd. 2011).

Yirminci yüzyılda psikologlar, psikanalistler ve eğitimciler anne baba tutum ve davranışlarının çocuk gelişiminde etkili olduğunu ortaya koyan araştırmalar yapmışlardır. Araştırmacılar, ebeveyn tutumlarının gelişmekte olan çocuğa model oluşturduğu, çocuğun kişilik yapısını etkilediği ve özdeşim modeli olan anne babasından edindiği benzer tutumları çocuğun da sergilediğini belirtmişlerdir (Ömeroğlu 1996, Güngör 2001, Uyanık Balat 2007, Dönmezer 2009).

Anne baba tutum ve davranışları çocukların ahlak ve vicdan gelişimini, uyumlu-uyumsuz, etken-edilgen, bağımlı-özerk, içedönük-dışadönük vb. bir kişilik oluşturmalarını önemli ölçüde etkileyebilir. Ebeveynlerin sergiledikleri tutum kadar sosyal yaşamdaki rolleri de çocuk yetiştirme konusunda etkilidir. Toplumsal gelişim ve

değişimlerle doğru orantılı olarak kadının toplum içindeki rolü değişmiş, bununla birlikte, çocuğun yaşamında etkili ebeveyn olma tartışmalarında babanın 20. yüzyılın başlarından itibaren farklı algılanan rolü de değişime uğramıştır. Annelerin ekonomik hayata katılmaları, evin dışında da çalışmaları ve doğumdan kısa bir süre sonrasında iş yaşamına tekrar katılmak zorunda kalmaları, babaların çocuğun hayatında sadece ev dışında çalışan bir kişi olmaktan daha başka sorumluluklar almasına, çocukla yakınlık kurmasına ve çocuk yetiştirmedeki sorumluluğunu paylaşmasına neden olmuştur (Myers 1996).

1980'li yılların ilk yarısından itibaren, babanın çocuk gelişimi ve aile yaşantısındaki etkileri üzerine yapılan araştırmalarda artış gözlenmeye başlanmıştır. Lamb'ın 1986 yılında ortaya koyduğu Baba Katılımı Tipolojisi, babaların çocuğun gelişimi üzerindeki etkilerini araştırmayı amaçlayan çalışmalara önemli bir teorik altyapı oluşturmuştur. Lamb, baba katılımının üç önemli boyutunu belirtmektedir. Bunlardan birincisi, babalarla çocukların birlikte zaman geçirmesini ifade eden etkileşimdir. İkincisi, babalar ve çocukların birlikte herhangi bir etkinlik gerçekleştirmese bile, duygusal ve fiziksel yakınlık içerisinde olma çocuğun önceliklerine zaman ayırmayı ifade eden ulaşılabilirlik, üçüncüsü ise, çocuğun mutluluğu ve sağlıklı gelişimi için sorumluluk üstlenmektir (Lamb 1987, Koçak 2004).

Çocuk eğitiminde annenin yeri ve önemi inkar edilemez. Ancak bu durum, babanın çocuğun eğitiminde üstlendiği sorumluluğunun daha az olduğu anlamına gelmemektedir (Aydın 2008). Günümüzde annenin iş yaşamında daha çok yer almasıyla birlikte babanın aile içindeki otoriter rolü daha uyumlu, sıcakkanlı ve ılımlı bir baba rolüne dönüşmektedir. Kız ya da erkek çocuk için babanın iyi bir özdeşim modeli olması, çocukları ile etkili iletişim kurması ve anne babanın uyumlu bir ilişki içerisinde olması çocukların gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Kıraç 2008). Son yıllarda yürütülen çalışmalarda baba çocuk ilişkisinin çocuğun bilişsel gelişimi ve okul başarısını büyük ölçüde etkilediği görülmekte, babasıyla nitelikli ve yakın ilişkiler geliştiren çocukların okul başarısı ve bilişsel gelişimlerinin olumlu açıdan etkilendiği ortaya konulmaktadır (Kimmet 2003, Yavuzer 2007).

Erken çocukluk döneminde çocuklar babalarının kendilerini izlemelerinden, fikir vermelerinden, yeni şeyler öğretmelerinden, onlarla oynamaktan, kısacası babalarıyla birlikte olmaktan keyif almaktadırlar. Ayrıca bu dönemde babalarıyla birlikte olan çocuklar gelişimleri için gerekli olan birçok bilgiyi, beceriyi ve duygusal desteği elde etmektedirler (Anonim 2014).

Sosyal beceriler, kişinin toplumdaki diğer bireylerle daha güçlü bir etkileşim kurması ve sosyal olarak kabul görmeyen tepkilerden kaçınmasını sağlayan, toplumun büyük bir çoğunluğunun kabul ettiği öğrenilmiş davranışlardır (Gresham ve Elliot 1990, Çiftçi ve Sucuoğlu 2004). Birçok sosyal beceri, akran grupları ve aile içerisinde, ebeveynlerin, akraba ve diğer yetişkinlerin, kardeşlerin ve akranların model olmalarıyla çocukların çevrelerini gözlemlemesi ve farkında olmadan ve sistematik olmayan şekilde öğrenmesi sonucu gelişmektedir. Ancak çocuklar, sosyal becerilerin sistemli olarak öğretilmesine ve bu becerileri kullanmaları için desteklenmeye ihtiyaç duymaktadır (Avcıoğlu 2007). Çocukların sosyal ve duygusal gelişiminde anne babalar doğrudan etkilidir. Anne ve babalar çocukları için en büyük uyarı kaynaklarıdır ve çocukların taklit edebilecekleri ilk modellerdir (Ekşi 1990, Zigler vd. 2008). Değişen sosyal yaşam şartları ve yapılan araştırmalar sonucunda, babaların da anneler kadar çocukların hayatında önemli bir yere sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, babaların çocuğun gelişimi, eğitimi, çocuk oyunları, sosyal beceriler, çocukla ve ailedeki diğer bireylerle iletişim ve eğitim etkinliklerine katılım gibi konularda desteklenmeleri önemlidir. Bu konularda hazırlanacak Baba Eğitim Programı'nın etkililiğinin bilimsel bir yaklaşımla ortaya konması önem taşımaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmada, Baba Eğitim Programı'nın baba çocuk ilişkisine ve anaokuluna devam eden çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. KURAMSAL TEMELLER VE KAYNAK ÖZETLERİ

2.1 Aile Eğitimi

Aile eğitimi, genel olarak katılımcılara anne babalık hakkında farklı konularda bilgi ve farkındalık kazandırmayı amaçlayan çalışmalardır. Aile eğitimine ilişkin çeşitli kaynaklarda farklı tanımlamalar bulunmaktadır.

Titmus vd. (1985), anne baba eğitimini; “çocukların yetiştirilmesi, aile ilişkileri, ailede ve toplumda anne babaya düşen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için gerekli bilgi, tutum ve becerilerin sistemli biçimde geliştirilmesi” şeklinde tanımlamıştır.

Aile eğitimi, anne babayı ve çocuğa bakan kişiyi desteklemek için zengin uyarıcı ev ortamını sağlamak, anne baba-çocuk iletişimini gerçekleştirmek, çocuğun doğumundan ilkokulun başlangıcına kadar olan devrede gelişimlerine cevap vermek amacıyla düzenlenen, anne babaların çocuklarını sağlıklı bir şekilde yetiştirmelerini sağlamayı amaçlayan etkinliklerin tümü olarak ifade dileyebilir (Üstünoğlu 1991, Mahoney vd. 1999, Wong vd. 2006).

Anne baba eğitimi; çocukların yetiştirilmesi, aile ilişkileri, ailede ve toplumda anne babaya düşen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için gerekli bilgi, tutum ve becerilerin sistemli biçimde geliştirilmesine, anne babaların çocuk yetiştirme konusunda arzu edilen davranışları geliştirmelerine yardımcı olan bir eğitimidir. Toplumlarda meydana gelen hızlı değişim, anne babalığa ilişkin bilgi ve becerileri etkilemekte; çocukların gelecekteki kişiliğini belirlemede önemli görevler üstlenen anne babaların, çocuklarını toplumsallaştırma sürecinde karşılaştıkları sorunlar da giderek artmaktadır. Bu nedenle, anne babalara çocuklarıyla etkili iletişim kurmalarında ve çocuklarının davranış ve alışkanlıklarını olumlu yönde değiştirmelerinde yardımcı olacak anne baba eğitimi daha çok önem kazanmaktadır (Anonim 2001, Çağdaş 2008).

Okullar ve aileler, çocukların psikolojik ve eğitsel gelişimini etkileyen önemli kaynaklardır ve iyi sonuçlar sadece bu iki kurumun ortak çalışmaları ile gerçekleşebilir.

Günümüzde anne ve babalar, çocuklarını en iyi şekilde nasıl yetiştirecekleri konusunda kararsız kalmakta ve anne baba eğitimi zorunlu hale gelmektedir. Ebeveyn eğitimi, anne baba eğitimi veya aile eğitimi olarak da adlandırılan eğitimler sayesinde, ailelerin bilinçlendirilmesi gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Ailelerin eğitim programlarına katılımları sonucu bilgi, davranış ve tutumlarında meydana gelecek istendik değişiklikler, toplum bilincini ve duyarlılığını geliştirmektedir (Cruse vd. 1981, Tezel Şahin ve Ünver 2005).

2.1.1 Aile eğitiminin önemi ve amaçları

Çocukların sağlıklı yetişkinler olmaları, sağlıklı ilişkilerin olduğu bir aile ortamında büyümelerine bağlıdır (Erkan ve Durmuşoğlu 2006). Aile çocuğun gelişimsel sürecindeki doğru ve yanlışlar için güçlü bir belirleyici olup, çocuğun gelişimini ve öğrenmesini derinden etkilemektedir (Morrison 2006).

Gordon'a (2009) göre, ebeveynlerin çocuk üzerindeki etkisi çok geniştir. Çocuklar birçok beceriyi ebeveynlerini gözlemleyerek ve onlardan yardım ve destek alarak öğrenirler. Bir bakıma, anne ve babalar sıfır altı yaş döneminde hem çocukların tüm ihtiyaçlarının karşılanmasında en yakınında olan kişiler, hem de ilk öğretmenleridirler. Kişiliğin gelişimsel temellerinin sıfır altı yaş döneminde atıldığı göz önüne alındığında, eğitsel kimliğin belirlenmesinde ebeveynlerin rollerinin önemi daha da iyi anlaşılmış olur. Çocuğun aile içerisinde edindiği statü, değer ve geliştirdiği kimlik, onun gelecekte toplum içerisinde kazanacağı kimliğin, statünün ve değerinin belirleyicisi olmaktadır.

Aile çocukların gelecek yaşantısını önemli ölçüde etkilediğinden, anne babaların çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda eğitilmeleri, çocukların daha iyi yetişmelerinde önemli rol oynamaktadır (Kaya 2002). Anne baba eğitim programları sayesinde, çocukta daha yüksek kalitede öğrenme sağlanabilmektedir (Morrison 2006). Günümüzde ailelerin eğitim sürecine dahil edilmediği bir eğitim ile istenen amaca ulaşmanın çok zor olduğu bilinmektedir. Bu nedenle son yıllarda aile eğitimine verilen önem gittikçe artmaktadır (Varol 2005, Can Toprakçı 2006, Diler Sönmez 2008).

Aile eğitim programları aracılığıyla özellikle sosyo-ekonomik yönden güçlük yaşayan, büyük şehirlere göç ederek yeni yaşam koşullarına uyum sorunları yaşayan ailelere aile içi ilişkileri güçlendirme, çevresel baskılara karşı güçlü olma gibi konularda destek olunabilmektedir (Tezel Şahin ve Özyürek 2010). Ayrıca aile eğitimi programları, ebeveynleri anne babalık rolleri açısından geliştirmek, aile yaşamını düzenlemek, güçlendirmek, gerekli bilgi ve beceri ile donatmayı amaçlamaktadır. Bu sayede aileler, çocuklarının eğitimlerinde kendi rollerinin önemini, kendi ilgi, yetenek ve becerilerinin farkına vararak bu becerilerini geliştirmektedir (Kurtulmuş 2003, Aral vd. 2008).

Aile eğitimleri verilerek çocuklar aile ortamında desteklendiğinde, çocuk içinde bulunduğu çevreden soyutlanmadan eğitilmektedir. Ayrıca aile ortamı çocuk için daha uygun bir eğitsel ortam haline gelmektedir (Çağdaş ve Seçer 2006).

Anne babalara yönelik destekleyici eğitim programlarının temel hedeflerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Ailelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilenmelerini sağlamak,
- Her yaşın gelişim özelliğine göre çocuklarını tanımalarına yardımcı olmak,
- Çocuğun her alandaki gelişiminin desteklenmesi ve hızlanmasına doğrudan katılımlarını sağlamak,
- Çocuk ile sağlıklı bir iletişim kurmanın önemi ve çocuk yetiştirme tutumları konusunda bilgilendirmek,
- Çocukların davranış ve alışkanlıklarını değiştirme yollarını öğretmek,
- Evlat edinen ailelere üstlendikleri anne baba rollerini benimsetmek,
- Aileleri hakları ile ilgili olarak bilinçlendirmek,
- Bilgiyi davranışa dönüştürmelerine yardımcı olmak,
- Ailelere çocuğunu kendi kendine kararlar alabilen ve aldığı bu kararlara saygılı, duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilen, yeteneklerini kullanabilen, kültür değerlerine sahip, ruh ve beden sağlığı yerinde bir birey olarak yetiştirmek için gerekli bilgileri vermektir (Ersoy ve Tezel Şahin 1999).

Bununla birlikte aile eğitim programları;

- Çocuğun tüm gelişimine katkıda bulunarak bu olumlu değişikliklerin sürekliliğini sağlamak,
- Çocuğun ailedeki öğrenme ortamına katkıda bulunmak,
- Ailenin, kendi çocuğunun hayatında ne kadar önemli rolü olduğu düşüncesini pekiştirmek,
- Aile içinde oluşabilecek sorunları önlemek ve çocukları için alternatif disiplin yöntemlerini sunmak,
- Aileye, çocuğun ev ortamında kazanabileceği deneyimler hakkında bilgi vermek,
- Öğretimi daha etkili hale getirmek,
- Aile içinde ve okul yapısında değişiklikler yaparak eğitimsel gelişmeleri ve iyileştirmeleri kolaylaştırmak gibi hedefleri de kapsamaktadır. (Zembat ve Polat Unutkan 2000, McIntyre ve Phaneuf 2007).

2.1.2 Aile eğitiminde farklı modeller

Aile eğitim programları hedefleri, içeriği, kullanılan materyaller, farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması, eğitimin süresi, katılımcıların özellikleri, programı yürüten eğitimcinin özellikleri açısından bazı farklılıklar göstermekle birlikte, aile eğitim modelleri şu şekilde gruplandırılabilir:

1. Ev merkezli aile eğitimi
2. Kurum merkezli aile eğitimi
3. Kurumsal okul öncesi eğitimle bütünleştirilmiş aile eğitimi
4. Uzaktan öğretim yoluyla aile eğitimi

5. Çocuktan çocuğa eğitim

6. Mobil hizmetler (Güler vd. 2010).

2.1.2.1 Ev merkezli aile eğitimi

Çocuğun farklı alanlardaki gelişimlerine katkıda bulunan, anne babaları bilinçlendirmeyi amaçlayan ev merkezli eğitim, daha ziyade özel eğitime muhtaç çocukların gelişimine katkıda bulunmak amacıyla anne baba ve evdeki diğer aile bireylerine gereksinim duydukları eğitim desteğinin ev ortamında verilmesidir (Temel ve Ömeroğlu 1993, Aral vd. 2002, Sweet ve Appelbaum 2004).

Ev merkezli programların hedefi; çocuğun sağlıklı yetişmesine, iyi beslenmesine ve tüm alanlardaki gelişimlerine destek olacak ev ortamını oluşturabilmeleri için ebeveynler ve çocuğa bakan diğer kişileri eğitmektir. Diğer taraftan çocuğun ev ortamı da desteklendiğinden, okul ve ev ortamı arasındaki farklılıklar ortadan kaldırılabilir.

Ev merkezli aile eğitimi programlarında, çocuğun gelişimi ve bakımı açısından birincil sorumluluk aileye verilmektedir. Bu programlar; eğitimin doğal ortamda gerçekleşmesine, bireyselleştirilmiş öğrenmeye olanak sağlamasına, tüm aile bireylerinin doğrudan katılımına ve ebeveyn çocuk etkileşiminin doğrudan gözlenmesine olanak vermesi açısından avantajlı görülmektedir (Turan vd. 1997).

Ev merkezli aile eğitim programları kapsamındaki ev ziyaretleri belirlenen hedef kitlenin ihtiyaçlarına göre farklılık gösterebilmektedir. Hizmet temelli ev ziyaretleri çocukların daha sağlıklı yetişebilmeleri için aile üyelerinin streslerini azaltmak amacı ile yürütülmektedir. Davranış temelli ev ziyaretleri, genç yaştaki annelerin çocuklarıyla ilişkilerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. İlişki temelli ev ziyaretleri ise aile bireyleri arasındaki ilişkileri geliştirmek ve güçlendirmek amacıyla yürütülmektedir. Ev merkezli eğitim sayesinde anne babalar çocuğun gelişimini desteklerken, kendi yeteneklerinin de farkına vararak olumlu benlik algısı geliştirmektedirler (Tezel Şahin ve Özyürek 2010). Kurumsal okul öncesi eğitim olanaklarından yararlanamayan çocukların aileleri ve

dezavantajlı aileler için ev merkezli aile eğitim programlarının yararlı bir hizmet olabileceği söylenebilir (Çağdaş ve Seçer 2006, Ponzetti vd. 2009).

Türkiye’de uygulanan ev merkezli aile eğitim programları; Anne Çocuk Eğitim Programı (AÇEP), Gazi Üniversitesi Aile Çocuk Eğitim Programı, Anne Baba Çocuk Eğitim Projesi, dünyada uygulanan ev merkezli aile eğitim programları ise; Aile Eğitimi Projesi ile Erken Çocukluğun Desteklenmesi Projesi (Early Childhood Stimulation Through Parent Education Project), Okul Öncesi Çocuklar İçin Ev Merkezli Aile Eğitim Programı (Home Instruction Program for Preschool Youngsters, Hippy), Ev Merkezli Anne Çocuk Programlarıdır (The Mother-Child Home Program) (Kartal 2010).

2.1.2.2 Kurum merkezli aile eğitimi

Kurum merkezli aile eğitimleri, belirli bir merkezde uzman bir eğitici tarafından anne babaların eğitildiği grup toplantıları şeklinde düzenlenmektedir. Bu programlarda çocukların dil becerilerini geliştirmek, çocuğu motive etmek, anne babanın kendinin farkına varmasını desteklemek, anne babanın ihtiyaçlarını ifade etmesine destek olmak, ev yönetimi becerilerini geliştirmek ve evdeki materyallerin kullanımını sağlamak amaçlanmaktadır (Aksoy 2002).

Eğitim kurumlarında sunulan bu eğitim modeli, iki farklı uygulamayı içermektedir. Bunlardan birincisinde yalnız anne babalar haftanın belli günlerinde grup toplantıları aracılığıyla eğitilmekte, ikincisinde ise ebeveynler, çocuklarıyla birlikte eğitim verilen kurumlara gelerek eğitimlerini devam ettirmektedir (Üstünoğlu 1991, Çağdaş ve Seçer 2006). Toplantı dışındaki günlerde, anne babalar verilen eğitsel materyallerle evde çocuklarıyla çalışmakta ve karşılaştıkları sorunları not etmektedir. Eğitimci ayda iki kez ev ziyareti yaparak etkinliklere destek olmakta ve anne çocuk ilişkisini gözlemlemektedir. Diğer uygulama şeklinde ise, anne babalar haftanın belli günlerinde çocuklarıyla birlikte eğitim kurumuna gelerek eğitim çalışmaları sürdürülmekte, anne babalar eğitimdeyken çocuklar da başka bir sınıfta öğretmen rehberliğinde gelişimlerini destekleyici etkinliklere katılmaktadır (Güler vd. 2010, Tezel Şahin ve Özyürek 2010).

Kurum merkezli aile eğitim programı Türkiye’de; Eğitici Anne Yetiştirme Programı, Ana Baba Okulu, Anne Baba Destek Programları, Kadın ve Çocuk Merkezleri, 0-18 yaş Aile Eğitim Programı gibi programlarla uygulanmaktadır. Çeşitli ülkelerde ise; Okul Öncesi Programı (The Preschool Program), Aile Çocuk Programı (AVANCE Parent-Child-Program) kurum merkezli aile eğitim programları arasında yer almaktadır (Kartal 2010, Tezel Şahin ve Özyürek 2010).

2.1.2.3 Kurumsal okul öncesi eğitimle bütünleştirilmiş aile eğitimi

Okul öncesi eğitimle bütünleştirilmiş aile eğitimi yaklaşımı, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların anne babalarına kurumda ve evlerinde eğitim verilmesini kapsamaktadır. Amaç, çocuklara yönelik eğitim programı ile aile eğitim programının bütünleştirilmesidir. Bu yaklaşım ağırlıklı olarak sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan yoksun ailelere uygulanır. Programlar genellikle, sonbahar ve ilkbahar dönemini kapsayan iki öğretim yılı boyunca uygulanır. Bu dönemde üç ve dört yaşındaki çocukların her gün kuruma devam etmesi beklenir. Bu yaklaşımda amaç, çocuğun fiziksel, sosyo-duygusal, zihinsel gelişimini, konuşma becerisini ve sözcük dağarcığını artırarak okulda başarılı olmasını, okulda kazandığı becerileri ev ortamında ve yakın çevresinde sürdürmesini, genellenmesini ya da kurumda üzerinde durulmayan becerileri kazanmasını sağlamaktır. Özellikle kavram gelişimi ve dil gelişimiyle ilgili etkinliklerle çocuğun zihinsel süreçlerini ve sembolik ifadesini geliştirmek amaçlanır (Üstünoğlu 1991). Bu sayede, ebeveynleri çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda destekleyen ve çocuklarının eğitimine katılmalarını sağlayan sistematik ve kurumsal eğitim ile evde verilen eğitimi bütünleştiren bir yaklaşım sergilenmektedir (Çağdaş ve Seçer 2004, Ömeroğlu ve Can Yaşar 2005).

Bu konuda Türkiye’de 2013 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Okul Öncesi Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (OBADER) hazırlanmıştır. Bu rehberde özellikle sosyal yönden dezavantajlı ailelerin okul öncesi dönemden başlayarak çocuklarının gelişimi ve eğitimine katkı sağlaması konusunda ev ve kurum ortamlarında desteklenmesi amaçlanmıştır (Anonim 2013).

2.1.2.4 Uzaktan eğitim

Aile eğitimi çalışmalarının tamamını ailelerle birlikte yüz yüze yürütmek her zaman mümkün olmayabilir. Bu nedenle erken dönemdeki eğitimle ilgili seçeneklerden biri de uzaktan eğitimidir. Uzaktan eğitim, fiziksel olarak ayrı ortamlarda bulunan öğretmen ve öğrencilerin, teknoloji ürünleri (televizyon, video, bilgisayar, yazılı materyaller vb.) aracılığıyla etkileşimde bulundukları bir sistemdir. Uzaktan öğretim yoluyla aile eğitimi yaklaşımında aile eğitimi, uzaktan öğretim süreçlerinden yararlanılarak gerçekleştirilmektedir. Ancak kullanılan öğretim süreçlerinin farklılığı nedeniyle değişik uygulamalar görülmektedir (Üstünoğlu 1991, Oktay 2007).

Özellikle coğrafi güçlükler nedeni ile okul öncesi eğitim imkanlarından faydalanamayan çocuklar ve ailelerine, çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilendirmeye yönelik yazılı metinler, kitapçıklar, broşürler, bilgisayar, video kayıtları, televizyon ve radyo bağlantıları aracılığıyla ulaşılması amaçlanmaktadır (Aral vd. 2002).

Aile eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanması bir ekip çalışması ve oldukça yoğun bir çaba gerektirir. Hazırlanan programların gerçekleştirilmesinde aileyle ilgili hizmet veren servislerin desteğine de ihtiyaç duyulur. Ancak diğer eğitim, sağlık ve sosyal hizmet veren kurum ve kuruluşların işbirliği ve eşgüdüm içinde çalışmaları ile amacına ulaşabilir (Üstünoğlu 1991).

Uzaktan eğitim modeli hem çocukların, hem de anne babaların eğitiminde kullanılabilir. Okul öncesi dönem çocuklarına uygun olarak hazırlanan “Susam Sokağı Programı” uzaktan eğitim modelinin çocuk eğitiminde kullanılmasına iyi bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü ile UNICEF tarafından okul öncesi dönemde çocuğu olan aileler için çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda hazırlanan kasetlerle verilen eğitim, uzaktan eğitim ile ilgili yapılan aile eğitimine bir örnektir (Alp 1991, Temel 1997, Oktay 2000).

2.1.2.5 Çocuktan çocuğa eğitim

Çocukların kendi kendilerine yardım etmesini sağlayan, diğer çocukların, toplumun ve çevrenin gelişimlerine ve sosyal hayat şartlarına katkıda bulunmasını sağlayan bir yaklaşımdır.

Çocuktan çocuğa eğitim programı, 1978 yılında İngiliz Hükümeti ve Dünya Sağlık Örgütü'nün çalışmaları ile ilk olarak Alma Ata İlkokulları Sağlık Koruma Bildirisi'nde yer almıştır. Uluslararası Çocuk Yılı için yapılan çalışmaların bir kolu olarak Londra'daki Ana Çocuk Sağlığı Enstitüsü tarafından geliştirilmiştir. Çocuktan çocuğa yaklaşımı ile evde, okulda ya da dışarıda çocukların öğrendiklerini diğer çocuklara aktarması amaçlanmaktadır. Kırsal ve gecekondü bölgelerinde çocukların küçük kardeşleri ile ilgilenmelerinin yoğun olması nedeniyle, çocuktan çocuğa eğitim yaklaşımının okul öncesi eğitimde yaygınlaştırılmasının önemli olacağı düşünülmüştür. Yaşça büyük çocukların kendilerinden küçük kardeşlerine bakabilmesi için çocuk öğrenme sürecine etkin bir biçimde katılmaya özendirilmeli, somut bilgiler verilmesi ve öğrendiklerini uygulayabilmesi için yardımcı olunmalı ve okul, ev ve toplum arasında bağlantı kurulabilmesi sağlanmalıdır (Temel 2001, Tezel Şahin ve Özyürek 2010).

2.1.2.6 Mobil hizmetler

Mobil hizmetler, okul öncesi eğitim hizmetlerinden yararlanamayan çocukların yaşadıkları yerleri hedefleyen gezici otobüslerle, belirli bir zaman diliminde, okul öncesi öğretmeni tarafından uygulanan eğitim programı vasıtasıyla çocukları ilköğretime hazırlamayı amaçlamaktadır. Anaokullarına ekonomik ya da ailevi nedenlerle devam edemeyen çocuklar için düşünülen gezici anaokulları, aileleri de kapsayan ve çocuk bakımını tüm yönleriyle ele alan bütünleştirici bir programdır. Program çocukların fiziksel, bilişsel, duyuşsal, sosyal gelişimini kültürel özellikleri göz önünde bulundurularak desteklemeye çalışmaktadır (Tezel Şahin ve Özyürek 2010).

Mobil hizmetler özellikle, üçüncü dünya ülkelerinde yaşam şartları uygun olmayan çocuklara sağlık, beslenme ve eğitim desteği vermek amacıyla, Avrupa'da ise çocuklara

daha güvenli bir oyun ortamı oluşturulması amacıyla uygulanmaktadır. Çocuklar yanında ailelere, özellikle de annelere çocuk eğitimi ve beslenmeyle ilgili danışmanlık hizmeti verilmektedir (Güler vd. 2010).

2.1.3 Baba eğitiminin önemi ve dikkat edilmesi gereken unsurlar

Dünyada ve Türkiye’de yapılan birçok araştırma çocuğun eğitiminde annenin olduğu kadar babanın da önemli olduğunu ortaya koymuştur (Tezel Şahin 1998, Riley vd. 2000, Öz 2005, Segrin ve Flora 2005, Çağdaş 2008). Baba desteğinin çocukların analiz etme becerisi, zeka düzeyi, temel beceriler, dil zekası ve akademik başarıda, sosyal ve duygusal gelişimdeki iç denetimde, olgunluk, bağımsızlık düzeyi ve psiko-sosyal uyum ile cinsel kimliğin tanımlanması ve geliştirilmesinde olumlu rol oynadığı ifade edilmektedir (Tezel Şahin ve Özyürek 2010). Çoğu ailede baba, çocuklar için bir güç ve otorite sembolüdür. Çocuklar her zaman bu gücün yanlarında olmasını ve onlara destek olmasını beklemektedir. Eğitimciler için babaları babalık görevinde destekleme ve onlara yardımcı olma, özellikle erken çocukluk dönemi için çok önemli ve gereklidir (Ortiz vd. 1999, Güler vd. 2010, Tezel Şahin ve Özyürek 2010).

Bir yetişkin eğitim programı olan Baba Eğitim Programı’nı hazırlama, planlama ve uygulama aşamalarında dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar bulunmaktadır. Yetişkinlere yapılacak bir eğitim için eğitim durumları düzenlenirken, yetişkinlerin öğrenme stillerinin, öğrenme stratejilerinin ve öğrenme modellerinin dikkate alınması ve uygun olanların işe koşulması gerekir. Bu kuramsal bilgilerin program sürecinde işe koşulması katılımcılar açısından, öğretim hizmetinin niteliği ve etkililiği açısından çok önemlidir (Demirel 2013). Örneğin, bazı yetişkinler belli bir konu kendisine sunulurken yapılandırılmış planlı ve aşamalı sunum şeklindeki bir anlatımı tercih ederken, bazıları daha az yapılandırılmış sohbet şeklindeki tartışmaları tercih edebilirler. Eğitim etkinliği sırasında kullanılan yöntem ve tekniklerin katılımcıların öğrenme tercihlerine uymaması durumunda motivasyonun ve başarının belirgin ölçüde azalacağı söylenebilir (Knox 1974). Bu nedenle uygulanacak eğitim programının babaların eğitim ihtiyaçları doğrultusunda, onların öğrenme tercihlerine uygun yöntem ve teknikler kullanılarak, programın uygulanacağı mekan, zaman ve uygulama bütçesi gibi unsurlar dikkate

alınarak hazırlanması oldukça önemlidir. Bununla birlikte, Baba Eğitim Programı aile yaşantısını geliştirmeye odaklanan önleyici ve bilgilendirici özellik taşıyan bir eğitim çalışmasıdır. Bu gibi çalışmalarda göz önünde tutulması gereken temel ilke ve tutumlar *eşitlik, aile gücüne odaklanma ve aile değerlerine saygı* olarak ifade edilebilir.

Eşitlik: Bir yetişkin eğitimi uygulamasında eğitimcilerle katılımcılar arasında hiyerarşik bir ilişki kurulması eğitimin kalitesini düşürebilir. Çünkü yetişkin katılımcılarda gerçek bir öğrenme sürecinin ortaya çıkması, yetişkinin oldukça rahat biçimde eğitim sürecine katılması, deneyimlerini paylaşp deneyimleri üzerinde düşünmesi ile gerçekleşir. Bu da ancak eğitimcinin tutum ve yaklaşımlarına bağlı olarak gerçekleşebilecek bir durumdur. Eğitimin yapıldığı ortam, eğitimcinin katılımcılara karşı konumu, kullandığı dil, kıyafeti vb. birçok unsur eşit bir ilişkinin oluşmasında engelleyici olabilir. Eşitlikçi bir ortam oluşturmak için eğitici şunlara dikkat etmelidir:

- Katılımcılara yakın ve onlarla aynı yükseklikte bir konumda oturmalıdır.
- Katılımcılara konuşma fırsatı vermeli ve katılımcıları dikkatle dinlemelidir.
- Eğitim sürecinde bir kolaylaştırıcı olduğunu söz ve eylemleriyle vurgulamalıdır.
- Katılımcıların giyim kuşamından çok farklı olmayan kıyafetler giymelidir (Alpaydın 2013) .

Aile Gücüne Odaklanma: Bu yaklaşım problemleri merkeze almak yerine ailelerin güçlü yönlerinin, ortaya çıkabilecek yeni problemlerin çözümünde nasıl kullanılacağını bulmayı hedefler. Bu yaklaşım eğitime katılan aile bireylerinin eğitimin içeriğine yönelik geliştirebilecekleri direncin ortadan kaldırılmasında da oldukça etkili olmaktadır.

Aile Değerlerine Saygı: Yetişkin eğitiminin ilkeleri, kuralları ve insan hakları açısından eğitimcinin katılımcıların aile değerlerine ilişkin konularda saygılı olması gerekmektedir. Ailelerin farklı hususlarda gösterdikleri tepkiler çoğunlukla gelenek, görenek, din, kültür vb. etkisiyle oluşan aile değerlerinden hareketle gelişmektedir. Eğitimciler katılımcıların farklı değerlerinden kaynaklanan tutumlarına olabildiğince

tarafsız yaklaşmalı; eleştirici, küçümseyici tavır ve ifadelerden kaçınmalıdırlar. Bu konuda eğitimcinin azami dikkat ve nezaket göstermesi gerekmektedir. Aksi halde, bu durumun bir insan hakkı ihlali olmasının yanı sıra katılımcının hem eğitimciye hem de eğitim içeriğine tepki duyması sonucunu doğurabileceğinin unutulmaması gerekmektedir (Alpaydın 2013) .

Ayrıca, yetişkin eğitimi ve aile eğitimi programları çerçevesinde ele alınabilen baba eğitiminde dikkat edilmesi gereken diğer unsurlar şu şekilde sıralanabilir:

- Katılımcıların eğitim çalışmalarına katılmaları için gönüllü olmaları ve cesaretlendirilmeleri önemlidir.
- Eğitimin yapılacağı fiziksel ortam amacına uygun şekilde düzenlenmeli, ısısı ve aydınlatması uygun olmalıdır.
- Grup toplantısı şeklinde yapılıyorsa katılımcıların birbirlerinin yüzünü görecektir şekilde oturtulmalıdır.
- Kullanılacak araç gereçler önceden hazırlanmalı ve programın amacı hakkında bilgi verilmelidir.
- Eğitimci ev ve iş ortamından ve kişisel özelliklerden kaynaklı olarak eğitimi engelleyen etmenler hakkında bilgi sahibi olmalıdır.
- Katılımı sağlamak için tartışma, rol oynama gibi tekniklere yer verilmelidir (Anonim 2006, Güler vd. 2010, Tezel Şahin ve Özyürek 2010, Yılmaz Bolat ve Gürsoy 2011).

2.2 Aile İçi İlişkiler

Çocuğun kişiliğinin oluşumu, biçimlenmesi ve benlik saygısının gelişimi, büyük ölçüde özdeşim modelleri olan ebeveynlerin kişilik yapılarına bağlıdır. Özgüveni gelişmiş olan ebeveynler, bu durumu çocuklarına da yansıtırlar ve onların daha güvenli olmalarını sağlarlar. Anne ve babanın tutum ve davranışlarını model olarak benimseyen çocuk, böylelikle istenen ve istenmeyen davranışları onlardan öğrenecek, kendini bu doğrultuda geliştirecektir. Ancak çocuğun, ebeveynlerinin ya da ona bakan kişilerin tavır, tutum ve davranışlarını benimseyebilmesi için anne-baba-çocuk üçgeninde, sevgi,

saygı ve güven ilişkisi olması gerekir. Anne ve babanın birbirlerine karşı olan ilişkilerinin sevgi ve saygı temeline dayanması, gerek çocuğun cinsiyetine özgü rolü benimsemesi, gerekse özdeşleşmesi açısından büyük önem taşır (Yavuzer 2011). Bununla birlikte, DeBaryshe ve Fryxell (2004) aile üyelerinin, çocukların olumlu davranışlarını geliştirme, duygularını etkili bir biçimde ifade etme ve karşılaşılan problemlerle etkili bir biçimde baş edebilme gibi becerilerinin geliştirilmesinde çok önemli bir model olduğunu ifade etmişlerdir.

Anne-baba-çocuk üçlüsünde hemen her zaman çocuğun anne babaya getirdiklerinden değil, anne ile babanın çocuğa getirdiklerinden söz edilir. Oysa çocuğun doğumuyla anne ve baba değişir, onunla yeniden doğarlar. Özdeşleşme ile ebeveynler, kendini tanıma fırsatı bulurlar. Çocuğun onlar üzerindeki etkisiyle davranışları büyük ölçüde değişime uğrar. Çocuk ve anne baba, denge noktalarını arayan iki ayrı güce benzetilebilirler. Bazen birbirlerine karşı çıkarlar, bazen de geçici bir anlaşma içinde olurlar. Bu ikisi arasında daima hareket ve tepki vardır (Yavuzer 2011). Bu durum aile içinde bireyler arasında kurulan ilişkilerin diğer bireyleri de etkilediğini göstermektedir. Dolayısıyla anne ve babalar sorumluluklarının bilincine vararak, çocuklarının bütün gelişim alanlarını destekleyecek sağlıklı ve mutlu bir ortam hazırlamalıdır. Aile içi ilişkilerde ailenin birlikte olması, parçalanmamış olması çocuklar başta olmak üzere tüm aile bireyleri açısından önemlidir. Normal gelişim gösteren, problem davranışı ya da psikolojik problemleri olan çocuklarla ilgili yapılan araştırmalarda ebeveynlerin medeni durumu, birlikte mi ayrı mı yaşadıkları sıklıkla vurgulanır. Amato ve Keith (1991) ebeveynleri boşanmış ve evli olan çocukları karşılaştıran 92 çalışmayı incelemişlerdir. Okul başarısı, davranışlar, psikolojik uyum, birey kavramı, sosyal uyum ve ebeveyn çocuk ilişkilerini içeren bu çalışmaların yaklaşık %70'inde boşanmış ailelerden gelen çocukların iyilik hali (well-being) ölçümlerinde evli ailelerden gelen çocuklara oranla düşük puanlar aldıklarını belirlemişlerdir.

2.2.1 Eşlerarası ilişkiler

İnsanın kendisini ve başkalarını anlaması, tanınması ve doyum sağlayıcı ilişkiler kurabilmesinde iletişim oldukça önemli bir yer tutar. Çünkü iletişimde karşılaşılan

sorunlar yaşamın tüm alanlarını etkiler. Tüm üyelerinin mutlu, başarılı, birbirine saygı duyduğu, verimli ve üretken bir ortam ancak sağlıklı bir iletişimle gerçekleşir. Kişiler arasında kurulan iletişimin niteliği bireylerin ruh sağlığını ve kişilik yapılarını büyük ölçüde etkiler (Güngör 2001).

Okul öncesi dönemdeki çocuklar iyi birer gözlemcidirler. Anne babalarının birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişkilerini gözlerler. İşbirliği ve sosyal ilişkilere ait davranışları anne babaları ile etkileşimleri sonucu kazanırlar. Sağlıklı iletişimi olan eşler çocuklarına iyi örnek olur ve sorunlarını çatışmaya girmeden çözerler. Anne ve babanın birbirleri ile kurdukları ilişkilerin biçimi birlikteliklerinin mutlu veya mutsuz olmasını belirlerken, çocukların kişilik yapılarını, ruh sağlıklarını da etkilemektedir. Anne baba arasındaki iletişim eksikliği veya azlığı, annenin statüsünün babanın yanında düşük olması, aile içinde karar alma sürecinde annenin etkili olmaması çocuğu olumsuz yönde etkileyen etmenlerdir. Aralarındaki iletişim biçimi iyi olan, birbirlerini ve çocuklarını seven ve saygı duyan ebeveynler, çocuğa kendini değerli bulma ve kendine güven duyguların verebilirler. Karı-koca arasındaki ilişkinin olumsuz olması, anne-baba-çocuk ilişkisini olumsuz bir biçimde etkileyecektir (Ekşi 1990, Greeff 2000, Çağdaş 2008).

2.2.2 Kardeşlerarası ilişkiler

Kardeşlik ilk çocukluk döneminde, çocukların yaşamında yer alan önemli bir sosyalleşme aracıdır. Kardeş ilişkileri, özellikle çocukluk döneminde, sevgi, kırgınlık ve kıskançlık içeren oldukça zıt duyguların sıklıkla deneyimlenmesi ve ifade edilmesiyle hem işbirliği hem de rekabeti içermektedir. Okul öncesi dönemde yeni bir kardeşe sahip olmak bazı çatışmalar ve davranışsal değişimlerin yaşanmasına neden olabilmektedir. Kardeş ilişkileri duygusal anlamda çelişkili olarak nitelendirilebilir. Kardeşler zaman zaman çatıştıkları gibi, sıcak ilişkiler de kurabilmektedirler. Ancak olumlu ve olumsuz duygusal ilişkiler, kardeşliği çarpıcı hale getirmektedir. Kardeşler büyüdükçe olumlu ve olumsuz etkileşimlerin yoğunluğu ve sıklığı azalmaktadır. (Cunningham 1993, Deckard vd. 2002, Fitness ve Duffield 2004).

Kardeş ilişkilerinin etkileşime dayandığı ve uzun süreli değerlere bağlı olarak, yakın insan ilişkileri arasında eşsiz olduğu kabul edilmektedir. Çünkü kardeşler ortak bir genetiği ve sosyal mirası paylaşmaktadırlar. Kardeşler arasındaki ilişkiler yüksek derece sosyal eşitliğe dayanır (Bank ve Kahn 1982, Kılıçaslan 2001). Howe vd. (2002) da kardeşler arasındaki olumlu sosyal etkileşimin, olumlu duyguları, konuşmayı, paylaşmayı ve işbirliğini içerdiğini ifade etmişlerdir.

2.2.3 Ebeveyn çocuk ilişkisi

Yirminci yüzyılda birçok araştırmacı ebeveyn tutum ve davranışlarının çocuk gelişiminde etkili olduğunu ortaya koyan araştırmalar yapmışlardır. Araştırmacılar, anne baba tutumlarının gelişmekte olan çocuğa model olduğunu, çocuğun kişilik yapısını etkilediği ve özdeşim modeli olan anne babasından edindiği benzer tutumları çocuğun da sergilediğini belirtmişlerdir (Ömeroğlu 1996, Güngör 2001, Uyanık Balat 2007, Dönmezer 2009). Ebeveynlerin çocuklarıyla kurmuş oldukları ilişkiler, çocukların akranlarıyla ya da diğer insanlarla kuracağı ilişkilere temel oluşturur (Dönmezer 2009). Anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumu olarak demokratik ebeveynliği benimsemeleri çocuğun tüm gelişim alanlarına olumlu katkıda bulunur. Demokratik tutum sergileyen anne babalar çocuğa söz hakkı tanıyarak onun duygu ve görüşlerine saygı duyarlar. Çocuk aile içinde sevgi ve destek görür. Böyle sağlıklı bir ortamda yetişen çocuk daha fazla girişim yeteneğine sahip olur. Öz güvenini kazanır, kendi kendine karar alabilir ve aldığı kararları sorumlulukla taşımasını öğrenir. Demokratik ebeveynler, çocuğun isteklerine ve ihtiyaçlarına karşı yakından ilgilidir. Çocukları yaşına uygun olmak koşuluyla kendisi ile ilgili bazı kararlar almaya teşvik ederler. Aile içinde, bazı önemli konularda alınan kararların nedenlerini çocuklarıyla birlikte tartışıp, çocukların görüşlerine de değer verirler. Çocukla kurulan sağlıklı iletişimin sonucu olarak dil alışverişine olanak sağlarlar. Hemen her konuda çocuğa iyi bir rehber olmaya çalışırlar (Lamb 2004, Erdoğan 2007, Yavuzer 2013). Buna karşın, otoriter, aşırı hoşgörölü, ilgisiz-ihmalcâ ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumları, çocuğun sağlıklı gelişimi ve uyumsuzluklarının başlıca kaynağı olabilir (Smith vd. 2005, Geçtan 2015). Bu nedenle, doğumdan itibaren çocuğun gelişimine katkıda bulunan ebeveynlerin demokratik tutum sergilemeleri önemlidir.

Anne baba tutumlarının sınıflandırılmasıyla ilgili çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Baumrind tarafından ortaya atılan ve birçok çalışmanın temelini oluşturan sınıflandırma literatürde önemli bir yere sahiptir. Diana Baumrind anne baba tutumlarıyla ilgili ilk ve en etkili çalışmaları gerçekleştiren bilim insanlarından biridir. Baumrind uzun yıllar boyunca yaptığı araştırmalar sonucunda yetkeci, otoriter ve izin verici anne baba tutumları olmak üzere üç anne baba tutumu ortaya koymuştur (Baumrind 1967, Baumrind 1971).

Ebeveyn tutum ve davranışları çocukların vicdan ve ahlak gelişimini önemli ölçüde etkileyebilir. Çocukların uyumlu-uyumsuz, etken-edilgen, bağımlı-özerk, içedönük-dışadönük vb. bir kişilik oluşturmaları büyük ölçüde ebeveyn tutum ve davranışlarıyla ilişkili olabilmektedir. Nitekim başka bir sınıflandırmaya göre ise anne baba tutumları otoriter (baskıcı) tutum, izin verici tutum, koruyucu tutum, dengesiz ve kararsız tutum, ilgisiz tutum ve demokratik tutum olmak üzere altı grupta toplanmaktadır (Dönmezer 2009).

Otoriter (Baskıcı) Tutum: Otoriter tutum, çocuğun aşırı derece denetlendiği, buna karşılık ilgi, istek ve ihtiyaçlarına karşı duyarlılığın düşük olduğu bir tutumdur. Bu tutumda çocukların kişilik özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınmaz. Anne babaların çocuktan beklentileri, onların çocuğa sunduklarından daha fazladır. Çocuğun istekleri bastırılmaya çalışılır. Katı bir disiplin anlayışı vardır. Otoriter olan ebeveynler, çocuklarına değişmez standartlar koyarlar ve çocuklarını bu standartlara göre şekillendirmek, denetlemek ve değerlendirmek isterler (Dönmezer 2009).

Otoriter aileler genel özellikleri bakımından çocuklarından mutlaka itaat etmesini, istek ve emirlerini tartışmadan gerçekleştirmesini bekleyen ailelerdir. Çocukları ile olan ilişkilerinde içten ve yakın davranmayı tercih etmeyen, problemleri çocuklarının bakış açısı ile değil, kendi değer yargıları ve birikimleri açısından değerlendirme eğilimi gösterirler. Çocukları hakkındaki önemli kararlarda bile çocuğa fazla söz hakkı vermeden kendileri alırlar (Özgüven 2001).

Otoriter tutumda anne baba ile çocuk arasındaki sözel iletişime önem verilmez, çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesi, bireyselleşmesi desteklenmez. Gencin görüş ve düşüncesini açıklamasına, benliğini ortaya koymasına izin verilmez. Otoriter ve baskıcı ebeveynlerin, çocuklarını yetiştirirken katı kurallar koydukları, onların kendilerini ifade etmelerine izin vermedikleri, arkadaşlarıyla ilişkilerini sınırladıkları, arkadaş desteğine olumlu bakmadıkları ileri sürülebilir. Anlayışsız ve katı bir kontrol aynı zamanda sevgi yokluğu olarak algılanmaktadır. Ayrıca, otoriter tutuma dayalı iletişimde, çocukla tartışmadan, anlaşmadan, isteklerini dikkate almadan kural ve emirleri belirtmek amacı ile iletişim kurulmaktadır. Sevginin eksik olduğu bir kişilerarası iletişim kurulduğu için çocuklarda düşünmeden itaat etmek ve bağımlılığın yanı sıra, güvensizlik, kavga, tartışma ve saldırganlığa yatkın kişilik, duygularda kararsızlık, bencillik, başkalarını suçlama eğilimli utangaç bir kişilik gelişimi göstermektedir (Adams 2001, Çeçen 2008, Gürüz ve Temel Eğinli 2011).

Ulusoy ve arkadaşları (2005) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırmadan elde edilen bulgularda, baskıcı-otoriter tutumu benimseyen anne babaların, diğer tutumları benimseyenlere nazaran daha yüksek oranda çocuklarına sorumluluk vermedikleri, çocuklarının kendileriyle ilgili kararlara katılımlarına fırsat tanımadıkları, arkadaşlarını tanımadıkları, çocuklarını çok fazla eleştirdikleri, onlara bağırdıkları ve hatalarını ortaya çıkardıkları görülmektedir. Çocukların kendilerinin sevilmediği ve istenilmediği hissine kapıldıkları, kendilerini fazlalık olarak hissettiren söz ve davranışlara maruz kaldıkları, anne babalarıyla sorunlarını paylaşmadıkları anlaşılmıştır. Bu ailelerde, geçimsizlik problemlerinin daha yüksek olduğu, anne babanın birbirlerine ve çocuklarına şiddet uyguladıkları görülmektedir.

Çeçen (2008) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada, anne babalarını otoriter-baskıcı olarak algılayan öğrencilerin diğerlerine göre daha fazla yalnızlık hissettikleri ve aile ile arkadaşlarından daha az destek aldıkları ortaya çıkmıştır.

İzin Verici (Aşırı Hoşgörülü) Tutum: Denetimin düşük, çocuğun ilgi, istek ve ihtiyaçlarına karşı tepkiselliğin yüksek olduğu bir tutumdur. Çocukların her türlü

davranışları hoşgörü ile karşılanır ve kabul edilir. Çocuğun tercihlerine karışılmaz. Uyku, yemek ve çalışma durumlarında kesin bir tutum izlenmez. Kurallara uyulmadığında yaptırım uygulanmaz (Dönmezer 2009).

İzin verici anne babalar, çocuğun her tür isteğini hiçbir denetleme ve sınırlama olmadan kabul ederler. Bu tür ailelerde çocuğa sınırsız haklar tanınır ve davranışları sınırlandırılmaz. Çocuk, tüm inisiyatifi elinde tutar ve diğer aile üyeleri onun arzu ve isteklerini koşulsuz kabul eder ve yerine getirirler. Çocukla anne baba iletişimi sağlıklı bir şekilde kurulamamıştır. Abartılı bir sevgi ortamında büyüyen çocuk çok fazla şımartılır (Ekşi 1990).

Çocuklarına karşı aşırı hoşgörölü- izin verici tutumu benimseyen anne ve babalar evde çocuklarının egemenliğini kabul etmekte, çocuklar anne ve babalarına hükmetmekte ve onlara çok az saygı göstermektedirler. Yalnızca anne ve babaya yönelik olmayan bu tutum ve davranışlar, zamanla topluma ve ev dışındaki kimselere de egemen olmanın yollarını arayan bir kişilik yapısına dönüşmektedir. Ailelerin çocuklarına aşırı hoşgörölü ve düşkün olmaları çocuğu bencil yapar. Sosyal uyumun düşük olmasına yol açar. Hep almaya alışmış olan çocukların diğer insanlarla paylaşma ve işbirliği yönünden yoksun oldukları söylenebilir (Özgüven 2001).

Aşırı Koruyucu Tutum: Bu tür iletişimde, anne baba çocuğa gereğinden fazla ilgi göstermekte, çocuk çok fazla ilgi ve korumadan dolayı duygusal yalnızlık içine girebilmektedir. Çocuk ile iletişim kurarken çocuğa sürekli bebeksi davranılmaktadır. Bununla birlikte, çocuk ile ebeveynler arasında aşırı derecede beraberlik kurulmakta ve çocuğun her şeyini yalnızca ailesi ile iletişim kurarak paylaşması sağlanmaktadır. Ailesi ile çok yoğun bir iletişim içinde olan çocuk toplumsal anlamdaki gelişmesini gerçekleştirememektedir (Gürüz ve Temel Eğinli 2011).

Aşırı koruyucu anne baba tutumu geliştirmiş olan ebeveynler: başkalarıyla ilişkilerinde verici, yakınlarına karşı koruyucu, anlayışlı ve paylaşımcı, sıcakkanlı ve sevecendirler, genelde kaygılı bir yapıları vardır. Anne babaların kaygıları arttıkça, çocuklarına karşı daha fazla koruyucu davranışlar sergilerler. Bu özellikleri taşıyan anne babaların

oluşturduğu aile ortamında, gereğinden fazla kontrol altında tutulan ve aşırı derecede korunan çocuğun, çevresini araştırması ve keşfetmesi, yaşayarak öğrenmesi engellenmektedir. Böylece olaylara seyirci kalan, başkasına bağımlı olan ve başkasının denetimi altında yaşamayı tercih eden, amaçlarına ulaşmada sürekli destek bekleyen, problemleri onun yerine bir başkasının çözümlemesini alışkanlık haline getiren bireyler yetiştirilmektedir (Alisinanoğlu 2003). Bu çocukların yetişkinlik döneminde de “dıştan denetimli” bir birey olarak yaşamını sürdürme olasılığı yüksektir. Çocuğun her işini anne ve baba üstlendiği için çocuk büyüdüğü zaman uyumsuz davranışlar gösterir. Bencillik düzeyi yüksektir, her istediği olsun ister. Genellikle liderlik özellikleri düşük, silik bir kişiliğe sahip olur. Kendini güvensiz ve kararsız hisseder (Özgüven 2001).

İlgisiz-İhmalci Tutum: İlgisiz ihmalci tutumda hem denetim, hem de çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına karşı gösterilen tepki çok düşüktür. İlgisiz ebeveynler çocuklarına yeteri kadar zaman ayırmazlar, onlar için gerekli çabayı göstermezler ve az ilişki kurarlar. Çocuğu kendilerinden uzak tutarlar, yapacakları işler için onu bir engel olarak görürler (Dönmezer 2009). Aile çocuğun davranışlarını pek kontrol etmez, serbest bırakır. Çocuklar kendi başlarına karar alır. Çocuğu ihmal ederler, temel ihtiyaçlarına karşı duyarsız kalırlar. (Özgüven 2001).

İlgisiz tutuma dayanan iletişimde, çocuğun temel gereksinimleri dışında kendisi ile pek fazla ilgilenilmemektedir. Çocuğun davranışlarının izlenmesinin, doğru ve yanlışlarının belirlenmesinin, çocuğu topluma alıştırmının gerekli olduğu düşünülmemektedir. Çocukla iletişim gerekli olduğu sürece kurulmakta ve çocuk ebeveynden genelde uzakta tutulmaktadır. Çocuğun duygusal ve davranışsal olarak ihmal edilmesi, kişilik gelişimini olumsuz olarak etkilemektedir (Gürüz ve Temel Eğinli 2011).

İlgisiz aile ortamında yetişen bir çocuğun olası tutum ve davranışları, toplumda benimsenmeyen, başkaları tarafından çok eleştiriye uğrayan, psikolojik olarak kızgın, saldırgan, kavgacı ya da içe dönük, bastırılmış bir kişilik olarak ortaya çıkar. Anne Baba gerek sevgi, gerekse gelişim, sağlık ve ekonomik gereksinimleri bakımından çocuğuna özen göstermediği için, çocuk asi, söz dinlemeyen, kaba davranışlar gösteren, anne

babasına öfke dolu veya sinmiş, korkak, derdini anlatmaktan aciz bir çocuk olarak ortaya çıkar (Özgüven 2001, Smith vd. 2005, Geçtan 2015).

Demokratik Tutum: Demokratik tutum çocukların hem denetlenmesini, hem de ilgi ve ihtiyaçlarına karşı duyarlı davranılmasını amaçlayan bir tutumdur. Anne babalar, kendi görüşlerine değer verilmesini istedikleri gibi, onlar da çocuklarının görüşlerine değer verirler. Haklar karşılıklılık temeline dayandırılır. Sorumluluk bilinci yanında çocuğun özerkleşmesi, bağımsız bir kişilik geliştirmesi istenir ve desteklenir (Dönmezer 2009).

Ailede çocuğun eğitiminin sağlıklı olması açısından, tercih edilen tutum, demokratik ve eşitlik belirten yetkin tutumdur. Bu anne baba tavrı, düzen sağlayıcı denetim ve sevgiyle beraber özerkliği de içerir. Bu anne baba, kendi başına hareket etmek ve birlikte olmak arasında bir denge oluşturur (Kağıtçıbaşı 2000).

Demokratik tutuma dayanan iletişimde, aile içinde herkese değer verilen, seçme hakkı tanınan, kişiliğine saygı gösterilen tutumlar hâkimdir. Yaptırılmak istenenler zorla değil, eşit haklara ve kurallara uygun olarak yapılır. Araştırmalar anne ve babası demokratik olan çocukların uyum düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Aile içinde çocuklarla iletişim kurulmakta ve çocuğun kendisini ifade etmesine izin verilmektedir. Çocuklara aile ile ilgili kararların alınmasında söz hakkı verilmekte ve böylece kendini önemli hissetmesi sağlanmaktadır. Özellikle sözel iletişim ile birlikte sözsüz iletişim ile de çocuğa sevgi, yakınlık duyguları aktarılmaktadır (Erdoğan 2007, Gürüz ve Temel Eğinli 2011, Yavuzer 2013).

Demokratik tutumu benimseyen anne babaların davranışları kararlı ve ataktır. Nesnel ve akılcı davranırlar, bağımsızlıklarına önem verirler, ihtiyaçlarını bastırmadan ve topluma ters düşmeden ifade etmeye eğilimlidirler. Problemleri konuşarak çözmeye çalışırlar, mücadeleden asla yılmazlar. Bu özellikleri taşıyan anne babaların oluşturduğu demokratik aile ortamında, çocuk aile içinde bir birey olarak kabul edilmekte, koşulsuz sevgi ve saygı görmektedir. Bu ortamda, çocuğun karar vermesi ve deneme-yanılma yoluyla öğrenmesi desteklenmektedir. Çocuğun kabul edilen ve edilmeyen davranışlarının sınırları bellidir. Bu kurallar çerçevesinde çocuk özgürdür ve aile içinde

söz hakkı vardır. Böyle bir ortamda büyüyen çocuğun iç denetimli bir kişiliğe sahip olması beklenebilir (Alisinanoğlu 2003).

Demokratik ailelerde evde çocuğun fikrine önem verme ve ailenin verdiği kararlara çocuğu da ortak etme anlayışı hâkimdir. Demokratik aile tutumunda anne babalar aile yaşamının kuralları hakkında bilgi verirler, kendilerini çocuğa istediği zaman kullanabileceği bir kaynak kişi olarak sunarlar. Çocuğun kendi yaşamını olanakları ölçüsünde kendisinin düzenlemesine izin verirler. Yapılan araştırmalar demokratik aile ortamında yetişen çocukların zihinsel yönden olduğu kadar, kişilik gelişimi yönünden de gelişmeye daha yatkın olduklarını, demokratik ortamın çocuğa sadece özgürlük olanağı tanımakla kalmayıp, aynı zamanda onu kendini anlatma ve deneyim kazanmaya da özendirdiğini ortaya koymaktadır. Böyle bir ortamda yetişen çocuk, hareketli, korkusuz ve bağımsız olmaktadır (Özgüven 2001).

2.2.3.1 Baba çocuk ilişkisi

Sosyal, politik, ekonomik, kültürel ve bilimsel faktörler babanın, babalık rolünü nasıl gerçekleştireceğini önemli ölçüde belirler. Bütün bu faktörler durağan bir yapıda olmayıp değiştiğinden babalık rolünde de farklılıklar olmaktadır. Babalarla ilgili çalışmalar 1980'li yıllardan önce başlamakla birlikte, 1990'lı yıllarda bu konu uluslararası düzeyde yaygın bir biçimde konuşulup tartışılmaya başlanmıştır. Babalara karşı bu ilginin artmasında ve babalık rolünün değişmesinde etkili olan faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Çalışan kadın sayısındaki artış ve kadının tam gün dışarıda çalışması,
- Kadının dışarıda çalışmasından kaynaklı erkeklerin evle ilgili sorumlulukları paylaşmak durumunda kalmaları,
- Kadının yüksek eğitim görmesi, iş bulması ve erkeklerden bağımsız hale gelmesi,
- Ekonomik alandaki değişimlerin kadın-erkek rollerini etkilemesi,
- Özellikle batılı toplumlarda daha çok sayıda boşanmış ya da dul erkeğin tek başlarına çocuklarının bakım ve eğitim sorumluluğunu üstlenmeleri,

- Geleneksel ailenin çekirdek aileye dönüşmesiyle bireye düşen rol ve sorumlulukların değişmesi (Heinowitz 1998, Güngörmüş Özkardeş 2006).

Son 30 -35 yıl öncesine değin çocuğun gelişiminde babanın varlığı ve etkisi hep dolaylı olarak incelenmiş, dikkat hep anne çocuk ilişkisinde yoğunlaşmıştır. İlk kez Schaffer ve Emerson'un 1964'te "Bebekte Sosyal Bağlanmanın Gelişimi" ve "Anne Yoksunluğu" konusundaki yayınlarından sonra, babanın bilimsel araştırmalarda ne kadar ihmal edilmiş olduğu gerçeği fark edilmeye başlanmıştır. Bebek-baba ilişkisini ilk kez inceleyen Schaffer ve Emerson, dokuz aylık bebeklerin babaya oranla anneden ayrılmaya daha fazla tepki gösterdiklerini ortaya koymuşlardır. Sonraki yıllarda bu çalışmaları başkaları da izlemiştir (Ekşi 2010).

Özellikle ilk yıllarda bebeklerin bakımının genellikle anne tarafından yapıldığı ve annenin zamanının çoğunu bebek ile geçirdiği için yalnızca anne-bebek bağının önemli olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle de, yakın zamana kadar baba-çocuk ilişkisine ve bu ilişkinin değerine pek fazla önem verilmemiştir. Ancak günümüzde bu görüş değişmektedir. Babalar ve bebekler arasında da bir bağlanma yaşandığını ve babaların da bebeklerin gelişiminde önemli rol oynadıklarını gösteren araştırma bulguları her geçen gün daha da artmaktadır. Günümüzde teknolojik ve ekonomik alanlardaki sürekli ve hızlı gelişme, aile yapısında ve aileyi oluşturan bireylerin görev ve sorumluluklarında da değişimlere neden olmuştur. Ekonomik şartların ağırlaşması, kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesi ve teknolojiye gelişmeler her geçen gün kadın iş gücüne duyulan ihtiyacı artırmıştır. Annenin çalışma hayatına katılması ile birlikte, ailede babanın görev ve sorumluluklarında önemli değişimler olmuştur. Bu gelişim ve değişimlere paralel olarak baba, ailenin gelirini sağlamanın yanı sıra, çocukların bakım ve eğitimlerinde de önemli rol oynamaya başlamıştır (Öz 2005, Segrin ve Flora 2005, Çağdaş 2008). Anneler çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak ve bakımını sağlamak gibi sorumlulukları alırken, babalar daha sıklıkla fiziksel oyunlar oynamayı tercih etmektedirler. Babalar bilişsel ve başarı ile ilgili süreçlere daha fazla katılmaktadırlar (Russel ve Russel 1987). Ayrıca, okul öncesi dönemde erkek çocuk anneye hayranlığından dolayı babayı taklit etmekte ve kendisini onunla özdeş tutarak cinsel rollerini kazanmaktadır (Aktaş 1993).

Zulliger'e göre (2000), çocuğun gözünde baba her şeyin ölçütü sayılır; tüm söylediklerine ve yaptıklarına kuşku duyulmaz. Baba sevilen, değer verilen, çoklukla kendisinden korkulan, erişilemez bir gözle bakılıp, çelişik duygulara neden olan bir örnektir. Bu örneğe yaslanan çocuğun vicdani gelişimi daha ileri bir aşamaya ulaşır. Çocuğun bilinci açısından baba, bu çelişik duygusal yerini bazen erinlik döneminin kapanmasına kadar sürdürür. Özellikle kızlarda bu duruma sık rastlanır. Babayı eleştiri erkek çocuklarda, kızlardan çok önce başlarsa da, baba erkek çocukların erken çocukluk döneminde vicdan oluşumu bakımından önem taşımaktadır.

Parke'a (1981) göre; Freud bebeğin gelişiminde annenin önemli bir rolü olduğunu vurgulamış ve bebekle anne arasında kurulan ilişkinin çocuğun kişilik gelişimi ile sosyal ilişkilerini biçimlendirdiğini savunmuştur. Babaların ise bebekler üzerinde bir etkisi olmadığı görüşünde olan Freud, çocukluğun daha sonraki dönemlerinde babanın bir takım etkileri olduğunu ileri sürmüştür. John Bowlby'nin bebeklik dönemindeki gelişim ile ilgili görüşü Freud'unkinden farklı olmasına rağmen varılan sonuç yine aynıdır. 1940'lı yıllarda yaptığı çalışmalarda Bowlby, kurumlarda kalan çocukların yaşlarına uygun sosyal ve duygusal gelişim gösteremediklerini, bunun da anne yoksunluğundan kaynaklandığını ileri sürmüştür. Bebeğin dış dünyaya uyum sağlamasında annenin rolünün büyük olduğunu savunan Bowlby, anne ve bebek arasında kurulan bağın biyolojik yapının bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Babaların ise ikincil ve daha çok anneyi destekleyici bir rolü olduğunu vurgulamıştır (Koçak 2004).

Bebek ile baba ilişkileri konusundaki çalışmalar bebeklerin yaşamlarının ilk yılının ortalarında anne ve babadan her ikisiyle de bağlılık kurduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Anne babalarına güvenle bağlanan bebekler daha sosyaldır ve güvensiz bebeklere göre alışkın olmadıkları insanlarla daha iyi işbirliği kurarlar. Güvenle bağlanan bebekler, yaşlılarıyla da sosyal alanda daha güvenlidir ve karmaşık ve kritik durumlarda daha sabırlı ve isteklidirler (Lamb 1982, Lamb vd. 1996).

Babalar ile ilgili yapılan çeşitli araştırmalar sonucunda babanın aile içindeki rolü, etkisi ve önemi daha iyi anlaşılmıştır. Buna bağlı olarak da çocuğun gelişimi üzerindeki önemi üzerinde daha fazla durulmaya başlanılmıştır. Araştırmalar, babalarıyla yakın

ilişki içinde olan çocukların; dil gelişimi ve problem çözme testlerinde daha yüksek puanlar aldığını göstermektedir. Ayrıca yine bu çocuklar bulundukları sosyal ortamlarda bilişsel becerilerini diğer çocuklara oranla daha iyi kullanmaktadır. Babalarıyla zihinsel becerileri içeren oyunlar oynayan çocukların çeşitli testlerden, babalarıyla ilişkileri olmayan, oyunlar oynamayan çocuklara göre daha yüksek puanlar aldığı da belirlenmiştir (Ladd 2000). Bir diğer araştırmada erkek çocuğun zihinsel yeteneği ile babanın ilgisi arasında oldukça anlamlı bir ilişkisi ortaya konmuş, uzun süreli izleme çalışmaları sonunda çocuğun yaşamının ilk dönemlerindeki baba davranışının niteliğinin, çocuğun zihinsel işlevlerini etkilediğini belirlenmiştir. Başka bir araştırmada ise, altı on bir yaşlarında parçalanmamış aileden ve babası bulunmayan ailelerden gelen çocuklar incelenmiş, babasız çocukların zeka testi sonuçlarının anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur (Poyraz 2007). Babalarıyla erken dönemde yakın ve iyi ilişkiler geliştiren çocukların kendilerine güvenli, etraflarında olan bitenleri araştıran, sorgulayan ve büyüdükçe daha iyi sosyal ilişkiler kuran çocuklar olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, erken çocukluk döneminde babasıyla yakın ve sağlıklı ilişkileri olan çocukların yalan söyleme, olumsuz, istenmeyen davranışlarda bulunma ve depresyon yaşama olasılıklarının diğer çocuklara göre daha az olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, çocuklar oyun oynarken babalarının onları izlemesinden ve oyunlarıyla ilgili babalarıyla konuşmaktan büyük keyif almaktadırlar. Büyük ve küçük kas gruplarının gelişmesi için babaların çocuklarını, oyun oynamaya, koşturmayı, oyun hamurlarıyla oynamaya teşvik etmesi önemlidir (Anonim 2014)

Bronstein ve Zlotnik (2008) baba çocuk ilişkisinin hem nitelik, hem de nicelik olarak anne çocuk ilişkisinden farklı olduğunu vurgulamaktadır. Araştırmacılar, babanın özellikle erkek çocuğun erkeksi davranışları kazanması açısından önemli olduğunu ortaya koymakta ve erkek çocukların babaları ile özdeşleşerek erkek gibi davranmayı öğrendiklerini ileri sürmektedirler. Yine yapılan araştırmalarda, babaların kızlarının güvenlikleriyle oğullarının güvenliklerine göre daha çok ilgilendikleri, oğullarına kızlarından daha sert davrandıkları, oğullarının motor yeteneklerinin gelişimine kızlarınkinden daha çok katılımcı oldukları ortaya çıkmıştır (Bronstein ve Zlotnik 2008, Çağdaş 2008, Güngörmüş Özkardeş 2011).

Babanın varlığı erkek çocuklar kadar kız çocuklar için de büyük öneme sahiptir. Özellikle ergenlik öncesi dönemde kızlar babaları tarafından sevildiklerini hissetmek istemekte ve babanın varlığı, kız çocukların özgüvenlerinin ve cinsel kimliklerinin güçlü olmasında etkili olmaktadır. Babaların kızlarıyla yeterince ilgilenmeleri, onlara sevgi göstermeleri onların ergenlik döneminde hem aynı cinsiyetten arkadaşlarıyla, hem de erkek arkadaşlarıyla sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlamaktadır (Dodson 1997, Chapman ve Campbell 2003, Yavuzer 2013).

2.3 Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceriler

Eğitimin önemli amaçlarından biri, bireylerin içinde bulundukları topluma uyum sağlamasına yardım etmektir. Bireyin içinde bulunduğu topluma istenilen biçimde uyum sağlaması, diğer bir deyişle toplumun etkin bir üyesi olabilmesi için sosyal gelişimini sağlıklı bir biçimde tamamlaması gerekir. Bireyin içinde yaşadığı toplumun kendisinden beklediği ve yapmasını istediği davranışları gösterecek biçimde yetişmesi onun sosyal gelişimi ile ilgilidir. Çünkü çocuğun ilk yıllardaki sosyal gelişimi onun daha sonraki sosyal davranışlarının temelini oluşturur (Çubukçu ve Gültekin 2006).

Sosyal beceriler; çocukların sosyal çevrelerinde herhangi bir problemle karşılaşmaksızın, sosyal, fiziksel ve entellektüel gereksinimlerini karşılayabilecekleri bazı özel davranışlardır. Okul öncesi dönemde çocuk, ailesi dışındaki toplumla ilk olarak okul öncesi eğitim kurumlarında karşılaşır. Karşılaştığı bu çevrede çocuk, diğer çocuklarla ve öğretmenlerle olan ilişkilerinde, o zamana kadar ev ortamında fazla gereksinim duymadığı bazı yeni sosyal becerileri edinmek durumundadır. Bir çocuğun okul ortamındaki sosyal ilişkilerini geliştirmek üzere, gerekli sosyal becerilerinin saptanıp, eğitimle daha iyi bir düzeye getirilmesi gerekmektedir (Önder 2007).

Çocukların yaşları büyüdükçe, bedensel, psiko-motor, bilişsel ve dil gelişimlerinde belirgin ilerlemeler görülür ve gelişim alanlarının birbirleri ile etkileşimleri de çocukların sosyal davranışları için belirleyici olur. Üç yaşla birlikte, çocuğun sosyal gelişimin önemli aşamalarından biri olan çevreye açılma davranışında ve etkileşimde bulunduğu kişilerin sayısında artış görülür. Aile bireyleri dışındakilerle iletişim belirgin

olarak bu dönemde başlar. Çocukların sosyal gelişimlerinin bir parçası olarak oyun davranışları da gelişme ve değişiklik gösterir. Erken çocukluk araştırmaları, okul öncesi çocuklarının gerekli sosyal bilgiyi ve akranlarla etkileşimi kazandıkları ilk ortam olarak oynadıkları oyunları göstermektedir (Fantuzzo vd. 1995, Anonim 2014).

Okul öncesi dönemde sosyal becerileri öğrenen ve uygulayabilen çocukların sosyal ilişkileri başta olmak üzere duygusal ve hatta bilişsel becerilerinde ilerlemeler sağlanabileceği görülmektedir. Bu dönemde kurulan sağlıklı sosyal ilişkiler çocukların, ileriki yıllarda da bu ilişkilerini devam ettirecek, topluma uyum sağlayan, kendini rahatlıkla ifade edebilen, mutlu bireyler olacağı öngörülmektedir (Gülay ve Akman 2009).

Yapılan araştırmalarda sosyal beceri eksikliğinin çocuklukta ve ileriki yaşlarda uyum sorunlarına neden olduğu, akran ilişkilerinin çocuğun gelişiminde önemli rolü olduğu, eksikliğinde kişiye psikolojik, davranışsal, sosyal alanlarda rahatsızlıklar yaşatabileceği, yine sosyal beceri eksikliğinin akran kabulünü engelleyebileceği, bunun da okula yönelik olumsuz tutumlara neden olup okul başarısını engelleyebileceği, aynı zamanda akranları tarafından kabul edilmeyen çocukların ergenlikte suça eğilimli oldukları bulgusuna ulaşılmıştır (Çetin vd. 2003, Kapıkıran vd. 2006, Gülay ve Akman 2008, Gresham vd. 2010, Ergenekon vd. 2012).

2.3.1 Sosyal becerilerin sınıflandırılması

Sosyal beceriler, bireylerin toplumdaki sorumluluklarını yerine getirmek amacıyla sergilemesi gereken davranışlardır ve yaşamda başarılı olmak için kritik öneme sahip becerilerdir (McFall 1982). Sosyal beceriler bireylerin toplumda kişinin pozitif davranışlarını geliştirirken aynı zamanda olumsuz davranışlarını engelleme ve durdurma becerisi olarak da tanımlanabilir (Gresham ve Elliot 2010).

Sosyal becerilerin sınıflandırılmasında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır.

Yong ve West'e göre sosyal beceriler işlevlerine göre beş kategoride gruplandırılabilir:

Etkileşimi artıran sosyal beceriler: Başkalarını selamlama, başkalarını oyuna davet etme, oyun davetini kabul etme, soru sorma, paylaşma, başkalarına yardım önerme, başkalarını övme ve kompliman yapma, teşekkür etme, rica etme, açıklama isteme, yakınlık belirtme, bilgi sunma, ilgi gösterme, rahatlık sunma gibi becerilerdir.

Hoş olmayan durumlarla başa çıkmaya yardım eden sosyal beceriler: İstekleri reddetme, lakap takma ve takılmayla başa çıkma, olumsuz geribildirim verme, akran baskısına direnme, özür dileme, şikâyetle bulunma ve özürle başa çıkma gibi becerilerdir.

Çatışmayı ele almayı veya çözmeyi amaçlayan sosyal beceriler: Uzlaşma, görüşme, problem çözme gibi becerilerdir.

Atılgan davranışlar: Duygularını ifade etme, isteği tekrarlama, anlayışı açığa kavuşturma, hayır deme ve ilgi gösterme gibi becerilerdir.

Diğer sosyal beceriler: Hali hazırda başlamış bulunan sosyal etkileşimleri sürdürmeye yardımcı olan davranışlardır (Bacanlı 2008).

Calderelle ve Merrell (1997) sosyal becerileri beş boyutta sınıflandırmışlardır:

Akranlarla ilişki becerileri: Arkadaşlarını takdir etme, ihtiyaç duyduğu anda arkadaşlarından yardım isteme, onlara yardım etme, arkadaşlarının haklarını savunma, arkadaşlarının duygularına duyarlılık gösterme, rahatlıkla arkadaşlık kurma gibi sosyal becerileri kapsamaktadır.

Otokontrol becerileri: Öfkelerini kontrol etme, kurallara uyma, problem durumlarda kontrollü olma, olumlu ve olumsuz eleştirilere karşı uygun şekilde davranma gibi sosyal becerileri kapsamaktadır.

Akademik beceriler: Kendi başına çalışma, yönergeleri yerine getirme, boş zamanlarını uygun şekilde değerlendirme, gerekli durumlarda yardım isteme gibi sosyal becerileri kapsamaktadır.

Uyum becerileri: Sorumluluk alabilme, verilen talimatlara uyma, paylaşma, kurallara uyma gibi becerilerdir.

Atılğanlık becerileri: Başkaları ile iletişim kurmak için girişimde bulunma, oyun oynamak için arkadaşlarını davet etme, kendisine güvenme, yeni ortamlarda kendini tanıtmaya, duygularını ifade etme gibi sosyal becerileri kapsamaktadır

Akkök (2003) ise sosyal becerileri aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır:

İlişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri: Dinleme, konuşmayı başlatma ve sürdürme, bir gruba katılma, yönergelere uyma, kendini tanıtmaya becerilerinden meydana gelir.

Grupla bir işi yürütme becerileri: Grupta iş bölümüne uyma, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma, sorumluluk alma becerileridir.

Duygulara yönelik beceriler: Duygularını ifade etme, başkalarının duygularını anlama, iyi duyguları ifade etme, korku ile başa çıkma, kendini ödüllendirme becerileridir.

Saldırgan davranışlar ile başa çıkmaya yönelik beceriler: İzin isteme, paylaşma, uzlaşma, kızgınlığı kontrol etme, hakkını savunma, alay etmeyle başa çıkma becerileridir.

Stres durumlarıyla başa çıkma becerileri: Başarısız olunan durumla başa çıkma, grup baskısıyla baş etme, yalnız bırakılma ve rahatsız edici durumlarla başa çıkma becerilerinden meydana gelir.

Problem çözme ve plan yapma becerileri: Problemin nedenlerini araştırma, çevreden bilgi toplama, bir işe yoğunlaşma becerilerinden meydana gelir.

Sosyal becerileri altı boyutta inceleyen Riggio'nun (1986) sınıflandırması ise aşağıdaki şekildedir:

Duyuşsal dışavurumculuk: Sözel olmayan iletişim becerilerini ifade etmektedir.

Duyuşsal duyarlılık: Çevresindeki bireylerin sözel olmayan iletilerine duyarlı olma, bu iletileri yorumlama, anlama ve empati kurma gibi becerileri içermektedir.

Duyuşsal kontrol: Duygularla ilgili sözel olmayan tepkileri ortama ve zamana göre kontrol edebilme becerilerini kapsamaktadır.

Sosyal anlatımcılık: Sözel anlatım becerilerini içermektedir. Konuşmayı başlatma, ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri sözel anlatım becerilerinden birkaçıdır.

Sosyal duyarlılık: Toplumdaki bireylerin sözel iletilerine duyarlı olma, bu iletileri anlayarak yorumlama ve uygun davranışları sergileme becerilerinden oluşmaktadır.

Sosyal kontrol: Farklı sosyal ortamlara uygun hareket etme, kendini ayarlama, çeşitli sosyal rol oynama becerilerini içermektedir.

Shapiro'ya (2010) göre ise sosyal beceriler; konuşma becerileri, mizah, arkadaş edinme, bir grup içindeki işlevsellik olmak üzere dört gruptan meydana gelmektedir.

Konuşma becerileri: Çocuklar sosyal iletişim becerilerini ilk önce aileleriyle yaptıkları konuşmalardan öğrenirler. Konuşma becerileri çocukların bireylerle olduğu kadar gruplarla da sosyal ilişki kurmasına yardımcı olur.

Mizah: Mizah önemli bir sosyal beceridir. Mizah yetişkinlerde olduğu gibi çocuklarda da en değerli kişilik özelliklerinden biridir. Yapılan çalışmalar, mizah duygusundan yoksun çocukların yaşlıları tarafından daha az sevildiği, komik bilinen çocukların ise arkadaşları arasında daha gözde olduğu görüşünü desteklemektedir.

Arkadaş edinme: En iyi arkadaşla sahip olmak hem ergenlik çağında, hem de yetişkin bir insan olduğunda, çocuğun ilişkilerini etkileyebilecek bir öneme sahiptir.

Bir Grup İçindeki İşlevsellik: Bireysel arkadaşlar edinmeyi öğrendikten sonra, kendi cinsinden bir yaşıt grubunda yer alma ve etkinliklerine katılma yetisi, sağlam sosyal ilişkiler kurabilmek için gereken ikinci dayanak noktasıdır.

Rinn ve Markle (1979) ise sosyal becerileri dört gruba ayırmıştır:

Kendini açıklama becerileri: Bireyin mutluluk ve üzüntü gibi duygularını açıklaması, övgüleri kabul etmesi, kendisi hakkında olumlu ifadeler kullanmasını içerir.

Destekleme becerileri: Yakınında olan kişilerle ilgili olumlu sözler söyleme ve onlar hakkında övgüde bulunmayı içerir.

Hakkını savunma becerileri: Başkalarının düşüncesi ile aynı fikirde olmama, uygun olmayan istekleri kabul etmeme, kolay isteklerde bulunmayı içerir.

İletişim becerileri: Problemleri konuşarak çözmeyi içerir.

Sosyal beceri sınıflandırmaları incelendiğinde; temelde kişinin kendini ve duygularını ifade etme becerisi yer almaktadır. Konuşmayı başlatma ve sürdürme, akranları ile ilişkilerini yönetme, başkalarının duygularını anlama, paylaşma, kurallara uyma, yardım etme, yardım isteme, gruba uygun şekilde katılma gibi becerilerin sınıflandırmalar içerisinde yer aldığı görülmektedir.

2.3.2 Okul öncesinde sosyal becerilerin gelişimi

Okul öncesi dönem, çocuğun oldukça hızlı geliştiği, öğrenme potansiyelinin yüksek olduğu, gelişimin kritik özellik kazandığı bir dönem olmasından dolayı çocuğun yaşamında büyük önem taşımaktadır. Bedenen daha sağlıklı, ana dilini iyi kullanan, kendini ifade edebilen, bağımsız, yaratıcı, yenilikçi, sosyal, uyumlu, akademik açıdan daha başarılı çocuklar yetiştirebilmek; iyi planlanmış ve nitelikli bir okul öncesi eğitimle mümkündür. Özellikle çocukların sosyal gelişimleri açısından toplumun beklentilerine, normlarına uyan tavır, davranış ve alışkanlıkları kazanmalarını sağlamada, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmelerinde, kendi kendini denetleyen, girişimci, başkaları ile işbirliği içinde çalışabilen, olumlu sosyal ilişkiler kurabilen bir birey olmalarında okul öncesi eğitim önemli bir yere sahiptir (Başal 2013).

Okul öncesi dönemde çocuk kendini giderek genişleyen sosyal ilişkiler ağının içinde bulmaktadır. İki altı yaş arasında çocuklar, sosyal ilişkinin nasıl kurulduğunu, ev dışındaki insanlarla, özellikle kendi yaşlılarıyla nasıl beraber zaman geçirileceğini öğrenmeye başlar, uyum ve işbirliği gelişir (Gülay ve Akman 2009). Ayrıca çocuk bu dönemde giderek daha bağımsız davranabilmektedir. Anne, baba ve öğretmenin, çocuğun girişimcilik becerisinin gelişimi için onun başkalarının sınırlarını zorlamadan girişimlerde bulunmasını sağlayacak fırsatlar yaratarak girişimlerini desteklemeleri gerekmektedir (Bayhan San ve Artan 2004). Bununla birlikte okul öncesi dönemde sosyal becerileri geliştirmek için çocukların gelişim özelliklerini çok iyi bilmek gereklidir. Çünkü üç yaşındaki çocuğun oyun gelişimine, kelime hazinesine, ilgi alanlarına, gelişim özelliklerine göre hazırlanmış bir sosyal beceri etkinliği altı yaşındaki bir çocuk için sıkıcı olabilir. Bu nedenle eğitimciler okul öncesi dönemde çocukların yaş ve gelişim özelliklerine dikkat etmelidir. Uz Baş'a (2003) göre çocuklarda gözlenen sosyal davranışlar ve buna bağlı olarak gelişen sosyal beceriler, yaşın ilerlemesiyle beraber artmaktadır. Çocuğun ilk sosyal ilişkileri, anne ya da bakımlarını üstlenen diğer yetişkinler ve aile üyeleriyle sınırlıyken, bu yaşlarda akranlar da çocuğun sosyal ilişki ağına girmektedirler. Üç yaşından sonra, çocuk işbirliğine dayalı oyun evresine geçmekte ve paylaşma, bir işi beraberce başarma duygusunu yaşamak istemektedir. İki çocuk arasındaki kuvvetli bağlılık, üç-dört yaşında meydana

gelebilir. Bu dönemdeki çok kuvvetli bağıllık, diğer çocuklarla olması beklenen sosyal ilişkiyi etkilemektedir. Anne baba ve ailede bulunan diğer bireylere yönelik olan ilk yaşlardaki sosyal-duygusal etkileşim, üçüncü yaşa doğru yaşlılarıyla bir araya gelme ve oyun gruplarına katılma ihtiyacının karşılanmasına yöneliktir. Üç yaşına girdiğinde taklide dayalı oyunlar düşsel oyunlara dönüşmeye başlamakta ve karmaşık düşünceler yeteneği artmaktadır (Aral vd. 2001, Gülay ve Akman 2009, Jackman vd. 2011).

Dört yaş civarında çocuklar, sıralarını beklemeyi, paylaşmayı, yardımlaşmayı, işbirliğini, başkalarının isteklerini dikkate almayı, kendi haklarını korumayı, başkalarıyla iyi ilişkiler kurmayı öğrenmeye başlarlar. Çocuk bu yaşta yavaş yavaş olaylara başkası açısından bakmaya başlar. Bu dönemde, başkalarıyla iletişim, çocuğun sosyal davranış anlayışını ve beklentilerini geliştirir. Dört yaş çocuğu toplumsal gelişim yönünden büyük aşama kaydetmiştir. Diğer çocuklarla birlikte olmaktan daha fazla zevk almaya başlar. Yaşlıları ile birlikte oynama da daha fazladır, ancak gruplar arası ilişkiler zayıf olabilir. Oyunları daha uzun sürelidir. Oyun sırasında her çocuğun kendi isteklerinin yerine getirilmesi ile ilgili talepleri dikkat çeker. Bu da zaman zaman çatışmalara neden olur. Çatışmaların öğretici olma özellikleri vardır. Çünkü bunlar çocuk için son derece önemli toplumsal deneyimlerdir (Oktay 2000, Yavuzer 2005).

Puckett ve Black (2005) dört-beş yaş çocuklarının, bakımlarını üstlenen kişilerden hala destek, yakınlık, cesaretlendirme, onay ve şefkat beklediklerini ifade etmişlerdir. Çocuklar dört-beş yaşlarına geldiklerinde dış dünyayı anlamaya başlamaktadırlar. Bu yaş çocukları grup içinde plan yapma ve karar verme etkinlikleri içinde rol almaktadırlar. Dört-beş yaşlarında egosantrik düşünme biçiminin azalması ile birlikte çocuklar diğer çocukların düşüncelerini, hislerini anlama konusunda daha hassas davranmaya başlamaktadır. Beş-altı yaşlarına geldiklerinde ise; nasıl arkadaşlık kuracakları ve bu arkadaşlıkları korumak için ne gibi görevlere sahip oldukları, hareketlerini nasıl ayarlamaları gerektiği konusunda düşünceler geliştirebilmektedirler. Ayrıca kendi akranları ile etkileşimin yanı sıra yetişkinlerle nasıl iletişim ve etkileşimde bulunacaklarını da öğrenmeye başlamaktadırlar. Çocuklar sosyalleşme sürecinin bir parçası olarak beş yaşlarında korku, mutluluk, şaşkınlık, kızgınlık, üzgün olma, memnun olma gibi çok çeşitli duyguları ve davranışları da tanımaya başlamaktadırlar.

Egoantrik düşünmenin azalması ile kendini gösteren empatik düşünme biçimi diğer çocuklara karşı cömertlik, şefkat ve ilgi gösterme şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ağlayan bir arkadaşını rahatlatma, yapbozunu tamamlamakta zorlanan ve bu nedenle sinirlenen arkadaşına yardımcı olma gibi davranışlar okul öncesi dönem çocuklarında empati gelişiminin göstergesi olabilmektedir. Beş yaş, çocuğun çevresine ilişkin keşiflerde bulunduğu, önceki yıllara göre yetişkin desteğine daha az ihtiyaç duyduğu, bazı sorumlulukları almaya başladığı bir yaştır. Bu yaşta çocuk, sosyal ve duygusal yönden daha dengelidir. Bu dönemde görülen sosyal becerilerin en önemli belirtilerinden biri de, diğer çocuklarla iyi ilişkiler kurma isteğidir. Bu yaşta, grup oyunlarından hoşlanılır ve genellikle gelişim düzeyleri birbirine yakın çocuklar, aynı grupta yer alır (Hay 2006, Işık 2007, Özbey 2009).

Altı yaşta, çocukların arkadaşlarıyla etkileşimleri artar. Bu etkileşimler sırasında saldırgan davranışlar olumsuz, sevecen yaklaşımlar ise olumlu olarak değerlendirilir. Altı yaş çocuklarında başkaları ile iyi ilişkiler kurma, paylaşma, işbirliği, dostluk, sempati gibi davranışların yanı sıra rekabet, kavga gibi davranışlar da gözlemlenebilir. Çocukların altı yaşlarında en yakın arkadaşları kendi cinsiyetlerindendir ve arkadaşlıklar daha uzun sürelidir. Buna karşılık bu yaş çocukları gruplar kurarak arkadaşlarını dışlayabilirler. Arkadaşlıklar bir oyuncağın paylaşılabilmesi gibi bir sebepten sonlandırılabilir, ama kısa zamanda tekrar başlayabilir. Altı yaş çocuğu oyun kurallarına uymakta ve onları başkalarına anlatmaktadır. Dışa dönük bir yapıda olan altı yaş çocuğu düşüncelerini rahatlıkla ifade etmekte ve aile içi kuralları dikkatle incelemektedir. Bu dönem çocuğu atılgan, coşkulu, amaca yönelik davranışlar sergileyen bir yapıya ve bağımsız bir ruha sahiptir. Buna karşın iki ve dört yaşında görülen uyum sorunlarının ve olumsuz davranışların altı yaşında yeniden yaşanması söz konusudur. Beş-altı yaş çocuklarının farklı duygu durumlarını anlama ve anlatma, amaç belirleyerek yapı-inşa oyunları oynama ve oyunu devam ettirme gibi becerilerde oldukça başarılı olduğu, rol alarak veya kukla kullanarak hikaye canlandırma ve duygusal olarak zor durumda olan arkadaşlarını rahatlatmaya çalışma gibi becerilerde ise daha az başarılı olduğu belirtilmektedir. (Mussen vd. 1990, Çağdaş ve Seçer 2002, Puckett ve Black 2005, Şahin ve Baç Karaaslan 2006, Yavuzer 2007).

Okul öncesi eğitimin amaçlarından biri de çocuklara sosyal becerileri kazandırmaktır. Ancak sosyal becerilerin kazanımı, gelişimi ve kalıcılığı sadece okulda değil, ailede ve diğer yaşam alanlarında bu becerilerin tekrarlanmasıyla gerçekleşebilir (McClelland ve Morrison 2003).

2.4 Baba Eğitiminin Baba Çocuk İlişkisi ve Sosyal Becerilerin Kazanılmasındaki Rolü

Dünyada ve Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde, ebeveynlerin çocuğun yaşamında önemli bir yeri olduğu, anne babaların çocuk yetiştirmede üstlendikleri rollerin birbirini tamamladığı ve desteklediği ortaya konulmuştur. Bununla birlikte, babanın çocukla ilişki biçiminin anneye göre farklı olduğu ve babanın toplum ve aile içinde farklı roller üstlenmesi gibi nedenlerden dolayı baba çocuk ilişkisinin anne çocuk ilişkisinden bazı farklılıklar gösterdiği de ifade edilmektedir. Çocuğun yaşamının ilk dönemlerinde babanın davranışlarının niteliği, daha sonraki dönemde çocuğun zihinsel işlevlerini etkilemektedir. Babanın bakım, beslenme, oyun vb. konulara ilgisi ile çocuğun zeka gelişimi arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte, çocuğun cinsel ve kişilik gelişiminde babanın büyük rol oynadığı belirtilmektedir. (Swick ve Manning 1983, Ortiz vd. 1999, Bronstein ve Zlotnik 2008, Çağdaş 2008, Tezel Şahin ve Özyürek 2010, Güler vd. 2010, Güngörmüş Özkardeş 2011, Yavuzer 2011).

Babalar için hazırlanmış programların etkileri incelendiğinde, çocukların yetiştirilmesinde babaların olumlu etkilerinin olduğu, bu programlara katılan babaların çocukları ile olan ilişkilerinde olumlu gelişmeler olduğu ve kendi babalarının onlara gösterdiği ilgiden daha fazlasını çocukları için gösterme konusunda istekli oldukları belirlenmiştir (Covan ve Bornstein 1988, McBride ve McBride 1990). Bununla birlikte, Rusell ve Rusell (1987), dört yedi yaş arasındaki 29 erkek, 28 kız çocuk ve aileleriyle yaptıkları görüşmeler ve gözleme dayalı araştırmalarının sonucunda babaların çocuklarıyla oyun etkileşimlerinin çok fazla ve sıklıkla gerçekleştiğini ortaya koymuşlardır. Çocukla etkileşimde anne ve baba arasındaki farklılığın önemli ölçüde görüldüğünü, buna rağmen birçok babanın çocuklarıyla aktif bir şekilde ilgilendiğini ve

onlarla güçlü ilişkiler kurduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmanın sonucunda babaların çocukların sosyalleşme ve sosyal beceri kazanımında önemli katkılarda bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Nitekim babaların çocukları ile birlikte zaman geçirmesi, birlikte herhangi bir etkinlik gerçekleştirilmese bile, duygusal ve fiziksel yakınlık göstermesi, çocuğun önceliklerine zaman ayırması ve çocukla ilgili sorumluluk almasının baba-çocuk ilişkisi ve çocuğun sosyal duygusal gelişiminin desteklenmesi açısından önemli olduğu kabul edilmektedir (Lamb 1987, Bronstein ve Zlotnik 2008). Babalar ve çocukları ile ilgili gerçekleştirilen bu gibi çalışmalar, baba çocuk ilişkisinin gelişmesinde babalar için hazırlanan bir eğitim programının önemli bir role sahip olduğunu ve çocukların sosyal beceri kazanımı ve gelişimini olumlu yönde destekleyeceğini göstermektedir.

2.5 İlgili Araştırmalar

Bu bölümde anne baba eğitimi ve baba eğitimi, baba-çocuk ilişkisi ve okul öncesi dönemde sosyal becerileri konu alan yurt içi ve yurt dışında yapılmış araştırmaların özetlerine yer verilmiştir.

Anne baba eğitimi ve baba eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar:

Ömeroğlu (1992) araştırmasını gecekondü bölgelerinde yaşayan alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarına yönelik hazırlanan eğitim programının çocukların psiko-motor, bilişsel, dil, sosyal gelişimlerine ve özbakım becerilerine etkisini ölçmek amacıyla yapmıştır. Araştırmada Ankara Ulucanlar Doğum Evi'nde aynı gün içerisinde doğan 60 bebek ilk yılın örneklemini, araştırmacı tarafından izlenen 48 bebek ise ikinci yılın örneklemini oluşturmaktadır. Çalışma üç yıl sürmüştür. Çalışmanın örneklemini oluşturan çocuklar eşit olarak deney ve kontrol grubuna ayrılmıştır. Hem deney hem de kontrol grubunda ikinci ve üçüncü yılın başında ve sonunda Ev Ortamını Değerlendirme Ölçeği, Denver Gelişimsel Tarama Testi, Seattle Gelişim Değerlendirme Ölçeği ve Reel Dil Gelişim Testi ön ve son test olarak uygulanmıştır. Deney grubunda çocukların tüm gelişim alanlarını desteklemek amacı ile etkinlikler oyun şeklinde hazırlanmış ve bu etkinlikler ev ziyaretleri yolu ile anne babalara anlatılmıştır. Etkinlik kartları anne

babalara bırakılmış ve uygulamaları istenmiştir. Ev ziyaretleri Ekim ve Mayıs ayları içinde haftada bir yarım gün olarak düzenlenmiş ve her hafta yeni bir gelişimsel oyun kartı anne babaya bırakılmıştır. Ailelere yaz döneminde uygulamaları için de gelişimsel oyun kartları bırakılmıştır. Araştırma sonunda ev merkezli 0-3 yaş erken çocukluk eğitiminin çocuğun psiko-motor, bilişsel, dil, sosyal gelişimlerine ve özbakım becerilerine gelişimini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Jacobson ve Engelbrecht (2000) Kuzey Teksas'taki ailelerin ve okul öncesi dönemdeki çocukların eğitim gereksinimlerini ve öğrenme yollarını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, 0-5 yaş grubu çocuğu olan 740 anne baba ile çalışmışlardır. Veri toplama aracı olarak "İhtiyaç Değerlendirme Anketi" ve "Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, üniversite mezunu olan ve olmayan ailelerin aile eğitimi konusundaki ilgi ve ihtiyaçlarının benzer olduğu, eğitim durumlarının anlamlı farklılık oluşturmadığı, ancak üniversite mezunu olan ve olmayan anne babalar arasında öğrenme stratejileri ve aile eğitim yöntemleri açısından farklılıklar bulunduğu, üniversite mezunu olanların bilgiyi yazılı materyallerden edindikleri, üniversite mezunu olmayanların ise öğretmenler ve diğer aile üyeleriyle bilgi paylaşımında bulundukları belirlenmiştir.

Taşkın ve Erkan (2009) tarafından yapılan çalışmada babalara eğitim verilerek, eğitimin babaların iki-dokuz yaş çocuklarıyla ilgilenme düzeylerine olan etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Yapılan çalışmada örneklem grubuna 14 baba dahil edilmiştir. Veriler Baba Görüşme Formu'nun ön test ve son test olarak kullanılmasıyla elde edilmiştir. Deney grubundaki babalara 10 hafta süreyle baba eğitimi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda babalara verilen eğitimin babaların oyunlara katılma, çocukla birlikte dışarı çıkma, sözel etkileşime girme, çocuklarına yeni bir şey öğretme, günlük bakımları ile ilgilenme ve çocuklarına özel zamanlarda bakma sıklığını artırdığı ortaya konmuştur.

Aral vd. (2009) okul öncesi eğitimden yararlanan 60-72 ay arası çocuğu olan anne babalara verilen aile eğitimi programının, anne babaların çocuk gelişimi ve eğitimine ilişkin bilgi düzeyleri ile çocukların gelişimlerine olan etkisini incelemek amacıyla bir araştırma yürütmüşlerdir. Araştırmada, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki semtlerde bulunan anasınıfındaki 6 yaş grubu çocuklar ve anne babalarıyla çalışmışlardır.

Araştırmada Genel Bilgi Formu, Aile Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu, Anne Baba Bilgi Değerlendirme Formu ve Brigance Erken Gelişim Envanteri II kullanılmıştır. Eğitim ihtiyacının saptaması sonrasında deney grubunun ve kontrol grubunun her birine alt sosyo-ekonomik düzeyden 27, orta sosyo-ekonomik düzeyden 15 ve üst sosyo-ekonomik düzeyden 26 çocuk ve anne babası alınmıştır. Deney grubundaki anne babalara sekiz hafta süreyle haftada bir gün aile eğitimi uygulanmıştır. Sonuçta deney ve kontrol grubundaki anne babaların çocuklarının Brigance Erken Gelişim Envanteri II ve alt testlere ilişkin ön test ve son testten elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığı saptanmıştır. Ayrıca deney ve kontrol grubundaki anne babaların Anne Baba Bilgi Değerlendirme Formu'ndan aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı farklılık bulunmadığı belirlenmiştir.

Kanisberg ve Levant (1988) araştırmalarında, davranışsal beceri ve iletişim becerileri eğitiminin anne babaların tutumlarına, çocukların benlik kavramı ve davranışlarına etkisini incelemişlerdir. Araştırmada iki deney, bir kontrol grubu kullanılmıştır. Davranış becerileri ve iletişim becerileri gruplarına sekiz hafta boyunca haftada iki saatlik grup toplantıları şeklinde eğitim verilmiştir. Araştırma sonucunda; iletişim becerileri eğitimi alan anne babaların, kontrol grubundaki anne babalara göre çocukları ile daha olumlu iletişim kurdukları saptanmıştır. Her iki deney grubundaki çocukların benlik kavramlarında olumlu gelişmeler olduğu görülmüştür.

Bushfield (2004) tarafından yapılan karma metotlu araştırmada, cezaevindeki babalara uygulanan kısa süreli eğitim programının etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma verileri, “Sosyal Destek Algısına Yönelik Çok Yönlü Ölçek”, “Ebeveyn-Çocuk İletişim Anketi” ve “Bushfield Sorumlu Baba Anketi” kullanılarak ve bireysel görüşmeler ile elde edilmiştir. Cezaevindeki babalar 30 günlük bir eğitime alınmıştır. Eğitim çalışmaları, bireysel görüşmelerle desteklenmiştir. Sonuçlar, babaların çocuklarını bedensel ve sözel cezalandırma ile ilgili bilgi ve tutumlarının anlamlı bir şekilde değiştiğini göstermiştir. Ayrıca, babaların ideal babalık rolüne ilişkin tutumlarının olumlu yönde değiştiği ortaya konmuştur.

Hamamcı ve Köksal Akyol (2004) 3-6 yaşlarında çocukları olan anne ve babaların eğitim gereksinimlerini ortaya çıkarmak amacıyla yaptıkları çalışmaya 139 anne 139 babayı dahil etmişlerdir. Çalışmada ailelerin eğitim gereksinimlerini belirlemek için “Aile İhtiyaç Belirleme Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, anne ve baba olma durumunun disiplin ve çocuğun davranışlarını yönlendirme, fiziksel gelişim, sağlık ve beslenme, okul öncesi eğitimin önemi, oyun ve oyun materyallerinin önemi üzerinde önemli bir farklılık yarattığı bulunmuştur. Annelerin yeterlilik algılarında; anne yaşının aile içi iletişim ve genel kişilik gelişimi üzerinde, çocuk yaşının oyun ve oyuncağın önemi üzerinde, babaların yeterlilik algılarında; çocuk sayısının disiplin ve çocuğun davranışlarını yönlendirme, aile içi iletişim, fiziksel gelişim, sağlık ve beslenme, genel kişilik gelişimi ve oyun ve oyun materyallerinin önemi konularında anlamlı farklılığa neden olduğu saptanmıştır.

Yılmaz Bolat ve Gürsoy (2011) çalışmalarında beş altı yaş grubu çocuğa sahip anne babaların çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarında anne baba eğitiminin etkisini incelemişlerdir. Araştırma Adana il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı bağımsız anaokullarına devam eden beş altı yaş grubundaki çocukların anne ve babaları ile gerçekleştirilmiştir. Deney ve kontrol gruplarına 25’er anne ve baba alınmıştır. Deney grubundaki anne babalara Anne Baba İhtiyaç Belirleme Formu uygulandıktan sonra 12 hafta süresince haftada bir gün çocukların gelişim alanları, davranış özellikleri, anne babanın çocuğa yönelik tutum ve davranışları ile anne baba çocuk iletişimi konularında eğitim verilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Öğretmen Olarak Anne Baba Envanteri (Parent As A Teacher Inventory-PAAT) Türkçeye uyarlanarak kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda deney ve kontrol grubundaki anne babaların Öğretmen Olarak Anne Baba Envanteri puanlarına ilişkin ön test, son test puan ortalamaları arasındaki farklılığın deney grubu lehine anlamlı olduğu ortaya konmuştur.

Alibeyoğlu (2009) araştırmasında, Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) tarafından geliştirilen, Baba Destek Programı’nın (BADEP) etkilerini görmek; BADEP’in babaların çocuklarına yönelik tutumlarını, çocuklarıyla olan ilişkilerine katkılarını değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda ilkokul 1-4. sınıfta en az bir

çocuğu olan 12'si deney 12'si kontrol grubundan olmak üzere toplam 24 baba ile çalışılmıştır. Araştırmada babaların tutumlarını belirlemek ve ön test-son test olarak kullanılmak amacıyla BADEP Tutum Envanteri kullanılmıştır. Deney grubuna 13 oturumluk BADEP uygulanmıştır. Kontrol grubuna araştırma süresince herhangi bir eğitim verilmemiştir. Araştırma sonucunda BADEP' e katılan babaların “Geleneksel Olmayan Roller ve Yetkeci Olmayan Tutum” açısından kontrol grubuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Tezel Şahin (1998) araştırmasında 5-6 yaş grubunda çocuğu olan 30'u deney ve 30'u kontrol grubunda olmak üzere 60 baba ile çalışmışlardır. Deney grubundaki babalar için gereksinimleri doğrultusunda eğitim programı hazırlanmış ve programın babalar üzerine etkisini incelenmiştir. Program sekiz hafta ve haftada bir saat grup toplantısı şeklinde uygulanmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde; deney ve kontrol grubu babaların son testlerinde, ailede çocukla ilgili alınan kararlar, bir çocuğun ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlardan ailede en fazla kimin sorumlu olduğunu içeren maddelerde çocukla kimin oyun oynadığı, çocuğa kimin kitap okuduğu, çocuğun oyuncaklarını kimin seçip aldığı maddelerinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Babaların çocukları ile yaşayabileceği bazı durumların verilip, bu durumlarda babanın ne yapacağını içeren maddelerde ve baba çocuk ilişkisi ile ilgili maddelerde eğitimden önce iki grup arasında anlamlı bir farklılık saptanamazken eğitim sonunda anlamlı farklılık bulunmuştur.

Baba-çocuk ilişkisi ile ilgili yapılan çalışmalar:

Ünlü (2010) tarafından gerçekleştirilen çalışmada 0-8 yaş aralığında çocuğu olan babaların ve onların babalarının çocuk bakımına katılımlarının genel yapısı, babaların oğullarının babalık davranışlarına etkisi ve babanın çocuğun bakımına katılımını etkileyen faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya Ankara ilinde yaşayan, 0-8 yaş aralığında en az bir çocuğu olan ve bu çocuğu ile aynı evi paylaşan 528 baba katılmıştır. Bu çalışmanın verileri Babalık Ölçeği, Baba Katılım Ölçeği ve Eş Destek Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; araştırmaya dahil edilen babaların ve onların babalarının “geçim sağlama rollerine ilişkin etkinlikler”e en sık düzeyde katıldığı, en az düzeyde ise “ulaşılabilirlik” alt boyutundaki

etkinliklere katıldığı belirlenmiştir. Babanın kendi babası ile yaşadığı ilişkiyi algılayış biçiminin, kendi çocuğunun bakımına katılımını etkilediği görülmüştür. Babanın yaşının, babanın baba olma yaşının ve eşinden gördüğü desteğin, 0-8 yaş aralığındaki çocuğunun bakımına katılma düzeyini etkileyen faktörler olduğu bulunmuştur.

Nugent (1991), 48 İrlandalı baba, eşleri ve bebekleri ile yürüttüğü araştırmasında babaların çocukların sosyalleşmesinde ve bakımında ne tür rollere sahip olduklarını ve babanın bu rollerinin evlilik doyumu üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda babaların çocukların sosyalleşmesindeki rollerinin önemli ölçüde değiştiği ortaya konmuş, babaların çocuklarının bakımıyla ilgilenmelerinin doğumdan itibaren bir yıl boyunca değişmeden sürdüğü belirtilmiştir. Çocuğun yaşamının ilk yılında, babanın ebeveynliğe adapte olmasında olumlu evlilik ilişkisinin ve doyumun önemli bir etki olduğu da saptanmıştır. Ayrıca babanın ilgisinin bebeğin 1. yılındaki bilişsel fonksiyonlar üzerinde bağımsız bir etkisi olduğu ve bebeklerin bilişsel gelişimine önemli katkılar sağladığı belirlenmiştir.

Ünüvar (2008) tarafından yapılan çalışmada; babaların, 3-6 yaş grubundaki çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğinin belirlenmesi ve geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma, betimsel ve deneysel olarak gerçekleştirilmiştir. Betimsel boyutta örneklem 270 baba ve 230 anneden oluşmuş, deneysel çalışma ise 16'sı deney, 14'ü kontrol grubunda olmak üzere 30 baba ile yürütülmüştür. Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen “Zamanın Niteliğini Belirleme Anketi” ve “Empatik Beceri Ölçeği” ile elde edilmiştir. Araştırmanın deneysel boyutunda, araştırmacı tarafından geliştirilen “Baba Eğitimi Programı” (BEP) kullanılmıştır. Program haftada ikişer saatlik oturumlar halinde 10 oturumda uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğini iyi düzeyde gördükleri, annelerin de babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğini genelde iyi düzey olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğinin, babaların yaşlarına, eğitim düzeylerine ve çocuklarının cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Uygulanan “Baba Eğitimi Programı”nın, babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğini olumlu düzeyde artırdığı ortaya konmuştur.

Yakupoğlu (2011) tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5 ve 6 yaş çocuklarının benlik kavramlarının, babalarının bağlanma stillerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. İlişkisel tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilen araştırma 41 kız, 34 erkek çocuk ile babalar üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada “Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği”, “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II” ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Demografik Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; çocukların benlik kavramı puanlarının babalarının bağlanma stiline (güvenli, kaygılı-kararsız, kaçınan) göre anlamlı bir fark göstermediği bulunmuştur.

Scholz ve Samuels (1992), ilk kez bebek sahibi olacak 32 ailenin katıldığı ve özellikle baba bebek ilişkisinin üzerinde durulan bir eğitim programının etkilerini incelemişlerdir. 4 haftalık eğitim alan ebeveynlerin bebekleri ile eğitim almayan ebeveynlerin bebekleri ev ortamında 12 hafta süresince gözlenmişlerdir. Eğitim alan grubun bebekleri babalarıyla daha fazla göz kontağı kurmuş, gülmüş, ses çıkarmış, daha az çekinik davranışlar göstermişler ve tepkilere yönelmişlerdir. Gözlemlerde eğitim grubundaki babaların çocuklarıyla kontrol grubundaki babalardan daha fazla ilgilendikleri ortaya çıkmıştır. 4 haftalık kısa eğitimin ilk kez baba olanlarla bebekleri arasında olumlu bir bağın kurulması yönünde baba bebek ilişkisini etkilediği görülmüştür.

Okul öncesi dönemde sosyal becerilerle ilgili yapılan çalışmalar:

Lane vd. (2007) başarı için sosyal becerilerin gerekli olduğu düşüncesinden yola çıkarak, okul öncesi çocukların davranışları ile ilgili öğretmenlerin ve ebeveynlerin beklentilerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmaya 35 öğretmen ve üç-altı yaş arasındaki okul öncesi eğitime devam 124 çocuk katılmıştır. Çalışmada, ebeveynlerin ve öğretmenlerin okul öncesi sosyal beceri beklentileri arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konması, okul öncesi çocukların sosyal uyumu, hakkını koruması ve kendini kontrol etmesi gibi özelliklerini öğretmen ve ebeveynlerin ne kadar gözlemlediği, öğretmen ve ebeveyn bakış açısı ile başarı için gerekli görülen sosyal becerilerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Veriler, “Sosyal Beceri Değerlendirme

Ölçeği'nin çocuk formu, öğretmen formu ve ebeveyn formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda; öğretmenler direktiflere uyma, yetişkinler ile yaşanan bir anlaşmazlık sırasında davranışlarını kontrol etme ve yaşlıları ile yaşanan bir anlaşmazlık sırasında davranışlarını kontrol etme becerilerinin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ebeveynler ise bu üç becerinin yanında komutlara dikkat etme, oyuncakları ve diğer araç-gereçleri kaldırma, ev kurallarına uyma, anlaşmazlıkları sakince çözümleme ve evde uygun ses tonu ile konuşma becerilerini önemli bulmuşlardır. Sonuçta aile-okul işbirliği ile çocukların sosyal uyumlarının desteklenebileceği, akran ilişkilerini teşvik edebileceği ve sorun davranışların önlenebileceği vurgulanmıştır.

Durualp ve Aral (2010) araştırmalarında, anasınıfına devam eden altı yaşındaki çocukların sosyal uyum ve becerilerini incelemeyi, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına uygun Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitimi Programı'nı geliştirmeyi ve çocukların sosyal uyum ve becerilerinde uygulanan eğitim programının etkili olup olmadığını belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma iki anasınıfında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya dahil edilen okullardan biri deney diğeri kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Deney ve kontrol grubuna anasınıfına devam eden 48'er çocuk dahil edilmiştir. Deney grubundaki çocuklara okul öncesi eğitim programlarına ek olarak sekiz hafta süreyle haftada üç kez Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitimi Programı uygulanmıştır. Araştırmada "Aile Bilgi Formu", "Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği" ile "Sosyal Beceri Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda deney ve kontrol grubundaki çocukların sosyal uyum ve beceri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu belirlenmiştir. Deney grubundaki çocukların son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında farklılığın anlamlı olmadığı ve Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitimi Programı'nın etkisinin devam ettiği bulunmuştur.

Günindi (2008), okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum becerileri ile anne babalarının empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini anasınıflarına devam eden 180 çocuk ve bu çocukların anne ve babaları oluşturmuştur. Araştırmaya ilişkin verilerin toplanabilmesi amacıyla; anne babalara ve çocuğa yönelik bilgileri içeren "Genel Bilgi Formu", çocukların sosyal uyum becerilerini ölçmek amacıyla "Sosyal

Uyum ve Beceri Ölçeği”, anne babaların empatik beceri düzeylerini belirlemek amacıyla “Empatik Beceri Ölçeği-B” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, anne babalarının empatik becerileri puanları yükseldikçe, çocukların sosyal uyum beceri puanlarının da yükseldiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca anne babaların öğrenim düzeylerinin yüksek olmasının ve çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresinin artmasının çocukların sosyal uyum becerilerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Conner ve Fraser (2011) okulöncesi çocuklarda saldırgan davranışları azaltmak için ikili program uygulamışlardır. Birinci program çocuklara uygulanan sosyal duygusal beceri eğitimidir. İkinci program ise grup tabanlı aile eğitimidir. Bu programda çocuk gelişimi ve disiplini üzerine yoğunlaşmıştır. Çalışma grubu suça meyilli mahallelerdeki dört okuldan seçilen 14 çocuk ve ailesidir. Araştırma sonuçları program sonunda çocukların akademik başarısı ve sosyal yeterliliklerinde artış olduğunu, depresyon ve saldırganlık davranışlarında da azalma olduğunu göstermiştir. Aile programı sonucunda ise aile bağlarının daha geliştiği, çocuk bakımında iyileşme, iletişimde olumluya gidiş ve ailelerin çocuk gelişimi konusundaki beklentilerinde artış olduğu görülmüştür.

Ekinci Vural (2006) araştırmasında, ailelerden destek alan bir yaklaşımla uygulanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı vasıtasıyla okul öncesi eğitim almakta olan altı yaş grubu çocukların temel sosyal becerilerinin desteklenmesi ve geliştirilmesini amaçlamıştır. Araştırmada okul öncesi eğitimi alan 20 çocuk ve ebeveynleri ile çalışılmıştır. Araştırmada Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği, Okul Öncesi Çocuklar İçin Psikolojik Gözlem Formu kullanılmış, çocukların ailelerine ise Aile Katılım Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı uygulanan grupta yer alan ailelerin Aile Katılım Ölçeğinden aldıkları son test puanlarının kontrol grubunda yer alan ailelerin aynı ölçekten aldıkları son test puanlarına göre anlamlı derecede artış gösterdiği görülmüştür. Eğitim Programı uygulanan grupta yer alan çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin; Kişiler Arası İlişkiler, Sözel Açıklama Becerileri, Dinleme Becerileri ve Kendini Kontrol Etme Becerileri alt ölçeklerinden aldıkları son-test puanlarının kontrol grubunda yer alan çocukların aynı ölçekten aldıkları son-test puanlarına göre anlamlı derecede artış gösterdiği görülmüştür.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırmada, anaokuluna devam eden çocuğu olan babalara uygulanan Baba Eğitim Programı'nın baba çocuk ilişkisi ve çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda gerçekleşen çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama yöntemi ve toplanan verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemlere yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Deseni

Araştırmada, Baba Eğitim Programı'nın baba çocuk ilişkisi ve çocukların sosyal becerilerine etkisini belirlemek amacıyla ön test, son test, kalıcılık testi kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Desende anaokuluna devam eden çocukların sosyal beceri düzeyleri ve bu çocukların babalarıyla olan ilişkileri bağımlı değişken, çocukların sosyal becerileri ve baba çocuk ilişkisi üzerine etkisi incelenen Baba Eğitim Programı ise bağımsız değişkendir.

Araştırmada, 2x3'lük karışık desen kullanılmıştır (Deney ve kontrol grubu X ön test, son test ve kalıcılık testi). Karışık desenlerde, bağımlı değişken üzerinde etkisi incelenen en az iki değişken bulunmaktadır. Bunlardan biri yansız grupların oluşturduğu farklı deneysel işlem koşullarını, diğeri ise deneklerin farklı zamanlardaki tekrarlı ölçümlerini (ön test- son test- kalıcılık testi) tanımlar (Büyüköztürk vd. 2011).

Bu araştırmada gruplar arası değişken “deney ve kontrol gruplarını”, gruplarıçi değişken “ön test, son test ve kalıcılık testlerini” tanımlamaktadır.

		Ön test		Son test	Kalıcılık testi
G _D	R	O ₁	X _{BEP}	O ₃	O ₅
G _K	R	O ₂	X	O ₄	

Bu desende;

G_D : Baba eğitimi verilen deney grubunu,

G_K : Kontrol grubunu,

R : Deneklerin gruplara yansız atandığını,

O_1 ve O_3 : Deney grubunun ön test-son test ölçümlerini,

O_2 ve O_4 : Kontrol grubunun ön test-son test ölçümlerini,

O_5 : Deney grubunun kalıcılık testi ölçümlerini,

X_{BEP} : Deney grubuna uygulanan Baba Eğitim Programı'nı,

X : Kontrol grubuna hiçbir işlem yapılmadığını göstermektedir (Büyüköztürk vd. 2011).

3.2 Çalışma Grubu

Araştırmaya, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Kilis il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarına devam eden çocuklar ve babaları dahil edilmiştir.

Çalışma grubunun oluşturulmasında ilk olarak Kilis İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden Kilis il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarının listesi elde edilmiştir. Elde edilen liste incelenerek, tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen iki bağımsız anaokulunda araştırmanın yürütülmesine karar verilmiştir. Kontrol grubunun uygulanacak Baba Eğitim Programı'ndan etkilenmemesi için okullardan biri deney, diğeri kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Kilis İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınarak deney ve kontrol grubunu oluşturacak olan anaokullarının idarecileri ile görüşülmüş, araştırmanın amacı anlatılmıştır. Daha sonra idarecilerden deney grubunu oluşturacak babalarla toplantı yapılacak gün ve saatin belirlenmesi ve duyurulması istenmiştir. Belirlenen gün ve saatte toplantı yapılarak babalara araştırmanın amacı anlatılmış ve Baba Eğitim Programı'na gönüllü olarak katılmak isteyen, tam aileye sahip normal gelişim gösteren çocuğu olan babalar (50 baba) araştırmanın deney grubuna dahil edilmiştir. Baba eğitiminin daha

işlevsel ve verimli olması için babaların iki grup olarak eğitim programına katılmaları uygun görülmüştür.

Deney grubundaki babalarla sosyo-ekonomik yapı ve öğrenim düzeyi açısından benzer özelliklere sahip olduğu düşünülen, diğer bağımsız anaokuluna devam eden çocuğu olan ve araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen 50 baba ile kontrol grubu oluşturulmuştur. Deney grubuna uygulanan programın tamamına devam edemeyen 10 baba çalışma grubundan çıkarılmış, benzer şekilde kontrol grubundan da rastgele 10 baba seçilerek çıkarılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Kilis ili merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarına çocukları devam eden 40'ı deney, 40'ı kontrol olmak üzere toplam 80 baba oluşturmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan babalara ve çocuklarına ilişkin demografik özellikler çizelge 3.1 ve 3.2'de verilmiştir.

Çizelge 3.1 Çalışma grubunda yer alan babaların özelliklerine ilişkin dağılımlar

Değişkenler	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
Yaş	N	%	N	%
21-30 yaş	18	45	16	40
31-40 yaş	13	32.5	16	40
41-50 yaş	9	22.5	8	20
Toplam	40	100	40	100
Öğrenim Düzeyi				
İlkokul mezunu	10	25	8	20
Ortaokul mezunu	12	30	13	32.5
Lise mezunu	16	40	15	37.5
Üniversite mezunu	2	5	4	10
Toplam	40	100	40	100
Çocuk Sayısı				
Tek çocuk	6	15	7	17,5
2 çocuk	16	40	14	35
3 çocuk	15	37.5	13	32.5
4 ve daha fazla	3	7.5	6	15
Toplam	40	100	40	100

Çizelge 3.1 incelendiğinde; deney grubundaki babaların %45'inin 21-30, %32.5'inin 31-40 ve %22,5 'inin 41-50 yaş arasında olduğu, kontrol grubundaki babaların ise %40'ının 21-30, %40'ının 31-40 ve %20'sinin ise 41-50 yaş arasında olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubundaki babaların çoğunun ortaokul ya da lise mezunu olduğu, iki ya da üç çocuk sahibi olduğu ve çok azının dört ya da daha fazla çocuğa sahip oldukları belirlenmiştir.

Çizelge 3.2 Çalışma grubunda yer alan çocukların özelliklerine ilişkin dağılımlar

Değişkenler	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
Cinsiyet	N	%	N	%
Kız	18	45	19	47.5
Erkek	22	55	21	52.5
Toplam	40	100	40	100
Doğum Sırası	N	%	N	%
İlk çocuk	20	50	19	47.5
Ortanca/Ortanca çocuklardan biri	11	27.5	11	27.5
Son çocuk	9	22.5	10	25
Toplam	40	100	40	100
Okul Öncesi Eğitime Devam Süresi	N	%	N	%
1 yıldan az	16	40	18	45
1-2 yıl arası	24	60	22	55
Toplam	40	100	40	100

Çizelge 3.2'ye göre, deney ve kontrol grubundaki çocukların cinsiyetlerinin birbirine çok yakın olduğu ve ortalama olarak yarısının ilk çocuk olduğu görülmektedir. Deney grubundaki çocukların okul öncesi eğitime devam süresine bakıldığında %40'ının 1 yıldan az, %60'ının ise 1-2 yıl süreyle anaokuluna devam ettiği, kontrol grubundaki

çocukların okul öncesi eğitime devam süresine bakıldığında ise %45'inin 1 yıldan az, %55'inin ise 1-2 yıl arası okul öncesi eğitim aldığı saptanmıştır.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada, araştırmacı tarafından babalar ve çocuklarıyla ilgili kişisel bilgileri elde etmek amacıyla “*Genel Bilgi Formu*”, babaların eğitim ihtiyaçlarını belirlemek için ise “*Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu*” hazırlanmıştır. Babaların çocuklarıyla olan ilişkisini değerlendirmek için Pianta (1992) tarafından geliştirilen “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği” Türkçe’ye uyarlanarak babalar için geçerlik ve güvenirliği yapılmış, çocukların sosyal beceri düzeyini değerlendirmek için ise Avcıoğlu (2007) tarafından geliştirilen “*Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği*”nin güvenirliği yapılarak kullanılmıştır.

3.3.1 Genel Bilgi Formu

Araştırmaya dahil edilen deney ve kontrol grubundaki babalar ve çocukları ile ilgili bazı bilgileri elde etmek için Genel Bilgi Formu hazırlanmıştır. Genel Bilgi Formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, babanın yaşı, öğrenim düzeyi ve çocuk sayısına ilişkin verileri elde etmek için hazırlanmış sorular; ikinci bölümde çocuğun cinsiyeti, doğum sırası ve okul öncesi eğitime devam süresine ilişkin verileri elde etmek için hazırlanmış sorular yer almaktadır. Genel Bilgi Formu’ndaki sorular çalışma grubunda yer alan babalar tarafından yanıtlanmıştır.

3.3.2 Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu

Araştırmada deney grubunu oluşturan babaların, uygulanacak eğitim öncesinde baba eğitimi ile ilgili gereksinim duydukları konuları belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu” kullanılmıştır. Formda baba ile ilgili demografik özellikler yanında eğitim programında yer alabilecek konu başlıklarına ilişkin öneriler ile ihtiyaç duydukları diğer konuları belirtmelerine olanak sağlayan açık uçlu sorular yer almaktadır.

3.3.3 Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu

Araştırmada, baba çocuk ilişkisini değerlendirmek üzere Pianta (1992) tarafından geliştirilen, orijinali 30 madde ve üç faktörlü olan (Child Parent Relationship Scale) “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği”nin çocukları anaokuluna devam eden babalar için uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği”, Robert C. Pianta tarafından 1992 yılında anne baba çocuk ilişkisini değerlendirmek amacı ile geliştirilmiştir. Ölçeğin maddeleri hazırlanırken anne baba çocuk etkileşimi literatüründen, bağlanma teorisinden ve Bağlanma Q-Set ölçeğinden yararlanılmıştır. Ölçeğin orijinali üç alt boyuttan oluşmaktadır. Çatışma alt boyutu 14 madde, Bağlanma alt boyutu 6 madde ve Olumlu İlişki alt boyutu 10 madde olmak üzere toplam 30 maddeden oluşmuştur. Ölçek 5’li Likert tipi bir ölçek olup, (1) Kesinlikle uygun değil ile (5) Kesinlikle çok uygun arasında yanıtlanmaktadır. Ölçekte olumlu ve olumsuz ifadeler vardır ve olumsuz ifadeler tersine çevrilerek puanlanmaktadır. Ölçeğin normları 4,5-5,5 yaşlarında çocukları olan 714 anne babadan elde edilmiştir. Sonuçlara göre Cronbach alpha katsayıları “Çatışma” boyutu için .83, “Olumlu ilişki” boyutu için .72 ve “Bağlanma” boyutu için .50’dir. Yapılan analizler sonucu ölçeğin geçerlik ve güvenirlik açısından yeterli olduğuna karar verilmiştir (Pianta, 1992). Akgün ve Yeşilyaprak (2010) “Çocuk Ana Baba İlişki Ölçeği”nin geçerlik güvenirlik çalışmasını 4-6 yaş grubunda çocuğu olan 234 anne üzerinde yapmıştır. Ölçeğin, Akgün ve Yeşilyaprak (2010) tarafından anneler için uyarlanan versiyonunda, ölçeğin orijinalinde bulunan 6 maddenin (4,6,9,11,22,26) düşük faktör yükü nedeniyle çıkarıldığı ve maddelerin orijinalinden farklı olarak 2 faktörde toplandığı, bu faktörlerin birincisinin (Çatışma) 14 maddeden (2, 7, 12, 14,15, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 27, 28); ikincisinin (Olumlu ilişkiler) 10 maddeden (1, 3, 5, 8, 10, 13, 16, 20, 29, 30) oluştuğu, anneler için uyarlanan formun iç tutarlılık katsayısının (Cronbach alpha) Çatışma boyutu için .85, Olumlu İlişki boyutu için .73 olduğu belirlenmiştir.

3.3.3.1 Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği’nin babalar için Türkçe’ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması

Baba-çocuk ilişkisini değerlendirmek amacıyla babalara uygulanması planlanan ölçeğin, öncelikle çocukları anaokuluna devam eden babalar için uyarlanması ve geçerlik

güvenirlik çalışması yürütülmüştür. Bu kapsamda, ilk önce “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği”ni geliştiren R.C. Pianta ile e-posta yoluyla iletişime geçilmiş, ölçeğin kendisi ve ölçek hakkında bilgiler elde edilmiş ve ölçeğin kullanımı için gerekli izinler alınmıştır. Daha sonra ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizleri için gereksinim duyulan verileri elde etmek amacıyla, 2012-2013 eğitim öğretim yılında, Kilis ilindeki okul öncesi kurumlar içinden tesadüfi olarak beş tanesi belirlenmiş ve Kilis İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Daha sonra, Kilis ilinde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı, bağımsız anaokullarına devam eden 4-6 yaş grubunda çocuğu olan babalara uygulanmak üzere 200 adet form hazırlanmış ve beş okulda görev yapan 14 okul öncesi öğretmeni aracılığıyla bu formlar babalara ulaştırılmıştır. Babalar tarafından doldurulan 163 form okullardan toplanmış, eksik verili olan formlar çıkarılmış ve 150 form istatistiksel analiz için değerlendirilmiştir. Uygulama için n (denek sayısı)/ k (ölçekteki madde sayısı) > 2 koşulunu sağladığı için 150 form ($150/30=5$) yeterli bulunmuştur (Büyüköztürk 2014).

Dil geçerliği kapsamında ölçek, iyi derecede İngilizce bilen üç uzman tarafından Türkçe’ye çevrilmiş, çevrilen form birleştirilmiş ve başka bir dil uzmanı tarafından geri çeviri tekniğiyle Türkçe’den İngilizce’ye çevrilmiş ve orijinal formla karşılaştırılmıştır. Orijinal formla karşılaştırılan çevirinin paralellik gösterdiği görülmüştür.

Kapsam geçerliği için orijinal form ve Türkçe’ye çevrilmiş form, çocuk gelişimi ve eğitimi, okul öncesi eğitimi ve ölçme değerlendirme alanında dokuz uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan Türkçe formda yer alan ifadeleri orijinal form ile karşılaştırmaları, ölçekte yer alan ifadelerin anlaşılabilirliğini, baba çocuk ilişkisini değerlendirmedeki yeterliğini, Türk kültüründe babalara ve çocuklara uygunluğunu değerlendirmeleri istenmiştir. Bu amaçla, her madde için uygun, kısmen uygun ve uygun değil ifadelerinin bulunduğu ve ölçeğin geneliyle ilgili görüşlerini de belirtebilecekleri “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Değerlendirme Formu” oluşturulmuştur. Uzmanlar “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Değerlendirme Formu”nda görüş bildirdikleri maddelere ilişkin düşüncelerini ve orijinal form ve Türkçe çevirisi ile ilgili fikirlerini “Açıklama” bölümüne yazmışlardır. Uzmanların görüş birliği ile uygun buldukları maddeler olduğu gibi alınmış, uzmanların çoğunun düzeltme yapılması

konusunda öneride bulundukları maddeler üzerinde ise gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan düzeltmeler doğrultusunda son şekli verilen ölçeğin kapsam geçerliğine sahip olduğu kabul edilmiştir.

İfadelerin anlaşılabilirliği ve ölçeğin uygulama süresi konusunda bilgi sahibi olmak amacıyla Kilis ilinde çocukları bağımsız anaokuluna devam eden beş (n=5) babayla ölçeğin *pilot uygulaması* gerçekleştirilmiştir. Testin her bir babaya uygulanması ortalama 30 dakika sürmüştür ve babalar tarafından testteki maddelerin anlaşıldığı görülmüştür.

Ölçeğin *yapı geçerliğini* belirlemek amacıyla *faktör analizi* yapılmıştır. Bu araştırmada SPSS 21 programıyla *açımlayıcı* ve LISREL programıyla *doğrulayıcı faktör* analizleri yapılmıştır. Araştırmacının ölçme aracının ölçtüğü faktörlerin sayısı hakkında bir bilgisinin olmadığı, belli bir hipotezi sınamak yerine, ölçme aracıyla ölçülen faktörlerin doğası hakkında bir bilgi edinmeye çalıştığı inceleme türü *açımlayıcı faktör analizi* (exploratory factor analysis), *açımlayıcı faktör analizi* ile belirlenen faktörlerin, hipotez ile belirlenen faktör yapılarına uygunluğunu test etmek üzere yararlanılan faktör analizi ise *doğrulayıcı faktör analizi* (confirmatory factor analysis) olarak tanımlanmaktadır (Bayram 2010, Tavşancıl 2014).

Faktör analizinde örneklem büyüklüğünün uygunluğunu test etmek amacıyla *Kaiser-Meyer-Olkin* (KMO) değerine bakılmıştır. Ölçeğin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .657 olarak, kabul edilebilir sınır olan .60'ın üzerinde bulunmuştur. KMO testi örneklem büyüklüğünün uygunluğuyla ilgili bir rakamdır. KMO katsayısı 1'e yaklaştıkça verilerin analize uygun olduğu, 1 olmasında ise mükemmel bir uyum olduğu anlamına gelmektedir. Faktör analizi yapılmadan önce ikinci olarak verilerin çok değişkenli normal dağılımdan gelip gelmediğini belirlemek amacıyla *Barlett Sphericity Testi* yapılmıştır. Bu kapsamda yapılan istatistiksel analiz sonucunda Barlett Sphericity Testi sonucu ($\chi^2=679,30$, $df=250$, $p<.001$) anlamlı bulunmuştur. Alan yazın ve uzman görüşlerine bakıldığında, KMO ve Barlett Sphericity testinden elde edilen bulgular, ölçeğe faktör analizi yapılabilmesi için yeterli olarak kabul edilmektedir (Büyüköztürk 2014).

Yapılan ilk açımlayıcı faktör analizinde 30 maddenin 10 faktöre dağıldığı ve bu faktörlerin varyansın %62.87'sini açıkladığı görülmüştür. Screeplot grafiği incelemesi sonucu belirgin düşüşün 3. faktörden sonra olduğu görülmüş ve Varimax dik döndürme tekniği ile analizler tekrarlanmıştır. Tekrarlanan analizler sonucunda faktör yükü .30'un altında olan 7 madde (6.,7.,12.,15.,17.,20. ve 26. madde) çıkarılmıştır. Bu çalışma kapsamında *Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği'nin* babalar için Türkçeye uyarlanan versiyonunun 3 faktörden oluştuğu saptanmıştır. Bu faktörlerden birincisi (*Olumlu İlişkiler*) toplam varyansın %16,2'sini, ikincisi (*Uyumsuzluk*) toplam varyansın %10,8'sini, üçüncüsü (*Çatışma*) %9,8'ini açıklamaktadır. Bu üç faktörün açıkladıkları toplam varyans %36,8' dir. Literatürde ölçeğin toplam varyansın %10'unu açıklaması zayıf, %20'sini açıklaması vasat, %30'unu açıklaması iyi, %40'ını açıklaması çok iyi, %50' sini açıklaması ise mükemmel olarak değerlendirilmektedir (Çokluk vd. 2010). Ölçeğin *olumlu ilişkiler* boyutunda; baba çocuk arasındaki olumlu ilişkiyi yansıtan “Çocuğum duygularını ve yaşantılarını benimle açıkça paylaşır (Madde 29)”, “Çocuğumla şefkat dolu sıcak bir ilişkimiz var (Madde1)” gibi ifadeler yer almaktadır. *Uyumsuzluk* boyutunda; “Çocuğumla ilgilenmek enerjimi tüketiyor (Madde 21)”, “Tüm çabalarım rağmen çocuğum ile anlaşma biçimimizden hiç memnun değilim (Madde 25)” gibi baba ve çocuk ilişkisindeki uyumsuzluğu ortaya koyan maddeler bulunmaktadır. *Çatışma* boyutunda ise “Çocuğum ve ben sürekli olarak karşılıklı bir çatışma içerisindeyiz (Madde 2)”, “Çocuğum kendisine adil davranmadığını düşünür (Madde 14)” gibi baba çocuk arasındaki çatışmayı yansıtan maddeler yer almaktadır.

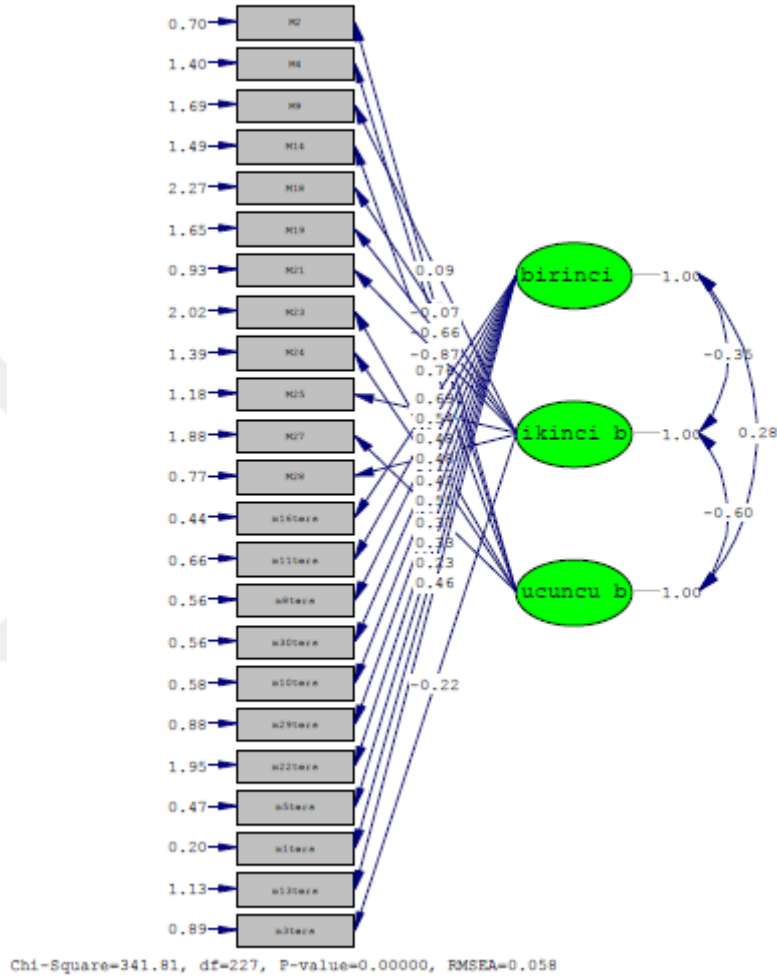
Çizelge 3.3'te ölçekteki maddelerin ilişkili olduğu faktörler ve faktör yükleri verilmiştir. Faktör analizi sonucunda faktör yük değeri .30'un altında olan maddeler çıkarılmıştır.

Çizelge 3.3 Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formunun faktörleri ve faktör yükleri

Maddeler	Olumlu İlişkiler	Uyumsuzluk	Çatışma
M16	.661		
M11	.660		
M8	.596		
M30	.595		
M10	.570		
M29	.565		
M5	.521		
M1	.465		
M22	.413		
M13	.410		
M21		.692	
M25		.686	
M28		.682	
M19		.548	
M3		.467	
M18		.350	
M9		.346	
M24			.723
M27			.601
M14			.545
M23			.538
M2			.502
M4			.491

Çizelge 3.3'e göre ölçeğin birinci faktörünün .41-.66 arasında değişen faktör yüküne sahip 10 maddeden, ikinci faktörünün .35-.69 arasında değişen faktör yüküne sahip 7 maddeden, üçüncü faktörün ise .49-.72 arasında değişen faktör yüküne sahip 6 maddeden oluştuğu belirlenmiştir. Ölçeğin Akgün ve Yeşilyaprak (2010) tarafından anneler için uyarlanan 2 faktörlü formunda, faktör yüklerinin çatışma boyutu için .38-.72 arasında, olumlu ilişkiler boyutu için .42-.72 arasında olduğu bulunmuştur.

Aşağıdaki diagramda, açımlayıcı faktör analizi ile belirlenen faktör yapısının doğruluğunu test etmek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları verilmiştir.

Şekil 3.1 Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu'nun doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

Ölçeğin üç faktörlü halinin doğrulayıcı faktör analizi LISREL programında yapılmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda $\chi^2=341,81$, $df= 227$, $p= .000$, $RMSEA= .058$ olarak bulunmuştur. RMSEA değerinin .05 ve altında olması mükemmel uyum, .08 ve altında olması iyi uyum, .1'den küçük olması ise zayıf uyum olarak değerlendirilmektedir (Schermelleh Engel vd. 2003). Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, ölçeğin üç faktörlü halinin RMSEA değerinin ($RMSEA=.058$) iyi uyum

düzeyinde olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlara bakıldığında ölçme aracına ilişkin veri setinin faktör yapısını desteklediği ve üç faktörlü yapının iyi düzeyde bir modele sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Elde edilen açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, ilgili literatür çerçevesinde değerlendirilmiş ve ölçeğin *yapı geçerliğinin* bir göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile faktör yapısı belirlenen “*Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu*”nun güvenilirliğinin hesaplanmasında *Cronbach alpha* (α) iç tutarlılık katsayısına bakılmıştır. Likert tipi ölçeklerin güvenilirliğini test etmek için en uygun olan *Cronbach alpha* katsayısı SPSS 21 programıyla hesaplanmıştır (Tezbaşaran 1997). Yapılan istatistiksel analizler sonucu ölçekteki maddelerin toplamı için Cronbach alpha güvenirlik katsayısı .71, 1. faktörün (Olumlu İlişkiler) güvenirlik katsayısı .76, 2. faktörün (Uyumsuzluk) güvenirlik katsayısı .61, 3. faktörün (Çatışma) güvenirlik katsayısı ise .62 olarak bulunmuştur. Genellikle alfa katsayısı “0.60- 0.80” arası oldukça güvenilir ve “0.80- 1.00” arası yüksek derecede güvenilir olarak değerlendirmektedir. Bulunan değerler ölçeğin güvenirliği için yeterli sayılacak düzeydedir (Tavşancıl 2014). Ölçeğin Pianta (1992) tarafından geliştirilen orjinalinin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach alpha), her bir alt boyut için sırasıyla Çatışma .83, Olumlu ilişki boyutu .72 ve Bağlanma boyutu .50 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin zamana bağlı tutarlı ölçümler verip vermediğinin belirlenmesi amacıyla önceden belirlenen 40 babaya ilk uygulamadan 4 hafta sonra tekrar uygulama yapılmıştır. İlk uygulamadan sonraki 4 haftalık süre iki uygulama arasında yeterli bulunmuştur (Çokluk vd. 2010). Ölçekten elde edilen güvenirlik katsayıları çizelge 3.4’te verilmiştir.

Çizelge 3.4 Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu'nun test-tekrar test ve iç tutarlılık güvenirlik katsayıları

Alt Boyutlar	Test tekrar test	İç tutarlılık (Cronbach α)
Olumlu İlişkiler	.94	.76
Uyumsuzluk	.90	.61
Çatışma	.92	.62
Toplam	.92	.71

Çizelge 3.4'e göre, iki uygulamadan elde edilen puanların korelasyonu ölçeğin tamamı için .92, "Olumlu İlişkiler" boyutu için .94, "Uyumsuzluk" boyutu için .90, "Çatışma" boyutu için .92 ($p<.01$) olarak bulunmuştur. Bu değerler ölçeğin test tekrar test güvenirliğinin oldukça yeterli olduğunu ortaya koymuştur.

Yapılan çalışmalar sonucunda, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun 3 faktörlü ve 23 maddeden oluştuğu görülmüştür. Ölçek 5'li likert tipi bir ölçek olup (1) Kesinlikle uygun değil ile (5) Kesinlikle çok uygun arasında yanıtlanmaktadır. Ölçekte olumlu ve olumsuz ifadeler vardır ve olumlu ifadeler tersine çevrilerek puanlanmaktadır. "(1) Kesinlikle uygun değil" 5 puan, "(5) kesinlikle çok uygun" 1 puandır. Ölçeğin toplamından yüksek puan alma olumsuz ilişkiyi, düşük puan alma ise olumlu ilişkiyi göstermektedir. Ölçeğin "Olumlu İlişkiler" boyutundan alınan puanlar ters puanlanmakta, düşük puan baba çocuk arasındaki olumlu ilişkinin arttığını, "Uyumsuzluk" boyutundan alınan düşük puan baba çocuk arasındaki uyumsuzluğun azaldığını ve "Çatışma" boyutundan alınan düşük puan ise baba çocuk ilişkisindeki çatışmanın azaldığını göstermektedir. Toplam puan 115 ile 23 arasındadır.

3.3.4 Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği

Araştırmada, çocukların sosyal becerilerini değerlendirmek amacıyla Avcıoğlu (2007) tarafından geliştirilen, 62 madde ve dokuz faktörden oluşan, çocuğu yakından tanıyan kişiler tarafından çocuğun sosyal becerilerini değerlendirmeyi amaçlayan bir ölçek olan "Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği" (SBDÖ) kullanılmıştır. Avcıoğlu (2007) SBDÖ'nün hazırlanma sürecinde ihtiyaç duyulan verileri elde etmek amacıyla, 4-6

yaşında öğrencisi bulunan 52 okul öncesi öğretmeni ve 251 çocukla çalışmıştır. Ölçeğin geçerliği; kapsam ve yapı geçerliği olmak üzere iki ayrı yolla test edilmiş, kapsam geçerliği için sosyal beceri konusunda çalışan iki uzman ile çocuk gelişimi alanında çalışan iki uzman ve iki alan öğretmenin görüşüne başvurulmuş, yapı geçerliği için ise faktör analizi yapılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda, ölçekteki 62 maddenin faktör yüklerinin .40 ile .86 arasında değiştiği ve dokuz faktörün toplam varyansın %68.08'ini açıkladığı görülmüştür. SBDÖ'nün güvenirliğini belirlemek amacıyla, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı, iki yarım test güvenirliği ve test tekrar test güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. SBDÖ'nün Cronbach alpha güvenirlik katsayısı .98 , iki yarım güvenirlik katsayısı .89, test-tekrar test güvenirlik katsayısı ise .83 olarak bulunmuştur.

3.3.4.1 Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin güvenirlik çalışması

Bu araştırma kapsamında “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin güvenirlik çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda öncelikle Kilis İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmış, Kilis ili merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan, araştırmacı tarafından geliştirilen “Baba Eğitim Programı”nın uygulanmayacağı ve sınıfında 4-6 yaş aralığında öğrencisi olan 27 okul öncesi öğretmeni rastgele belirlenmiş, 400 adet form dağıtılarak çocukların sosyal beceri düzeylerini değerlendirmeleri istenmiştir. Öğretmenlerden toplanan formlardan boş veya eksik olanlar çıkarılmış ve toplam 310 form istatistiksel analize dahil edilmiştir. Uygulama için n (denek sayısı)/ k (ölçekteki madde sayısı) > 2 koşulunu sağladığı için 310 öğrenci ($310/62=5$) yeterli bulunmuştur (Büyüköztürk 2014).

Ölçeğin *güvenirliğini* belirlemek amacıyla likert tipi ölçekler için en uygun olan Cronbach alpha katsayısı SPSS 21 programıyla hesaplanmıştır (Tezbaşaran 1997). Çizelge 3.5'te “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin alt boyutları ve toplamı için belirlenen Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları görülmektedir.

Çizelge 3.5 Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin alt boyutları ve toplamı için belirlenen Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları

Boyutlar	İç Tutarlılık (Cronbach alpha)
Kişiler Arası Beceriler (KB)	.94
Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri (KKUSB)	.90
Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri (ABBÇB):	.92
Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB)	.92
Sözel Açıklama Becerileri (SAB)	.83
Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB)	.83
Dinleme Becerileri (DB)	.89
Amaç Oluşturma Becerileri (AOB)	.88
Görevleri Tamamlama Becerileri (GTB)	.92
TOPLAM	.97

Çizelge 3.5'e göre, ölçekteki 62 maddenin toplamı için iç tutarlılık katsayısı (Cronbach alpha) .97, on beş maddeden oluşan kişilerarası beceriler boyutu için .94, 11 maddeden oluşan kızgınlık davranışlarını kontrol etme ve değişikliklere uyum sağlama becerileri boyutu için .90, on maddeden oluşan akran baskısı ile başa çıkma becerileri boyutu için .92, dört maddeden oluşan kendini kontrol etme becerileri boyutu için .92, yedi maddeden oluşan sözel açıklama becerileri boyutu için .83, dört maddeden oluşan sonuçları kabul etme becerileri boyutu için .83, beş maddeden oluşan dinleme becerileri boyutu için .89, üç maddeden oluşan amaç oluşturma becerileri boyutu için .88, üç maddeden oluşan görevleri tamamlama becerileri boyutu için .92 olarak bulunmuştur. Genellikle alfa katsayısı "0.60-0.80" arası oldukça güvenilir ve "0.80- 1.00" arası yüksek derecede güvenilir olarak değerlendirilir. Bulunan değerler ölçeğin güvenilirliği için yeterli sayılacak düzeydedir (Tavşancıl 2014).

SBDÖ’nde tamamı olumlu yönde düzenlenmiş maddelere; her zaman yapar (5), çok sık yapar (4), genellikle yapar (3), çok az yapar (2) ve hiçbir zaman yapmaz (1) seçeneklerinden birini seçerek tepki verilmektedir. Alt boyutların yanı sıra, ölçeğin tümünden elde edilen toplam puan da değerlendirilebilmektedir. Alt ölçeklerden alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar; “Kişiler Arası Beceriler” için en yüksek 75 en düşük 15, “Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri” alt boyutu için en yüksek 55 en düşük 11, “Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri” için en yüksek 50 en düşük 10, “Sözel Açıklama Becerileri” için en yüksek 35 en düşük 7, “Kendini Kontrol Etme Becerileri” için en yüksek 20 en düşük 4, “Amaç Oluşturma Becerileri” için en yüksek 15 en düşük 3, “Dinleme Becerileri” için en yüksek 25 en düşük 5, “Görevleri Tamamlama Becerileri” alt boyutu için en yüksek 15 en düşük 3 ve “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” alt boyutu için en yüksek 20 en düşük 4 puan arasındadır. Ölçekten düşük puan almak sosyal becerilere yeterince sahip olunmadığını, yüksek puan almak ise sosyal becerilere yeterince sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin genelinden alınabilecek en düşük puan, madde sayısı olan 62 iken, en yüksek puan 310’dur.

3.4 Veri Toplama Süreci

Bir deney ve bir kontrol grubu üzerinde deneysel desende yürütülen bu çalışmada, deney grubuna araştırmacı tarafından hazırlanan Baba Eğitim Programı uygulanmıştır. Baba Eğitim Program’ını hazırlama süreci ve programın içeriği ile ilgili bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

3.4.1 Baba Eğitim Programı’nın hazırlanması

Baba Eğitim Programı’nın hazırlanmasında öncelikle babaların eğitim ihtiyaçlarını belirlemek çok önemlidir. Bu nedenle eğitim programı hazırlanmadan önce babaların eğitim ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla babalara uygulanmak üzere *Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu* oluşturulmuş, farklı üniversitelerde çocuk gelişimi ve eğitimi ve okul öncesi eğitimi alanlarında çalışan yedi uzmanın görüş ve önerilerine sunulmuştur. Uzmanlardan gelen geri dönütler doğrultusunda forma son şekli

verilmiştir. *Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu*, babalar, aileleri ve çocukları ile ilgili kişisel bilgileri, babaların eğitim ihtiyaçlarını ve Baba Eğitim Programı'ndan beklentileri ve önerilerini belirlemek amacıyla hazırlanmış üç bölümden oluşmuştur.

Hazırlanan *Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu*, Kilis Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alındıktan ve okul müdürleri ile görüşmeler yapıldıktan sonra, dört bağımsız anaokulunda görev yapan okul öncesi öğretmenleri aracılığıyla çocukları bağımsız anaokuluna devam eden ve tam aileye sahip olan gönüllü 132 babaya uygulanmıştır. “*Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu*”nun uygulandığı babaların özellikleri çizelge 3.6’da sunulmuştur.

Çizelge 3.6 Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu’nun uygulandığı babalara ilişkin demografik özellikler

Demografik Özellikler	N	%
Yaş		
26-35 yaş	68	51,6
36-45 yaş	58	43,9
46 yaş ve üzeri	6	4,5
Toplam	132	100
Baba Öğrenim Düzeyi		
İlkokul mezunu	58	43,9
Ortaokul mezunu	24	18,2
Lise mezunu	35	26,5
Üniversite mezunu	15	11,4
Toplam	132	100
Ailedeki Çocuk Sayısı		
Tek çocuk	3	2,3
İki çocuk	72	54,5
Üç çocuk	37	28
Dört çocuk ve üzeri	20	15,2
Toplam	132	100

Çizelge 3.6 Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu'nun uygulandığı babalara ilişkin demografik özellikler (devam)

Anaokuluna Devam Eden Çocuğun Doğum Sırası		
İlk çocuk	49	37,1
Ortancalardan biri	7	5,3
Son çocuk	76	57,6
Toplam	132	100
Aile Tipi		
Çekirdek aile	115	87,1
Geniş aile	17	12,9
Toplam	132	100

Çizelge 3.6 incelendiğinde babaların çoğunluğunun 26-35 (%51,6) ve 36-45 yaş (%43,9) aralığında olduğu görülmektedir. Babaların öğrenim düzeyine göre dağılımları incelendiğinde, %43,9'unun ilkokul, %11,4' ünün üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Babaların sahip oldukları çocuk sayıları incelendiğinde iki ve üç çocuğa sahip babaların sayısının diğerlerine göre daha fazla olduğu (%54,5, %28) görülmektedir. Ayrıca anaokuluna devam eden çocukların %57,6'sının son çocuk , %37,1'inin ise ilk çocuk olduğu görülmüştür. Aile tipine bakıldığında büyük çoğunluğunun (%87,1) çekirdek ailede yaşadığı belirlenmiştir.

Çizelge 3.7 Babaların Baba Eğitim Programı'nda bilgi edinmek istedikleri konulara ilişkin tercih sıralamalarının dağılımları

Eğitim Konuları	Tercih Sıraları									
	1-3		4-6		7-9		10-12		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Gelişimle ilgili genel bilgiler ve 3-6 yaş dönemindeki çocukların motor gelişim özellikleri	84	97.7	0	0	0	0	2	2.3	86	100
3-6 yaş dönemindeki çocukların bilişsel, dil ve sosyal-duygusal gelişim özellikleri	84	97.7	0	0	0	0	2	2.3	86	100
Aile içi ilişkiler ve ebeveyn tutumları	82	95.3	0	0	1	1.2	3	3.5	86	100
Aile içi iletişim	5	5.8	78	90.7	1	1.2	2	2.3	86	100
Okul öncesi dönemde görülen olumsuz davranışlar ve bu davranışlarla başa çıkma	3	3.5	82	95.3	0	0	1	1.2	86	100
Okul öncesi dönemde özgüven kazanımı	0	0	85	98.2	1	1.2	0	0	86	100
Okul öncesi dönemde sosyal davranışların kazanılması ve sosyal becerilerin önemi	0	0	9	10.5	77	89.5	0	0	86	100
Okul öncesi dönem çocuğunun kendisiyle ilgili sosyal beceriler	0	0	2	2.3	76	88.4	8	9.3	86	100
Okul öncesi dönem çocuğunun sorumlulukları ile ilişkili sosyal becerileri	0	0	0	0	82	95.3	4	4.7	86	100
Okul öncesi dönem çocuğunun kişilerarası sosyal becerileri	0	0	0	0	9	10.5	77	89.5	86	100
Okul öncesi dönemde çocuk oyun ve oyuncakları	0	0	1	1.2	11	12.8	74	86	86	100
Okul öncesi dönemde çocuk kitapları	0	0	1	1.2	0	0	85	98.8	86	100

Çizelge 3.7'de Baba Eğitim Programı'na katılmak isteyen babaların, bilgi edinmek istedikleri konulara ilişkin tercih sıralamaları verilmiştir. Babaların tercih sıralamaları incelendiğinde; 1-3'üncü sırada gelişimle ilgili temel bilgiler, 3-6 yaş dönemindeki çocukların motor, dil bilişsel ve sosyal duygusal gelişimsel özellikleri, aile içi ilişkilerin önemi ve ebeveyn tutumları ve aile içi iletişim, iletişim yöntemleri, iletişim engelleri ve hataları konularını, 10-12'sırada ise çocuğun kişilerarası sosyal becerileri, okul öncesi dönemde çocuk oyun ve oyuncakları ve okul öncesi dönemde çocuk kitapları konularını ağırlıklı olarak tercih ettikleri görülmektedir.

Baba Eğitim Programı'nın hazırlanması öncesinde, aile içi ilişkiler, baba çocuk ilişkisi, sosyal beceriler, sosyal beceri programları, yetişkin eğitim programları incelenmiş ve baba eğitimi ihtiyaç belirleme formunun analizi sonucu yapılan değerlendirmeler doğrultusunda, babaların yüksek oranda katılımını sağlayacak etkinlikler ve eğitimi işlevsel ve kalıcı hale getirecek farklı yöntem, teknik ve materyaller kullanılarak, üç ay (on iki hafta) haftada bir gün olacak şekilde planlanan Baba Eğitim Programı hazırlanmıştır. Eğitimin daha verimli olması için babalar iki gruba ayrılmış, her gruba haftada bir gün ortalama 1 saat olmak üzere eğitim verilmesi planlanmıştır. 21.08.2014 tarihinde “*Baba Eğitim Programı Uzman Görüş Formu*” hazırlanarak çocuk gelişimi ve eğitimi, okul öncesi eğitimi, anne baba eğitimi ve program geliştirme alanlarında farklı üniversitelerde çalışan yedi uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan Baba Eğitim Programı'ndaki her oturum için, ifadelerin/içeriğin uygun olup olmadığını, kazanımların uygunluğunu, oturumlarda yer alan kazanımların yeterli olup olmadığını, etkinliklerin uygunluğu ve yeterli olup olmadığını, materyallerin uygunluğunu ve kullanılan yöntem ve tekniklerin uygun olup olmadığını değerlendirme formunda uygun yerlere işaretlemeleri, her bir oturum ile ilgili olarak “*uygun değil*” ya da “*kısmen uygun*” olduğunu düşündükleri konuyla ilgili görüşlerini “*Açıklama*” bölümünde belirtmeleri ve Baba Eğitim Programı'nın geneli ile ilgili görüşlerini yazmaları istenmiştir. Uzmanlardan, 02-15.09.2014 tarihlerinde gelen geri dönütler sonucunda program tekrar gözden geçirilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılarak Baba Eğitim Programı uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Programa son şekli verildikten sonra 20.10.2014 tarihinde Kilis İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden programı uygulamak üzere izin alınmış ve deney grubunun yer aldığı bağımsız anaokulunun yönetici ve öğretmenleriyle toplantılar yapılmış, Baba Eğitim Programı'nın kapsamı ve amacı hakkında bilgi verilmiştir. Babalarla görüşme ve program hakkında bilgilendirme toplantısı için yönetici ve öğretmenler aracılığıyla randevu talep edilmiş ve toplantı gerçekleştirilmiştir. Yapılan toplantı sonunda Baba Eğitim Programı için gönüllülük esasına dayalı olarak 50 babaya ulaşılmış, babalarla eğitimin daha kaliteli yürütülmesi amacıyla iki grup oluşturularak her gruba haftada birer gün olmak üzere toplanılmasına karar verilmiştir. 30 Ekim 2014'te Baba Eğitim Programı'nın uygulanabilirliğini test etmek amacıyla, deney ve kontrol grubundan

farklı, bir başka bağımsız anaokulunda çocukları eğitim alan 10 baba ile okul yöneticileri ve öğretmenler aracılığıyla iletişime geçilerek, “*Aile içi ilişkiler ve ebeveyn tutumları*” (3.Oturum) konusunda pilot uygulama gerçekleştirilmiştir.

Eğitim programında yer alan oturumlar on iki hafta boyunca babalara uygulanmıştır. Aşağıda, uygulanan Baba Eğitim Programı ile ilgili bazı bilgilere yer verilmiştir.

Birinci oturum: Bu oturumda gelişimle ilgili genel bilgiler (gelişim, büyüme, olgunlaşma, öğrenme, hazırbulunuşluk ve gelişimle ilgili temel ilkeler) ve 3-6 yaş dönemindeki çocukların motor gelişim özellikleri konusu, düz anlatım, soru-cevap, tartışma, büyük grup çalışması, film izleme, örnek olay gibi yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Değerlendirme bölümünde babalara açık uçlu sorular sorulmuş, cevaplar tartışılmış ve hazırlanan çalışma formu dağıtılmıştır. Bu formda babaların çocuklarının motor gelişimini desteklemek amacıyla bir hafta boyunca ev ve ev dışı ortamlarda çocuklarıyla gerçekleştirebilecekleri etkinlikler yer almaktadır. Babalardan gerçekleştirilen etkinliğin karşısına işaret koymaları ve bir sonraki hafta işaretledikleri formları yanlarında getirmeleri istenmiştir. Ayrıca eve gittiklerinde çocuklarının doğduğu günden itibaren farklı zamanlarda çekilmiş ve çocukların gelişimi/değişimini gösteren fotoğrafları incelemeleri istenmiştir.

İkinci oturum: Programın ikinci haftasında, bir önceki haftanın konusuyla ilgili verilen çocukların motor gelişimini destekleme ve çocuklarının gelişimlerini gösteren fotoğrafları inceleme konusundaki çalışma kısa sürede tartışılmıştır. Daha sonra 3-6 yaş dönemindeki çocukların bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişim özellikleri ilgili konular anlatım, soru-cevap, tartışma, büyük grup çalışması gibi yöntemlerle, görsel sunu, çocuğun bilişsel gelişimini destekleyen materyallerin görsellerinin olduğu büyük kartlar, farklı hikaye kitapları, çalışma formu, farklı renkte legolar, fasulye, nohut vb., küçük kartlar, farklı renkte geometrik şekiller gibi materyaller ve çocukların bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişim özellikleri ile ilgili broşürler kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Babalara ev çalışması olarak bilişsel gelişimi destekleme formu verilmiş, bir sonraki haftanın konusu ile ilgili film CD olarak dağıtılmış, izlemeleri istenmiştir.

Üçüncü oturum: Bu oturumda, ilk olarak bir önceki haftaya ait verilen çalışmalar tartışılmıştır. Bir önceki oturumun özeti kısaca hatırlatıldıktan sonra babaların, aile içi ilişkilerin önemi ve ebeveyn tutumları hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlama konusuyla ilgili hazırlanmış olan etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Bu oturumda uzun metrajlı film, kısa film, farklı renk ve şekillerde kartlar v.b. materyaller kullanılmış ve anlatım, soru-cevap, tartışma, küçük grup çalışması, rol oynama, film değerlendirme ve örnek olay gibi yöntem ve tekniklerden yararlanılmıştır. Oturum değerlendirilmesinden sonra babaların bir hafta boyunca aile içinde oluşan problemlerin çözümünde ne gibi davranışlar sergiledikleri ve çocuklarıyla ilişkilerinde hangi tutumları ortaya koyduklarına ilişkin not alarak bir sonraki hafta yanlarında getirmeleri istenmiştir.

Dördüncü oturum: Programın dördüncü oturumunda, babaların aile içi iletişim, iletişim yöntemleri, iletişim engelleri ve hataları konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla Aile ve İletişim konusunda eğitim verilmiştir. Öncelikle üçüncü oturumla ilgili kısaca hatırlatmalarda bulunulmuş ve dördüncü oturumun kazanımlarına dikkat çekilmiştir. Daha sonra anlatım, soru-cevap, tartışma, küçük grup çalışması, demonstrasyon ve örnek olay gibi yöntem ve tekniklerle babaların aktif katılımının sağlandığı eğitim etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Programın sonunda açık uçlu sorularla oturum değerlendirilmiştir.

Beşinci oturum: Okul öncesi dönemde görülen olumsuz davranışlar ve bu davranışlarla başa çıkma konusunda gerçekleştirilen bu oturumda, babaların okul öncesi dönemde görülen olumsuz davranışlar ve bu davranışlarla başa çıkma konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamak amaçlanmıştır. Bu amaçla eğitimci tarafından görsel sunu hazırlanarak anlatım, soru-cevap, tartışma, küçük grup çalışması gibi yöntem ve tekniklerle babalara sunulmuştur. Babaların aktif olarak katılığı etkinliklerden sonra değerlendirme kısmında babaların konu hakkındaki düşüncelerine yer verilmiş, çocuklarına kural koymayla ilgili bir hafta boyunca gerçekleştirdikleri etkinlikleri not almaları istenerek bir sonraki hafta aynı gün ve saatte çalışmaya devam edileceği hatırlatılarak oturum sonlandırılmıştır.

Altıncı oturum: Babaların okul öncesi dönemde özgüven kazanımının önemi ve desteklenmesi hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla düzenlenen altıncı oturumda öncelikle bir önceki haftanın konusuyla ilgili kısaca konuşulmuş, babaların kural koyma konusunda bir hafta boyunca ne gibi faaliyetlerde bulundukları ile ilgili tartışılmıştır. Daha sonra eğitimci farklı materyaller ve anlatım, soru cevap, tartışma ve küçük grup çalışması gibi yöntem ve teknikler ile okul öncesi dönemde özgüven kazanımı konusunda babaların özgüvenlerini artırıcı “Özgüvenim yerinde” ve çocuklarının özgüven gelişimine nasıl katkı sağlayacaklarını öğrendikleri “Ne gerekiyor biliyorum” etkinlikleri gerçekleştirmiş ve oturum değerlendirilmiştir. Oturumun sonunda eğitimci, bir hafta boyunca babaların çocuklarının özgüven gelişimini artıracak etkinlikleri not almaları için hazırladığı formu dağıtmış, bu formdaki etkinliklerden gerçekleştirilenlerin karşısına X işareti koymalarını ve bir sonraki hafta yanlarında getirmelerini istemiştir.

Yedinci oturum: Okul öncesi dönemde sosyal davranışların kazanılması ve sosyal becerilerin önemi konusunda hazırlanan bu oturumda ilk olarak bir önceki oturumun konusu ile ilgili kısa bir özet sunulmuş, verilen çalışmalarla ilgili kısaca tartışılmış ve yedinci oturumun kazanımlarına dikkat çekilmiştir. Anlatım, soru-cevap, tartışma, küçük grup çalışması, rol oynama yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı oturum sonunda açık uçlu sorularla değerlendirme gerçekleştirilmiş ve babalara ev çalışması olarak, çocuklarında gözlemledikleri sosyal becerileri not almaları için hazırlanan “*Sosyal Becerileri Belirleme Formu*” dağıtılmış ve bir sonraki oturumda yanlarında getirmeleri istenmiştir.

Sekizinci oturum: Programın sekizinci oturumunda, okul öncesi dönem çocuğunun kendisiyle ilgili sosyal becerilerin neler olduğu ve bu becerilerin nasıl geliştirileceği konusunda babalara eğitim verilmiştir. Bir önceki haftanın konusu hakkında kısaca özet sunulmuş ve evde yapmaları için verilen çalışmalar babalarla birlikte değerlendirilmiştir. Çocuklarının yetersiz olduğunu düşündükleri sosyal becerileri geliştirmek için neler yapabilecekleri konusunda kısaca tartışılmıştır. Daha sonra babaların etkinliklere katılımını daha eğlenceli hale getirmek için hazırlanmış olan 1-20 arası numaralar yazılı küçük kağıtlar ve pin pon topları, cam fanus, içinde çocuğun

kendisi ile ilgili sosyal becerilerin ya da bu beceri ile ilgili yetersiz davranışların yazılı olduğu küçük kağıtlar bulunan bir torba, 1, 2, 3, puanların yazılı olduğu kartlar gibi materyaller kullanılarak hazırlanan etkinlikler gerçekleştirilmiş ve oturumun sonunda açık uçlu sorular ile değerlendirme yapılmıştır. Son olarak eğitimci, bir hafta boyunca babaların, çocuklarının kendileri ile ilgili sosyal becerileri konusundaki yetersizliklerini gözlemlemelerini, bu yetersizlikleri ortadan kaldıracak etkinlikler gerçekleştirmelerini ve bu etkinlikleri bir sonraki hafta tartışmak amacıyla not almalarını istenmiştir.

Dokuzuncu oturum: Babaların çocuğun sorumlulukları ile ilişkili sosyal beceriler konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla hazırlanan bu oturumda öncelikle bir önceki haftanın konusu ile ilgili kısa bir özet sunulduktan sonra çocukların kendileri ile ilgili sosyal beceri yetersizlikleri konusunda babaların bir hafta boyunca yaptıkları hakkında kısaca tartışılmış ve dokuzuncu oturumun kazanımlarına dikkat çekilmiştir. Anlatım, soru-cevap, tartışma, küçük grup çalışması ve rol oynama gibi yöntem ve tekniklerden yararlanılmış çocuğun sorumlulukları ile ilişkili sosyal becerilerin ve bu konuda yetersiz olduğu davranışların yazılı olduğu küçük kağıtlar, gözlük, önlük, şapkalar, dart ve dart okları gibi materyaller etkinliklerde kullanılmıştır. Oturumun sonunda açık uçlu sorularla değerlendirme gerçekleştirilmiş ve babalara bir hafta boyunca, çocuklarının sorumlulukları ile ilgili sosyal becerileri konusundaki yetersizliklerini belirlemeleri, bu yetersizlikleri ortadan kaldıracak etkinlikler gerçekleştirmelerini ve bu etkinlikleri bir sonraki hafta tartışmak amacıyla not alarak yanlarında getirmeleri istenmiştir.

Onuncu oturum: Okul öncesi dönem çocuğunun kişilerarası sosyal becerileri konusunda hazırlanan onuncu oturumda ilk önce dokuzuncu haftanın konusu ile ilgili kısa bir özet sunulduktan sonra çocukların sorumlulukları ile ilgili sosyal beceri kazandırma konusunda babaların bir hafta boyunca yaptıkları hakkında kısaca tartışılmış daha sonra onuncu oturumun kazanımlarına dikkat çekilmiştir. Eğitimci kısa bir anlatım yapmış ve babaların aktif olarak katıldığı “iltifat ediyorum” ve “beceri geliştiriyorum” etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Oturumun sonunda açık uçlu sorularla değerlendirme gerçekleştirilmiş ve bir hafta boyunca babaların, çocuklarının kişilerarası sosyal becerileri konusundaki yetersizliklerini gözlemlemelerini, bu yetersizlikleri

ortadan kaldıracak etkinlikler gerçekleştirmelerini ve bu etkinlikleri bir sonraki hafta tartışmak amacıyla not almalarını istenmiştir.

On birinci oturum: Babaların oyun ve oyun materyallerinin sosyal becerileri geliştirmedeki önemi, çocuğun gelişimine uygun oyun ve oyun materyalleri seçebilme, yaş grubuna uygun oyun örnekleri konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla hazırlanan bu oturumda öncelikle bir önceki oturumun özeti kısaca sunulmuş, çocuğun kişilerarası sosyal becerileri ile ilgili babaların bir hafta boyunca neler yaptıkları konusunda tartışılmış ve on birinci oturumun kazanımları hakkında bilgi verilmiştir. Anlatım, soru-cevap, tartışma, büyük ve küçük grup çalışması, rol oynama gibi yöntem ve tekniklerden yararlanılmış, projeksiyon cihazı, yazı tahtası ve renkli kalem, tombala taşları ve kesesi, 1-20 arası rakamların yazılı olduğu küçük kartlar, farklı oyun görsellerinin bulunduğu büyük kartlar, oyuncak araba, bebek ve farklı yaş gruplarına uygun oyuncaklar, bilgisayar/video oyunları gibi materyaller kullanılmıştır. Oturumun sonunda açık uçlu sorularla değerlendirme yapılmış ve babalardan bir hafta boyunca çocuklarının oyunlarını ve en çok hangi tür oyuncaklarla oynadıklarını gözlemlemeleri ve çocukları ile birlikte ne tür oyunlar oynadıklarını not almaları ve bir sonraki hafta yanlarında getirmeleri istenmiştir.

On ikinci oturum: Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik kitapların sahip olması gereken özellikler, çocuğa kitap okuma ve anlatma ile ilgili çocukla yapılabilecek etkinlik örnekleri konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Oturumun başında bir önceki oturumun konusu olan okul öncesi dönemde çocuk oyunları ve oyuncakları konusu ile ilgili kısa bir özet verilmiş, bu konuda babaların bir hafta boyunca yaptıkları tartışılmış ve okul öncesi dönemde çocuk kitapları konusunun kazanımlarına dikkat çekilmiştir. Eğitimci hazırladığı görsel sunuyla konuyu anlatmış daha sonra içinde plastik toplar bulunan cam fanus, küçük kutu, küçük renkli soru kağıtları, sarı ve kırmızı futbol kartları, oyuncak bebek, farklı türde ve yaş grubu için çocuk kitapları, lazer pointer, 1-2-3 puan kartları, küçük torba gibi materyaller kullanılarak hazırlanan etkinlikler babaların aktif katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Oturum sonunda değerlendirme gerçekleştirilerek oturum sonlandırılmıştır.

Deney grubundaki babalara uygulanan Baba Eğitim Programı'nın uygulama takvimi ve programla ilgili bazı bilgiler çizelge 3.8'de sunulmuştur.

Çizelge 3.8 Baba Eğitim Programı kazanım, etkinlik sayıları ve uygulama takvimi

OTURUMLAR	Kazanım Sayısı	Etkinlik Sayısı	Uygulama Tarihi
1.OTURUM: Gelişimle ilgili genel bilgiler ve 3-6 yaş dönemindeki çocukların motor gelişim özellikleri	5	2	06 Kasım 2014 07 Kasım 2014
2.OTURUM: 3-6 yaş dönemindeki çocukların bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişim özellikleri	3	1	13 Kasım 2014 14 Kasım 2014
3.OTURUM: Aile içi ilişkiler ve ebeveyn tutumları	14	5	20 Kasım 2014 21 Kasım 2014
4.OTURUM: Aile içi iletişim	7	3	27 Kasım 2014 28 Kasım 2014
5.OTURUM: Okul öncesi dönemde görülen olumsuz davranışlar ve bu davranışlarla başa çıkma	9	2	04 Aralık 2014 05 Aralık 2014
6.OTURUM: Okul öncesi dönemde özgüven kazanımı	7	2	11 Aralık 2014 12 Aralık 2014
7.OTURUM: Okul öncesi dönemde sosyal davranışların kazanılması ve sosyal becerilerin önemi	8	1	18 Aralık 2014 19 Aralık 2014
8.OTURUM: Okul öncesi dönem çocuğunun kendisiyle ilgili sosyal beceriler	5	2	25 Aralık 2014 26 Aralık 2014
9.OTURUM: Okul öncesi dönem çocuğunun sorumlulukları ile ilişkili sosyal becerileri	5	2	29 Aralık 2014 30 Aralık 2014
10.OTURUM: Okul öncesi dönem çocuğunun kişilerarası sosyal becerileri	5	2	08 Ocak 2015 09 Ocak 2015
11.OTURUM: Okul öncesi dönemde oyun ve oyuncak	8	3	15 Ocak 2015 16 Ocak 2015
12.OTURUM: Okul öncesi dönemde çocuk kitapları	6	3	20 Ocak 2015 21 Ocak 2015
TOPLAM	84	28	

Çizelge 3.8 incelendiğinde deney grubundaki babalara uygulanan Baba Eğitim Programı'nın 06.11.2014'te başladığı ve 21.01.2015'te sona erdiği, programın on iki

hafta sürdüğü, baba çocuk ilişkisini ve çocukların sosyal becerilerini artırmayı amaçlayan oturumların babalar için 28 farklı etkinlik ile 84 kazanım içerdiği görülmektedir.

3.4.2 Ön testlerin uygulanması

Veri toplama aşaması öncesinde deney grubunu oluşturan babalarla, okul idarecileri çocuklarının öğretmenleri ile 30.10.2014 tarihinde Baba Eğitimi hakkında bilgilendirme toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda, uygulanacak Baba Eğitim Programı'nın amacı, aileler ve çocukları için önemi ve programın içeriği hakkında bilgiler verilmiştir. Toplantıda babaların eğitime düzenli olarak katılmaları ve oturumların sonrasında kendilerinden beklenen aktiviteleri yerine getirmelerinin önemi vurgulanmıştır. Araştırmada, deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarıyla olan ilişkilerini değerlendirmek amacıyla bu araştırma kapsamında babalar için Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması gerçekleştirilen Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu kullanılmıştır. Form hakkında babalar bilgilendirilmiş, doldurmaları ve daha sonra öğretmenlere ulaştırmaları istenmiştir. Bununla birlikte babalar ve çocuklarıyla ilgili bazı bilgileri elde etmek için hazırlanan "Genel Bilgi Formu"nun da babalar tarafından doldurulması istenmiştir. Çocukların sosyal beceri düzeyini ölçmek için ise öğretmenlerden deney ve kontrol grubundaki babaların çocukları için Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'ni doldurmaları istenmiştir.. Ölçme araçları 30.10.2014-03.11.2014 tarihleri arasında ön test olarak uygulanmıştır.

3.4.3 Baba Eğitim Programı'nın uygulanması

Ön testlerin uygulanmasından sonra 06.11.2014 – 21.01.2015 tarihleri arasında deney grubundaki babalara Baba Eğitim Programı uygulanmıştır. Programın gün ve saatlerinin belirlenmesi konusunda babaların görüşleri alınmıştır. Baba Eğitim Programı iki grup olarak oluşturulan deney grubundaki babalara (20+20=40 baba) haftada iki gün olmak üzere on iki hafta uygulanmış, kontrol grubundaki babalara ise program uygulanmamıştır.

Baba Eğitim Programı'nın uygulanmasında soru-cevap, büyük ve küçük grup çalışması, rol oynama, anlatım, film izleme, film değerlendirme, tartışma, örnek olay, demonstrasyon, kısa film teknikleriyle, powerpoint, projeksiyon makinesi, yazı tahtası, broşür afiş, farklı etkinliklerde kullanılmak için hazırlanan renkli kartlar, oyuncaklar, kitaplar, ev ve ev dışında gerçekleştirilecek etkinlikler için çalışma formları gibi materyaller kullanılmıştır. Araştırmacı, her oturumdan önce oturumun içeriğine göre ilgili broşürler, çalışma formu ve diğer araç gereç ve materyalleri hazırlamış, eğitim ortamı ve oturma pozisyonunu U düzeninde birbirlerini görecekları şekilde düzenlemiştir. İlk oturumda babalarla tanışmak amacıyla isimlerinin yazılı olduğu yaka kartları hazırlanmıştır.

Her oturumda öncelikle bir önceki oturumun özeti ve gerçekleştirecek oturumun kazanımlarına dikkat çekilmiş, babalarla önceki oturumda verilen çalışmalar ya da görevler konusunda kısaca sohbet edilmiştir. Eğitim çalışmaları sırasında açık ve sade bir dil kullanılmış, katılımcıları sıkılamaya özen gösterilmiş, onların düşünce ve görüşlerini ifade etmelerine fırsat tanınmıştır. Baba Eğitim Programı'nın sonunda, eğitime katılan babalara katılım belgesi verilmiştir.

3.4.4 Son testlerin uygulanması

Baba Eğitim Programı'nın on iki oturumu tamamlandıktan sonra deney ve kontrol gruplarındaki babalara Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu, çocukların öğretmenlerine ise Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği, 20-23.01.2015 tarihleri arasında son test olarak uygulanmıştır.

3.4.5 Kalıcılık testlerinin uygulanması

Son testlerin uygulanmasından dört hafta sonra, eğitimin kalıcı olup olmadığını belirleyebilmek için, deney grubundaki babalara Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu, çocukların öğretmenlerine ise Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği, 20-25.02.2015 tarihleri arasında tekrar uygulanmıştır.

3.5 Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Bu bölümde araştırmanın amacına yönelik verilerin değerlendirilmesi ve gerçekleştirilen istatistiksel analizlerle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.5.1 Verilerin değerlendirilmesi

Araştırmaya dahil edilen babaların ve çocuklarının kişisel bilgileri değerlendirilerek betimsel özellikler yüzdeler halinde sunulmuştur. Ön test, son test ve kalıcılık testi ile “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu”nun toplamı, “Olumlu İlişkiler”, “Uyumsuzluk” ve “Çatışma” alt boyutları ile “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin toplamı, “Kişiler Arası Beceriler”, “Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri”, “Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri”, “Sözel Açıklama Becerileri”, “Kendini Kontrol Etme Becerileri”, “Amaç Oluşturma Becerileri” ve “Dinleme Becerileri”, “Görevleri Tamamlama Becerileri” ve “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” alt boyutlarından elde edilen verilerin girişleri bilgisayar ortamında yapılmış, istatistiksel analizlere hazır hale getirilmiştir.

3.5.2 Verilerin analizi

Araştırmada Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu ve Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği kullanılarak elde edilen verilerin analizinde; frekans, yüzde ve aritmetik ortalama gibi betimsel istatistikler ve araştırmanın amaçlarını test etmek için parametrik istatistiksel analizler kullanılmıştır. Toplanan verilerin analizi SPSS paket programıyla yapılmıştır. Çalışma grubuna dahil edilen deney ve kontrol grubundaki baba ve çocukların ölçekler ile alt boyutlarına ilişkin ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için t testi, deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarıyla ilişki düzeyleri ve çocukların sosyal beceri düzeylerinin babalarının Baba Eğitim Programı’na katılıp katılmamaya bağlı olarak bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla kovaryans analizi (ANCOVA), deney grubundaki baba ve çocukların ölçekler ile alt boyutlarına ilişkin son test ve kalıcılık

testi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için t testi kullanılmıştır.

Ön-test son-test kontrol gruplu bir desende deneysel uygulamanın etkisi incelenirken ön-test puanları ortak değişken alınarak ANCOVA testi yapılması önerilmektedir. Ön test- son test kontrol gruplu desenlerde ön testin ortak değişken olarak kontrol edildiği kovaryans analizi (ANCOVA), bir araştırmada etkisi sınıanan bağımsız değişkenin dışında bağımlı değişken ile ilişkisi bulunan ve ortak değişken olarak isimlendirilen bir başka değişkenin veya değişkenlerin istatistiksel olarak kontrol edilmesini sağlayarak gruplararası karşılaştırma olanağı veren güçlü bir tekniktir (Büyüköztürk 1998, Büyüköztürk vd. 2011).

Deney grubundaki babalara verilen Baba Eğitim Programı'nın baba çocuk ilişkisine ve çocukların sosyal becerilerine üzerinde etkisinin olup olmadığı, gruplar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla ANCOVA kullanılmıştır. ANCOVA'nın uygulanabilmesi için;

- a) Bir faktöre göre oluşan grupların her biri için bağımlı değişkene ait puanların evrendeki dağılımının normal olması,
- b) Seçkisiz bir desende bağımlı değişken (son test) ve ortak değişken (ön test) arasında doğrusal bir ilişki olması,
- c) Ortalama puanları karşılaştıracak çalışma gruplarının ilişkisiz olması gibi varsayımlar, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu ve alt boyutları ile Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği ve alt boyutları için test edilmiştir (Tavşancıl 2014, Büyüköztürk vd. 2014).

Bu doğrultuda, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu'nun toplamı ve alt boyutları ve Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin toplamı ve alt boyutlarının normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığını belirlemek amacıyla Kolmogorov-Smirnov Z

(KS) testi yapılmış ve bu teste ilişkin sonuçlar çizelge 3.9 ve çizelge 3.11'de gösterilmiştir.

ANCOVA'nın ikinci varsayımını test etmek amacıyla Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu'nun toplamı ve alt boyutları ve Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin toplamı ve alt boyutlarına ilişkin korelasyon analizi sonuçları çizelge 3.10 ve çizelge 3.12'de sunulmuştur.

Çizelge 3.9 Deney ve kontrol gruplarındaki babaların “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu”nun toplamından ve alt boyutlarından aldıkları ön test, son test ve kalıcılık testi puanlarına ilişkin Kolmogorov-Simironov Z (K-S) normallik testi sonuçları

Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği		Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		K-S Test	p	K-S Test	p
ÖNTEST	Olumlu İlişkiler	.326	.311	1.271	.079
	Uyumsuzluk	1.250	.142	1.354	.051
	Çatışma	1.555	.182	.896	.398
	TOPLAM	.254	.450	.827	.501
SONTEST	Olumlu İlişkiler	.755	.449	.698	.093
	Uyumsuzluk	.966	.133	1.255	.315
	Çatışma	.875	.122	.366	.161
	TOPLAM	.256	.520	.967	.210
KALICILIK	Olumlu İlişkiler	.126	.755		
	Uyumsuzluk	1.722	.252		
	Çatışma	.694	.182		
	TOPLAM	.451	.710		

p<.05

Çizelge 3.9 incelendiğinde, deney ve kontrol gruplarındaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği ve alt boyutlarından elde ettikleri ön test, son test ve kalıcılık ölçümüne ilişkin Kolmogorov-Simironov (K-S) testi sonuçlarına bakıldığında grupların normalden sapma göstermediği belirlenmiştir (p<.05). Bu sonuçlar dağılımın normallik varsayımını

karşıladığı görüşünü desteklemekte ve veri setinin ANCOVA'nın birinci varsayımını karşıladığını göstermektedir.

Çizelge 3.10 Deney ve kontrol grubundaki babaların son teste (bağımlı değişken) ait ortalama puanları ile ön teste (ortak değişkenlere) ait ortalama puanları arasındaki korelasyon analizi

Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği	GRUPLAR	N	Ön test-Son test	
			r	p
Olumlu İlişkiler	Deney	40	.726	.000
	Kontrol	40	.811	.002
Uyumsuzluk	Deney	40	.788	.000
	Kontrol	40	.833	.000
Çatışma	Deney	40	.744	.021
	Kontrol	40	.761	.000
TOPLAM	Deney	40	.766	.005
	Kontrol	40	.844	.000

$r \geq .30$

$p < .001 - p < .05$

Çizelge 3.10 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu ve alt boyutlarından aldıkları ön test (ortak değişken) puanları ile son test (bağımlı değişken) puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin (korelasyonun) olduğu ($r \geq .30$ ve $p < .001$ ya da $p < .05$) görülmektedir. Bu durum, her bir grubun ön test ve son test puanları arasında doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Çizelge 3.11 Deney ve kontrol gruplarındaki babaların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” ve alt boyutlarından elde ettikleri ön test, son test ve kalıcılık testi puanlarına ilişkin Kolmogorov-Simironov Z (K-S) normallik testi sonuçları

Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği		Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		K-S Test	p	K-S Test	p
ÖNTEST	Kişiler Arası Beceriler (KB)	.547	.715	.886	.440
	Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri (KKUSB)	.802	.612	1.025	.852
	Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri (ABBÇB)	.872	.088	.702	.710
	Sözel Açıklama Becerileri (SAB)	1.322	.135	.596	.890
	Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB)	.675	.475	1.250	.725
	Amaç Oluşturma Becerileri (AOB)	.428	.531	.985	.459
	Dinleme Becerileri (DB)	.126	.951	1.364	.087
	Görevleri Tamamlama Becerileri (GTB)	1.578	.243	.599	.862
	Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB)	.504	.755	.784	.531
	TOPLAM	.547	.422	.818	.256
SONTEST	Kişiler Arası Beceriler (KB)	.698	.252	1.271	.079
	Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri (KKUSB)	.865	.311	1.341	.269
	Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri (ABBÇB)	1.251	.670	1.146	.325
	Sözel Açıklama Becerileri (SAB)	1.161	.810	1.092	.378
	Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB)	.847	.541	.693	.422
	Amaç Oluşturma Becerileri (AOB)	.742	.812	.571	.872
	Dinleme Becerileri (DB)	.638	.456	.698	.703
	Görevleri Tamamlama Becerileri (GTB)	1.121	.751	.605	.574
	Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB)	.362	.866	.507	.730
	TOPLAM	.706	.085	.598	.864
KALICILIK TESTİ	Kişiler Arası Beceriler (KB)	.588	.252		
	Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri (KKUSB)	.785	.311		
	Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri (ABBÇB)	1.051	.670		
	Sözel Açıklama Becerileri (SAB)	.985	.810		
	Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB)	.754	.541		
	Amaç Oluşturma Becerileri (AOB)	.705	.812		
	Dinleme Becerileri (DB)	.652	.456		
	Görevleri Tamamlama Becerileri (GTB)	1.002	.751		
	Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB)	.203	.866		
	TOPLAM	.622	.085		

p < .05

Çizelge 3.11 incelendiğinde, deney ve kontrol gruplarındaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği ve alt boyutlarından elde ettikleri ön test, son test ve kalıcılık ölçümüne ilişkin Kolmogorov-Simironov (K-S) testi sonuçlarına

bakıldığında grupların normalden sapma göstermediği belirlenmiştir ($p<.05$). Bu sonuçlar, dağılımın normallik varsayımını karşıladığı görüşünü desteklemektedir.

Çizelge 3.12 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nden elde ettikleri son teste (bağımlı değişken) ait ortalama puanları ile ön teste (ortak değişkenlere) ait ortalama puanları arasındaki korelasyon analizi

Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği	Gruplar	N	Ön test-Son test r	p
Kişiler Arası Beceriler (KB)	Deney	40	.726	.000
	Kontrol	40	.811	.002
Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri (KKUSB)	Deney	40	.788	.000
	Kontrol	40	.833	.000
Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri (ABBÇB)	Deney	40	.744	.021
	Kontrol	40	.761	.000
Sözel Açıklama Becerileri (SAB)	Deney	40	.766	.005
	Kontrol	40	.844	.000
Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB)	Deney	40	.512	.041
	Kontrol	40	.332	.000
Amaç Oluşturma Becerileri (AOB)	Deney	40	.476	.003
	Kontrol	40	.575	.022
Dinleme Becerileri (DB)	Deney	40	.219	.000
	Kontrol	40	.339	.000
Görevleri Tamamlama Becerileri (GTB)	Deney	40	.465	.017
	Kontrol	40	.323	.001
Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB)	Deney	40	.655	.000
	Kontrol	40	.552	.000
TOPLAM	Deney	40	.452	.022
	Kontrol	40	.613	.001

Çizelge 3.12 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları ön test (ortak değişken) puanları ile son test (bağımlı değişken) puanları arasında anlamlı bir ilişkinin (korelasyonun) olduğu ($r \geq .30$ ve $p < .001$ ya da $p < .05$) görülmektedir. Bu durum, her bir grubun ön test ve son test puanları arasında doğrusal bir ilişki olduğunu göstermekte ve yapılan korelasyon analizi sonuçlarının ANCOVA'nın diğer bir varsayımını karşıladığını göstermektedir.

ANCOVA'nın kullanımı için çalışma kapsamına dahil edilen grupların ilişkisiz olması gerektiği belirtilmektedir. Deney ve kontrol grubundaki babaların ve çocuklarının farklı semtlerden ve farklı okullardan seçilmiş olması, her bir grubun rastgele/random atanmış olması bu varsayımı da karşılamaktadır. Bu doğrultuda, yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda Baba Eğitim Programı'nın baba çocuk ilişkisi ve anaokuluna devam eden çocukların sosyal becerilerine etkisini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada veri analiz yöntemi olarak kovaryans analizinin (ANCOVA) kullanılmasının uygun olduğu saptanmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu araştırma, anaokuluna devam eden çocuğu olan babalara uygulanan Baba Eğitim Programı'nın babaların çocuklarıyla ilişki düzeyleri ve çocukların sosyal beceri kazanımına etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda araştırmadan elde edilen bulgular çizelgeler halinde sunulmuş ve kaynaklarla desteklenerek tartışılmıştır.

Deney ve kontrol grubundaki babaların “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu”nun alt boyutları ve toplamından ön testte aldıkları puanlar arasında anlamlı fark bulunup bulunmadığı bağımsız gruplar için t testi ile analiz edilip çizelge 4.1’de sunulmuştur.

Deney ve kontrol grubundaki babaların “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu”nun alt boyutları ve toplamına ait ön test, son test, ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları ve ANCOVA sonuçları çizelge 4.2- 4.9 arasında gösterilmiştir.

Deney ve kontrol grubundaki babaların “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu”nun alt boyutları ve toplamlarından aldıkları ön test, son test ve ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ilişkin grafikler şekil 4.1- 4.4 arasında verilmiştir.

Deney grubundaki babaların “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu”nun alt boyutları ve toplamına ait son test ve kalıcılık testi puanları arasında fark bulunup bulunmadığına ilişkin yapılan bağımsız örneklemeler için t testi sonuçları çizelge 4.10’da sunulmuştur.

Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin alt boyutları ve toplamından ön testte aldıkları puanlar arasında anlamlı fark bulunup bulunmadığı bağımsız gruplar için t testi ile analiz edilip çizelge 4.11’de sunulmuştur.

Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin alt boyutları ve toplamına ait ön test, son test, ön test puan ortalamalarına göre

düzeltilmiş son test puan ortalamaları ve ANCOVA sonuçları çizelge 4.12-4.31 arasında gösterilmiştir.

Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin alt boyutları ve toplamlarından aldıkları ön test, son test ve ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ilişkin grafikler şekil 4.5-4.14 arasında verilmiştir.

Deney grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin alt boyutları ve toplamına ait son test ve kalıcılık testi puanları arasında fark bulunup bulunmadığına ilişkin yapılan bağımsız örneklemeler için t testi sonuçları çizelge 4.32’de sunulmuştur.

Çizelge 4.1 Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu’nun alt boyutları ve toplamından aldıkları ön test puanlarına ilişkin t testi sonuçları

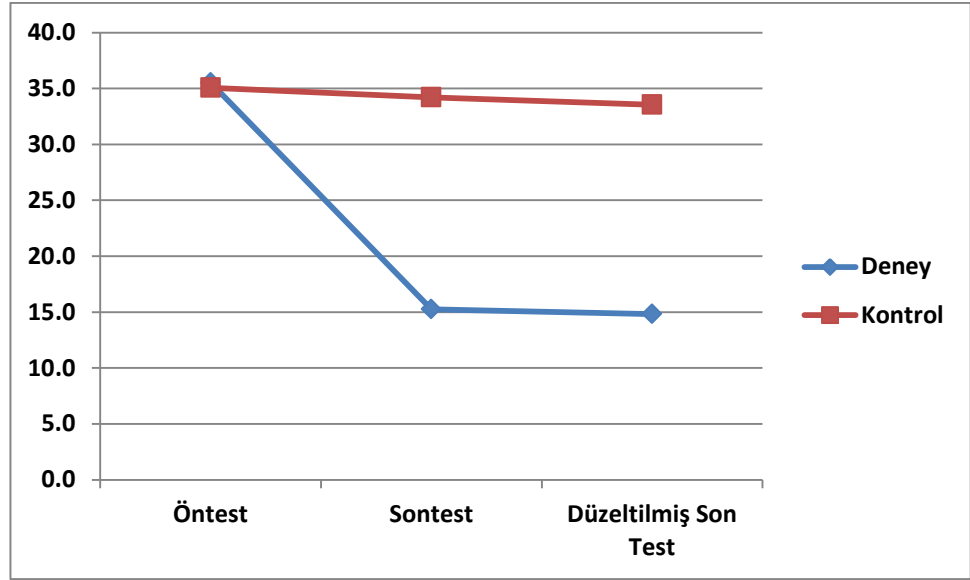
ÇEİÖ	Grup	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Olumlu İlişkiler	Deney	40	35.53	3.65	39	0.459	0.514
	Kontrol	40	35.07	3.68			
Uyumsuzluk	Deney	40	24.25	3.18	39	0.290	0.811
	Kontrol	40	24.12	2.95			
Çatışma	Deney	40	19.45	3.72	39	0.803	0.427
	Kontrol	40	20.13	3.09			
Toplam	Deney	40	79.23	8.29	39	0.298	0.102
	Kontrol	40	79.33	6.49			

Çizelge 4.1’de, deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu’nun “Olumlu İlişkiler” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamasının deney grubunda 35.53, kontrol grubunda 35.07 olduğu, “Uyumsuzluk” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamasının deney grubunda 24.25, kontrol grubunda 24.12 olduğu, “Çatışma” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamasının deney grubunda 19.45, kontrol grubunda 20.13 olduğu, ölçeğin toplamından aldıkları ön test puan ortalamasının ise deney grubunda 79.23, kontrol grubunda 79.33 olduğu ve ölçeğin tüm

alt boyutları ve ölçeğin toplamı için ortalama puanların birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Bu durum Baba Eğitim Programı uygulanmadan önce, çalışma grubunda yer alan deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarıyla ilişki düzeylerinin birbirine yakın olduğunu ifade etmektedir. Nitekim, deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun alt boyutları ve toplamından aldıkları ön test puanlarına ilişkin yapılan t testi sonuçları incelendiğinde, “Olumlu ilişkiler” ($t_{(39)}=0.459$, $p>.05$), “Uyumsuzluk” ($t_{(39)}=0.290$, $p>.05$) ve “Çatışma” ($t_{(39)}=0.803$, $p>.05$) alt boyutları ile ölçeğin toplamında ($t_{(39)}=0.298$, $p>.05$) gruplar arasında anlamlı fark bulunmadığı belirlenmiştir. Buna göre çalışma grubuna dahil edilen babaların birbirine benzer özellikler gösterdikleri söylenebilir. Aynı zamanda bu sonuçlar deney ve kontrol grubundaki babaların dağılımının homojen olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.2 Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun “Olumlu İlişkiler” alt boyutundan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	35.53	3.65	40	15.25	3.44	40	14.83	0.96
Kontrol	40	35.07	3.68	40	34.21	2.58	40	33.55	1.02

Şekil 4.1 Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu’nun “Olumlu İlişkiler” alt boyutundan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.2 ve şekil 4.1’de, deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinde “Olumlu İlişkiler” alt boyutundan elde edilen sonuçlar görülmektedir. Bu doğrultuda Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların “Olumlu İlişkiler” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarının ($\bar{X}$ =35.53) son testte ($\bar{X}$ =15.25) düştüğü (Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği’nde düşük puan olumlu ilişkiyi göstermektedir), buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların 35.07 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 34.21 olarak, çok fazla değişiklik göstermediği belirlenmiştir. Grupların ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarının deney grubunda 14.83 olduğu, kontrol grubunda ise 33.55 olduğu saptanmıştır. Bu durum, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların, eğitime katılmayan kontrol grubundaki babalara göre daha olumlu ilişkileri ifade eden puanlara sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.3 Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun "Olumlu İlişkiler" alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarına ait ANCOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test (Olumlu İlişkiler)	965.248	1	965.248	4688.617	.001
Grup (deney/kontrol)	23.277	1	23.277	113.066	.000***
Hata	15.852	77			
Toplam	989.550	79			

*** p< .001

Çizelge 4.3 incelendiğinde; deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun "Olumlu İlişkiler" alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$F_{(1-77)}=113.066$, $p<0.001$]. Bu durum, baba eğitimi alan deney grubundaki babaların "Olumlu İlişkiler" boyutunda, eğitim almayan kontrol grubundaki babalardan anlamlı düzeyde düşük puan aldıklarını ve deney grubundaki babalara uygulanan eğitim programının çocuklarıyla olan olumlu ilişkilerini anlamlı düzeyde artırdığını ortaya koymaktadır.

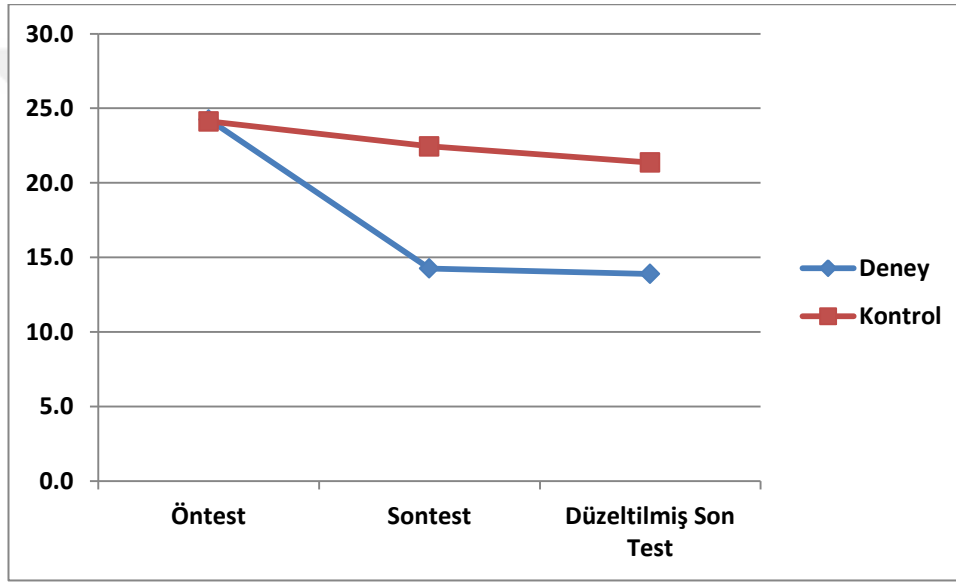
Babayla çocuk arasındaki olumlu ilişkilerin artmasının nedeni, uygulanan Baba Eğitim Programı'nda yer alan ve babaların çocuklarıyla birlikte daha çok zaman geçirmesini sağlayan çalışmalar olabilir. Bu çalışmalar babanın çocuğuyla birlikte tiyatro, sinema, alışveriş merkezi, çarşı/pazar, hayvanat bahçesine geziler düzenleme ve farklı gelişim alanlarında çocuklarının gelişimini desteklemek için evde veya ev dışında birlikte yaptıkları etkinlikleri içermektedir. Günümüzde babaların çocukları ile birlikte geçirdikleri sürenin açık bir şekilde arttığı görülmektedir. Ancak babaların çocukları ile geçirdikleri zaman annelerle kıyaslandığında daha az olduğu ortadadır. Bazı araştırmacılar, babaların çocuklarıyla ilişkilerinde onlara yeni şeyler öğretme, model olma gibi davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir (Önder 2003, Segrin ve Flora 2005, Wood 2007). Nitekim çocuklar babalarının davranışları, problem çözme becerileri ve olaylar karşısındaki tepki ve tutumlarından etkilenmekte ve babalarını model almaktadırlar. Bu doğrultuda babaların çocuklarıyla olumlu ilişkiler kurması çocuğun

gelişimine önemli katkıda bulunmaktadır. Babanın çocuğu sevmesi, olumlu davranışlarını onaylaması ve en önemlisi kabul edildiğini hissettirmesi çocuğun öğrenmeye ve gelişmeye daha açık olmasına neden olmaktadır. Babanın çocuk ile olumlu ilişki kurabilmesi için çocuğu dinlemesi, onun düşüncelerine değer vermesi, sevgisini açıkça ifade etmesiyle birlikte uyulmasını beklediği kural ve sınırları belirlemesi de önemlidir. Çünkü çocuklar geliştirdikleri olumlu davranışlar kadar yaptıkları hatalarından da öğrenmektedirler. Bu durumda babanın hatalar karşısındaki tutumları önemlidir. Bu hataları, çocuğun beklenen doğru davranışları öğrenmesi için fırsata çeviren babaların çocuklarıyla daha olumlu ilişkiler kurabileceği ifade edilmektedir. Babaların çocuklarıyla olumlu ilişkileri geliştirebilmesi için hatalı bir davranışla karşılaştıklarında onlara kızmak ya da bağırarak yerine uygun olan ve beklenen davranışları anlatması, bazı zamanlarda çocuğun gerçekleştirdiği davranışın sonucuna katlanmasına izin vermesi önemlidir (Lamb 2004, Bornstein vd. 2013). Bu doğrultuda, Baba Eğitim Programı'ndaki kural koyma, olumsuz davranışlarla başa çıkma ve baba çocuk iletişimi gibi konularda gerçekleştirilen sunu ve etkinliklerin baba çocuk arasındaki olumlu ilişkiye katkıda bulunduğu söylenebilir.

Ayrıca uygulanan Baba Eğitim Programı'nda yer alan aile içi ilişkiler ve ebeveyn tutumları ile babaların çocuklarıyla birlikte zaman geçirmelerine olanak sağlayan ev ve ev dışı çalışmalar babaların demokratik tutumu benimsemelerine katkı sağladığı ve baba çocuk arasındaki olumlu ilişkiyi artırdığı ifade edilebilir. Nitekim Pekkarakaş'ın (2010) gerçekleştirdiği araştırmaya göre çocukları ile daha uzun zaman geçiren babaların baba çocuk ilişkisinde demokratik tutum sergiledikleri ortaya konmaktadır. Sonuç olarak, çocuklarıyla daha fazla birlikte olan, ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda onları destekleyen babaların çocuklarıyla daha fazla olumlu ilişki geliştirdiği görülmektedir.

Çizelge 4.4 Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun "Uyumsuzluk" alt boyutundan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	24.25	3.18	40	14.25	3.18	40	13.89	1.56
Kontrol	40	24.12	2.95	40	22.45	2.56	40	21.36	0.95

Şekil 4.2 Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun "Uyumsuzluk" alt boyutundan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.4 ve şekil 4.2’de, deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu’nun "Uyumsuzluk" alt boyutunda elde edilen sonuçlar görülmektedir. Bu sonuçlara göre; Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların "Uyumsuzluk" alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarının son testte 24.25’ten 14.25’e düştüğü (Düşük puan uyumsuzluktaki azalmayı ifade etmektedir), buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların 24.12 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 22.45 olarak, çok fazla değişiklik göstermediği belirlenmiştir. Grupların ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan

ortalamlarının deney grubunda 13.89, kontrol grubunda ise 21.36 olduğu saptanmıştır. Bu durum, Baba Eğitim Programı'na katılan deney grubundaki babaların, eğitime katılmayan kontrol grubundaki babalara göre “Uyumsuzluk” boyutunda daha düşük puanlar aldığını göstermektedir.

Çizelge 4.5 Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun “Uyumsuzluk” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarına ait ANCOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test (Uyumsuzluk)	253.415	1	253.415	41.347	.012
Grup (deney/kontrol)	10.434	1	10.434	11.702	.000***
Hata	471.935	77	6.129		
Toplam	813.550	79			

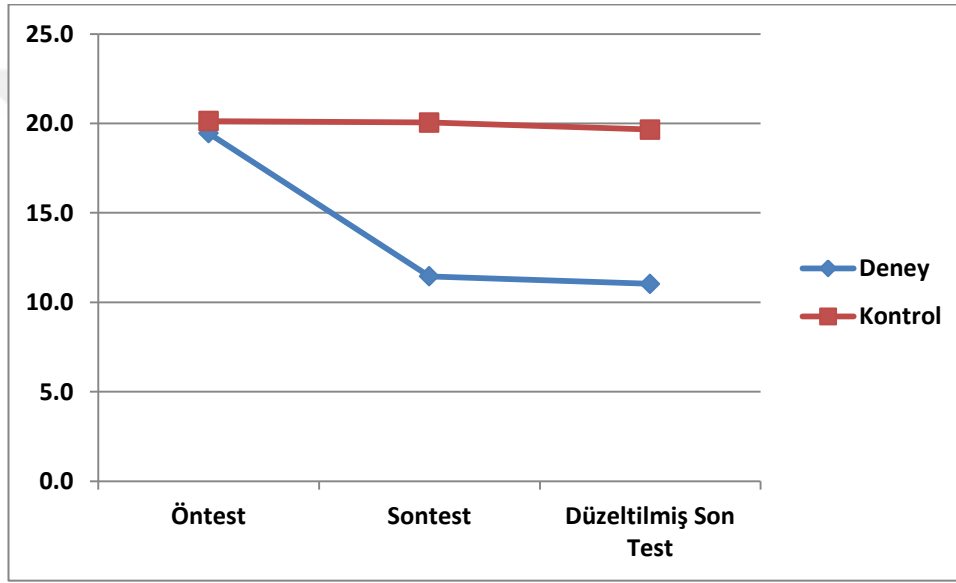
*** p< .001

Çizelge 4.5 incelendiğinde; deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun “Uyumsuzluk” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$F_{(1-77)}=11.702$, $p<0.001$]. Bu durum, “Uyumsuzluk” alt boyutu için, Baba Eğitim Programı'na dahil olan deney grubundaki babaların eğitim almayan kontrol grubundaki babalara göre çocuklarıyla anlamlı düzeyde daha az uyumsuzluk yaşadıklarını, başka bir deyişle uygulanan eğitim programının babaların çocuklarıyla yaşadıkları uyumsuz ilişkilerin azalmasında önemli ölçüde etkili olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, deney grubundaki babaların, çocuklarının gelişimsel özellikleri, davranış ve tutumları konusunda bilgi sahibi olmalarına yönelik hazırlanan ve görsellerle desteklenen sunuların baba çocuk arasındaki uyumsuzluğun azalmasına katkıda bulunduğu söylenebilir. Nitekim, babaların aktif katılımlarıyla gerçekleştirilen, duygularını kolayca ifade etmelerine olanak sağlayan ve çocukların içinde bulundukları duygu durumlarını anlamaları ve onların farklı durumlar karşısında ne hissettiklerine ilişkin anlattıklarını etkin bir şekilde dinlemeleri gerektiği konusunda yol gösteren etkinlikler de uyumsuzluğu azaltan diğer bir etken olabilir. Çocukların babalarıyla yakın ve sıcak ilişkileri olduğunda psikolojik

olarak daha uyumlu, okulda da daha başarılı oldukları, daha az anti-sosyal davranışlarda bulundukları ve yaşam boyunca akranlarıyla daha iyi ilişkiler kurdukları belirtilmektedir (Koçak 2004). Baba ile yakın ve sıcak bir ilişki ağı kurulmaması ve çocuğun fiziksel ve duygusal istismara uğraması baba çocuk arasındaki uyumsuzluğu artıracaktır. Ayrıca duygusal istismara maruz kalan çocuklarda uyumsuzlukla birlikte aileden uzaklaşma, gergin olma, bağımlı kişilik, değersizlik duyguları geliştirme saldırgan davranışlarda bulunmaya sıklıkla rastlanıldığı ifade edilmektedir (Tercier 1998, Polat 2002, Şahin 2002). Bununla birlikte, Geçtan (2015) anne babaların yanlış ebeveyn tutumu sergilemelerinin ve bozuk aile yapısının, sağlıklı bir gelişimin ve uyumsuzlukların başlıca kaynağı olabileceğini belirtmiştir. Bu durum babaların çocuk yetiştirmede demokratik tutumu benimsemelerin ve aile yapısının sağlıklı olmasına yönelik gösterdikleri çabaların çocukları oluşabilecek uyumsuz ilişkiyi azaltabileceğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, araştırmacının program süresince sağlıklı aile yapısı oluşturma ve demokratik tutum sergileme konularında babalara günlük hayatta karşılaşılabilecekleri sorunlara ilişkin çözüm önerileri ya da aileleri ile ilgili diğer konularda (özel günler, kutlamalar, eşi ve çocuğuyla ilişkileri, ev dışı ortamlarda birlikte zaman geçirme v.b.) sunduğu öneri veya örnekler baba çocuk arasında yaşanan uyumsuzluğu azaltmış olabilir. Nitekim, Pillin ve Pringle, babanın kişiliğinin ve çocuk yetiştirme tutumlarının çocuk üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında, babanın ilgilendiği ve sevgi gösterdiği çocukların uyumlu çocuklar olduğu; babanın otoriter ve az ilgilenen bir yapıda olduğu durumlarda ise çocukta uyumsuzluk eğiliminin arttığı sonucuna dikkat çektikleri görülmektedir (Güngörmüş Özkardeş 2006). Ayrıca uygulama sürecinde babaların çocuklarıyla oluşan uyumsuzlukları ortadan kaldırmak için eğitimciye sorular sormaları çocuklarıyla iyi ilişkiler kurma konusunda çaba gösterdiklerini göstermektedir.

Çizelge 4.6 Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun "Çatışma" alt boyutundan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	19.45	3.72	40	11.45	3.12	40	11.03	2.11
Kontrol	40	20.13	3.09	40	20.05	2.53	40	19.65	1.86

Şekil 4.3 Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun "Çatışma" alt boyutundan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.6 ve şekil 4.3'te, deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun "Çatışma" alt boyutundan elde edilen sonuçlar görülmektedir. Bu sonuçlara göre, Baba Eğitim Programı'na katılan deney grubundaki babaların "Çatışma" alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarının 19.45'ten son testte 11.45'e düştüğü (Çatışma boyutunda elde edilen düşük puan daha az çatışmayı ifade etmektedir), buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların 20.13 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 20.05 olarak, birbirine yakın değerlerde olduğu belirlenmiştir. Grupların ön test puanlarına göre düzeltilmiş

son test puan ortalamalarının deney grubunda 11.03, kontrol grubunda ise 19.65 olduğu saptanmıştır. Bu durum, deney grubundaki babaların katıldıkları Baba Eğitim Programı sonrasında “Çatışma” boyutuna ilişkin puanlarında belirgin şekilde düşme olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.7 Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu’nun “Çatışma” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarına ait ANCOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test (Çatışma)	787.904	1	787.904	3438.116	.000
Grup (deney/kontrol)	121.557	1	1.557	22.431	.000***
Hata	17.646	77	0.229		
Toplam	913.750	79			

*** p< .001

Çizelge 4.7’ye göre; deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu’nun “Çatışma” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$F_{(1-77)} = 22.431$, $p < 0.001$]. Bu durum, “Çatışma” alt boyutu için, Baba Eğitimi alan deney grubundaki babaların eğitim almayan kontrol grubundaki babalardan anlamlı düzeyde düşük puanlar aldıklarını, diğer bir ifadeyle deney grubundaki babaların katıldıkları Baba Eğitim Programı sonrasında çocuklarıyla olan ilişkilerinde yaşadıkları çatışmanın anlamlı düzeyde azalmış olduğunu ifade etmektedir. Çatışma, çocuğun anne babasının kabul etmediği ve onlara sorun yaratan bazı davranışları sürdürmesi, karşılıklı iletişim kuramama ve duygu ve düşüncelerin anlaşılabilmesi olarak ifade edilebilir. Bu doğrultuda, Baba Eğitim Programı’nda yer alan “Aile İçi İletişim” oturumundaki iletişim engelleri ve hataları ile etkin dinleme konularında gerçekleştirilen etkinlikler baba çocuk arasındaki çatışmanın azalmasının nedeni olmuş olabilir. Sağlıklı iletişim kurma ve çocuklarını etkin dinleme konusunda bilgi sahibi olan babaların çocuklarıyla çatışmalarının azalması beklenen bir durumdur. Bununla birlikte, deney grubundaki babaların çocuklarda görülen olumsuz davranışlar

ve bu davranışlarla başa çıkma konularında aldıkları eğitimin, çocuklarıyla çatışmaya neden olan sorunları ortadan kaldırmalarına destek olduğu ve bu konuda baba çocuk arasındaki ilişkiyi olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

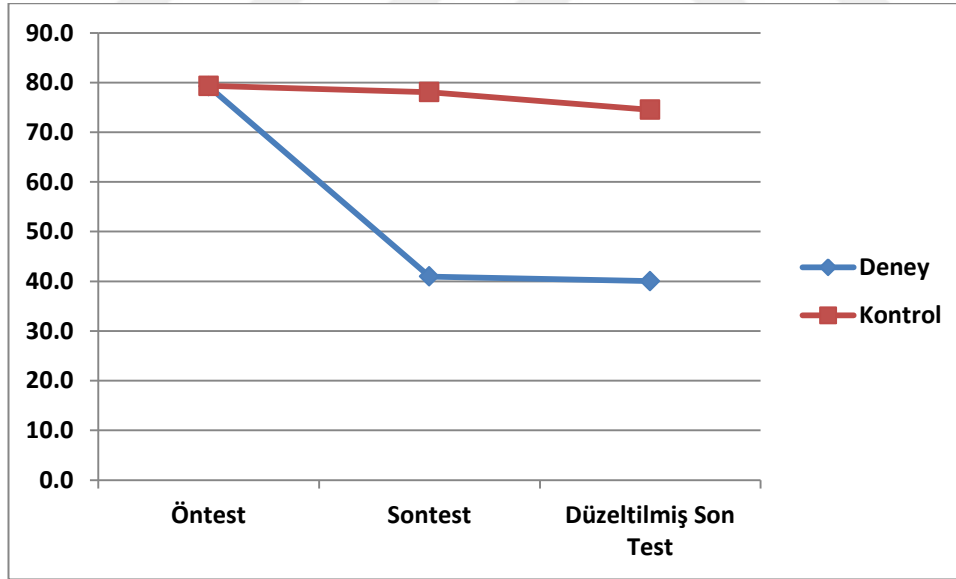
Öte yandan, (Gordon 2009), çocukların bazı zamanlarda merak ve keşfetme duygularının etkisiyle ebeveynler ve içinde yaşadığı sosyal ortam tarafından kabul edilmesi zor olan davranışları gerçekleştirmek istediklerini ve bu durumun çocukla ebeveyn arasında bir çatışma oluşturabileceğini belirtmiştir. Böyle bir durum yaşandığında ebeveynlerin genelde bu çatışmayı sert ya da yumuşak şekilde ortadan kaldırmayı düşündüklerini ifade etmiştir. Nitekim, araştırmacı tarafından uygulanan Baba Eğitim Programı'nda aile içi ilişkilerde sorunların çözüm yöntemleri ve aşamaları konusuna da yer verilmiştir. Babaların çocuklarıyla yaşayabilecekleri çatışma sonrasında neler yapmaları gerektiği ve bu çatışmayı azaltmak ya da ortadan kaldırmak amacıyla hangi sorun çözme yaklaşımlarını benimsemeleri gerektiği ile ilgili gerçekleştirilen eğitim etkinlikleri baba ile çocuk arasındaki çatışmanın azalmasında etkili olmuş olabilir. Benzer bir şekilde AÇEV tarafından geliştirilen Baba Destek Programı'nda çocukla yaşanabilecek çatışmaların doğal olduğu ve bu çatışmaların çocukla sağlıklı iletişim ve ilişki kurarak ve sorun çözme yaklaşımları ile babalara farkındalık kazandırarak ortadan kaldırılabilirliği ifade edilmiştir (Bekman vd. 2007). Bununla birlikte, Gökçe (2009) tarafından yapılan araştırmada, ebeveynlere uygulanan eğitim çalışmalarının, anne babaların çocuklarıyla oluşabilecek çatışmalarını azaltacağına konusunda görüş belirttikleri ortaya konmuştur.

Baba Eğitim Programı'na katılan deney grubundaki babaların çocuklarıyla çatışmalarının azalmasının bir nedeni de programın babaların çocuk yetiştirme konusunda kendilerini geliştirmeleri ve olgunlaşmalarına etkisi olabilir. Zira, Lamb (2004) babaların çocuk yetiştirmeye katılımının daha yakın bir baba çocuk ilişkisi oluşturduğunu, babaların çocukların gelişimini daha yakından takip ettiklerini ve çocuklarına daha fazla önem verdiklerini belirtmiş, bu süreçte çocukların da babaların gelişimini şekillendirdiğini, babaların çocuklarıyla ilgilenmelerinin onları mutlu ettiğini ve ruh sağlığı üzerinde olumlu etkisi olduğunu ifade etmiştir. Tiedje ve Darling Fisher'ın (1996) gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarına göre erkeklerin, çocuk bakımına

dahil olmasının, orta yaşlarda kendi psiko-sosyal sağlıklarının gelişmesine katkı sağladığını ortaya çıkarmıştır. Eğitime katılan babaların program sonunda yapılan kısa görüşmelerde babalıkla ilgili kendilerini daha yetkin hissettiklerini söyledikleri gözlenmiştir. Bu sonuçlar baba çocuk arasında yaşanan çatışmanın azalmasında babaların babalıkla ilgili becerilerde kendilerini daha yetkin görmelerinin ve bu sayede çocuk yetiştirmede özgüven kazanmış olmalarının sonucu olabilir.

Çizelge 4.8 Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'ndan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	79.23	8.29	40	40.95	6.15	40	40.01	6.25
Kontrol	40	79.33	6.49	40	78.07	7.73	40	74.52	5.13

Şekil 4.4 Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'ndan aldıkları ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.8 ve şekil 4.4 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği'nin toplamından elde edilen puanlara ilişkin sonuçlar

görülmektedir. Bu sonuçlara göre, Baba Eğitim Programı'na katılan deney grubundaki babaların ölçeğin toplamından aldıkları ön test puan ortalamalarının 79.23'ten son testte 40.95'e düştüğü (Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'ndan alınan düşük puan olumlu ilişkiyi ifade etmektedir), buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların 79.33 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 78.07 olarak çok fazla değişiklik göstermediği belirlenmiştir. Grupların ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarının deney grubunda 40.01, kontrol grubunda ise 74.52 olduğu saptanmıştır. Bu durum, Baba Eğitim Programı'na katılan deney grubundaki babaların, eğitime katılmayan kontrol grubundaki babalara göre, ölçeğin tamamından elde ettikleri puanlarda bir azalma olduğunu göstermektedir. Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'ndan alınabilecek en düşük puan 23 ve en yüksek puan 115 olmakla birlikte, bu çalışmada babaların deneysel süreçten önce aldıkları puan ortalamalarının 79.23, deneysel süreç sonrasında aldıkları puan ortalamalarının 40.95 olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.9 Deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'ndan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarına ait ANCOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test	3638.278	1	3638.278	1629.973	.002
Grup (deney/kontrol)	40.932	1	40.932	18.338	.000***
Hata	171.872	77	2.232		
Toplam	3811.95	79			

*** p< .001

Çizelge 4.9 incelendiğinde; deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği'nden aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$F_{(1-77)} = 18.338$, $p < 0.001$]. Elde edilen bu sonuç eğitim programına katılan deney grubundaki babaların çocuklarıyla olan ilişkisinde eğitim programının etkisiyle anlamlı düzeyde iyileşme olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, Baba Eğitim Programı'na katılan babaların çocuklarıyla ilişkilerinde, uygulanan eğitim programının olumlu

etkisinin çok yüksek olduğu gör÷lmektedir. Bu doğrultuda, babaların çocuklarıyla ilişki düzeylerini olumlu yönde artırmak için okul öncesi eğitim programına ek olarak uygulanmak üzere baba eğitim programlarının hazırlanması ve eğitimcilerin, babaları babalık konusunda desteklemesi ve onlara yardımcı olması, özellikle erken çocukluk döneminde önemli ve gereklidir (Tezel Şahin ve Özyürek 2010). Levant and Doyle (1981) araştırmalarında, 6-12 yaşları arasındaki çocukların babalarını sekiz haftalık ebeveyn eğitim programına almışlardır. Sonuç olarak babaların çocuklarıyla iletişimde ve çocukların baba-çocuk ilişkisini algılamalarında gelişme bulunmuştur.

Bununla birlikte, Kim ve Kim (2008) baba eğitimi düzenleyerek verilen eğitimin babaların çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışma sonucunda, çocuk yetiştirmede babaların tutumlarının önemli olduğunu, babaların tutumlarının eğitim programıyla geliştirilebildiğini, verilen eğitim sonrasında babaların çocuk yetiştirme tutumlarının olumlu yönde geliştiğini ortaya koymuştur. Kanigsberg ve Ronald (1988), anne baba eğitim gruplarına katılan anne babaların eğitimi takiben tutumlarında meydana gelen değişiklikler ve bunun çocuklarının benlik kavramına katkısı konulu çalışmalarında, davranış becerileri ve iletişim becerileri konularını içeren iki farklı eğitim gruplarına katılan ailelerde meydana gelen değişiklikleri incelemişlerdir. İletişim grubundaki anne babaların çocukla aralarındaki ilişkilerde daha fazla karşılıklı anlaşma sağladıkları gözlenmiştir. Her iki eğitim grubuna katılan anne babaların çocuklarında da benlik kavramı açısından kısa dönemde pozitif değişiklikler gözlenmiştir. Ancak uzun dönemde iletişim becerileri grubundaki anne babalar çocuklarını daha az saldırgan olarak algılamakta oyunun çocuklarının davranışını belirlemede büyük rol oynadığını düşünmektedirler. Taşkın ve Erkan (2009) baba eğitiminin etkisini incelediği araştırma sonucunda baba eğitimi alan babaların eğitim sonrasında çocuklarıyla daha çok oynadıklarını, onlarla ilgilendiklerini, sözel etkileşime girdikleri ve yeni bir şeyler öğretme sıklıklarının arttığını saptamıştır. Ayrıca, Baba Eğitim Programı'nda yer verilen ebeveyn tutumları konusundaki bilgi ve uygulamaların, babaların sergiledikleri tutumlar ve çocuklarıyla ilişkilerini şekillendirmesi açısından önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Demokratik ebeveyn tutumuna sahip babaların çocuklarıyla daha üst düzeyde ilişkilere sahip olduğu ifade edilmektedir. Sımsıkı (2011) tarafından yapılan araştırmada, okul öncesi çocuğa

sahip 303 babaya Baba Katılım Ölçeği, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri ve Çift Uyum Ölçeği uygulanarak, baba katılımının ebeveyn tutumu, bağlanma stili ve çift uyumu açısından etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucuna göre demokratik tutum gösteren babaların Ebeveyn Tutum Ölçeği'nden aldıkları puanların, otoriter tutum gösteren babalara göre daha üst düzeyde olduğu ve çocuklarıyla daha ilgili ve yakın ilişkiler içerisinde oldukları belirtilmiştir.

Bunun yanı sıra, eğitime katılan babalarla araştırmacının kurduğu yakın ilişki Baba Eğitim Programı'nın etkililiğini artırmış olabilir. Araştırmacının babalara eğitim sonrası zaman ayırması ve çocuklarıyla ilgili sordukları sorulara içtenlikle cevap vermesi, babaların programa devam etmesi konusunda istekli olmalarına neden olmuş ve bu doğrultuda programın içeriğini bu motivasyonla takip eden babalar için Baba Eğitim Programı etkili olmuş olabilir. Zira bir eğitim programının başarıya ulaşmasında katılımcıların istekli olması önemlidir. Bununla birlikte, çocuk gelişimi ve eğitimi, okul öncesi öğretmenliği ve program geliştirme alanındaki uzmanların görüşleri doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan Baba Eğitim Programı'da yer alan ve babaların etkin katılımını sağlayan etkinlikler ve çocukları ile birlikte yapmaları istenilen ev çalışmaları ve görevler, eğitime katılan deney grubundaki babaların çocuklarıyla olumlu ilişkiler geliştirmelerini kolaylaştırmış olabilir.

Çizelge 4.10 Deney grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun alt boyutları ve toplamından aldıkları son test ile kalıcılık testi puan ortalamalarına ait t testi sonuçları

Ölçek/Alt boyutlar	N	Ölçüm	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Olumlu ilişkiler	40	Son test	15.25	3.44	39	0.232	0.452
		Kalıcılık testi	15.30	3.50			
Uyumsuzluk	40	Son test	14.25	3.18	39	0.513	0.621
		Kalıcılık testi	14.20	3.40			
Çatışma	40	Son test	11.45	3.72	39	0.372	0.570
		Kalıcılık testi	11.42	3.63			
Toplam	40	Son test	40.95	8.29	39	0.228	0.462
		Kalıcılık testi	40.92	6.49			

Çizelge 4.10'a göre, deney grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun "Olumlu İlişkiler" alt boyutundan aldıkları son test puan ortalamasının 15.25, kalıcılık testi puan ortalamasının 15.30 olduğu, "Uyumsuzluk" alt boyutundan aldıkları son test puan ortalamasının 14.25, kalıcılık testi puan ortalamasının 14.20 olduğu, "Çatışma" alt boyutundan aldıkları son test puan ortalamasının 11.45, kalıcılık testi puan ortalamasının 11.42 olduğu ve ölçeğin toplamından aldıkları son test puan ortalamasının 40.95, kalıcılık testi puan ortalamasının 40.92 olduğu görülmektedir. Bu bulgulara bakıldığında deney grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun alt boyutları ve toplamından aldıkları son test ve kalıcılık testi puan ortalamalarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Bununla birlikte deney grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu'nun alt boyutları ve toplamından aldıkları son test ve kalıcılık testi puanlarına ilişkin yapılan t testi sonuçları incelendiğinde, "Olumlu İlişkiler" ($t_{(39)}=0.232$, $p>.05$), "Uyumsuzluk" ($t_{(39)}=0.513$, $p>.05$) ve "Çatışma" ($t_{(39)}=0.372$, $p>.05$) alt boyutları ile ölçeğin toplamında ($t_{(39)}=0.228$, $p>.05$) istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmadığı belirlenmiştir. Bu bulgular, deney grubundaki babaların ölçeğin alt boyutları ve toplamına ait son testte elde ettikleri puan ortalamalarını, dört hafta sonra yapılan kalıcılık testinde de koruduklarını göstermektedir. Bu doğrultuda, uygulanan Baba Eğitim Programı'nın etkisinin devam ettiği söylenebilir.

Bu noktada, babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği- Baba Formu'ndan aldıkları puanlar değerlendirildiğinde, Baba Eğitim Programı'na katılan babaların son testte aldıkları puanların babalarla çocuklar arasındaki olumlu ilişkileri geliştirdiği, uyumsuzluğu ve çatışmayı ise azalttığı görülmektedir. Bununla birlikte, yapılan kalıcılık testinden elde edilen puanlarda bu durumun sürdüğü, uygulanan eğitim programının etkililiğinin devam ettiği görülmektedir. Bir yetişkin eğitim programı kısa sürede sonuç gösteren programlar olmamakta, bazı kazanımların davranışa dönüşmesi uzun zaman almaktadır. Bu doğrultuda, babaların bu programda yer alan kazanımları içselleştirmeleri ve günlük hayatta ev ve ev dışı ortamlarda uygulama fırsatı bulmaları çok önemlidir. Nitekim, Kimmet (2003) yetişkinlere uygulanan ebeveyn eğitim programlarının ailelerin çocuklarını güvenli ve duygusal yönden sağlıklı bireyler olarak yetiştirmeleri konusunda kapasitelerini arttırdığını belirtmiştir. Bununla birlikte, Baba Eğitim

Programı'nda yer alan ve babaların aktif katılımıyla gerçekleştirilen etkinlikler, babaların elde ettikleri kazanımların kalıcı olmasını sağlayacak ve çocuklarıyla ilişkilerinde karşılaştıkları sorunların çözümünde yol gösterici olacaktır. Seyrek ve Sun (1991), oyunlar yoluyla, yaparak ve yaşayarak öğrenilenlerin daha kalıcı olduğunu ifade etmektedirler.

Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin alt boyutları ve toplamından elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.11 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” ve alt boyutlarından aldıkları ön test puanlarına ilişkin t testi sonuçları

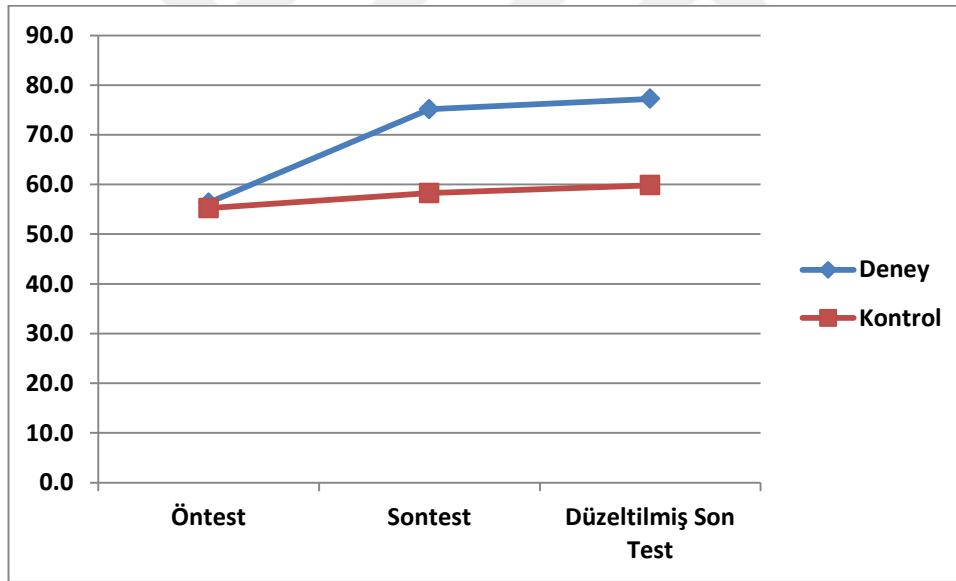
SBDÖ	Grup	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Kişiler Arası Beceriler (KB)	Deney	40	56.32	12.07	39	1.081	0.420
	Kontrol	40	55.22	10.97			
Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri (KKUSB)	Deney	40	37.65	6.15	39	0.930	0.390
	Kontrol	40	36.67	6.71			
Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri (ABBÇB):	Deney	40	32.92	7.51	39	1.784	0.082
	Kontrol	40	29.65	6.88			
Sözel Açıklama Becerileri (SAB)	Deney	40	17.75	3.68	39	1.583	0.723
	Kontrol	40	18.25	3.27			
Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB)	Deney	40	13.67	4.58	39	1.312	0.563
	Kontrol	40	12.02	4.16			
Amaç Oluşturma Becerileri (AOB)	Deney	40	10.50	2.96	39	0.340	0.075
	Kontrol	40	10.17	2.85			
Dinleme Becerileri (DB)	Deney	40	17.32	4.61	39	1.628	0.852
	Kontrol	40	18.52	3.92			
Görevleri Tamamlama Becerileri (GTB)	Deney	40	9.35	2.67	39	0.876	0.622
	Kontrol	40	10.47	2.41			
Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB)	Deney	40	11.70	3.16	39	1.632	0.120
	Kontrol	40	10.02	2.68			
TOPLAM	Deney	40	207.18	44.14	39	6.031	0.054
	Kontrol	40	200.91	35.95			

Çizelge 4.11’de, deney ve kontrol grubunda yer alan çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Kişilerarası Beceriler” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamasının deney grubunda 56.32, kontrol grubunda 55.22 olduğu, “Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamasının deney grubunda 37.65, kontrol grubunda 36.67 olduğu, “Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamasının deney grubunda 32.92, kontrol grubunda 29.65 olduğu, “Sözel Açıklama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamasının deney grubunda 17.75, kontrol grubunda 18.25 olduğu, “Kendini Kontrol Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamasının deney grubunda 13.67, kontrol grubunda 12.02 olduğu, “Amaç Oluşturma Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamasının deney grubunda 10.50, kontrol grubunda 10.17 olduğu, “Dinleme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamasının deney grubunda 17.32, kontrol grubunda 18.52 olduğu, “Görevleri Tamamlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamasının deney grubunda 9.35, kontrol grubunda 10.47 olduğu, “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamasının deney grubunda 11.70, kontrol grubunda 10.02 olduğu, ölçeğin toplamından aldıkları ön test puan ortalamasının ise deney grubunda 207.18, kontrol grubunda 200.91 olduğu ve ölçeğin tüm alt boyutları ve ölçeğin toplamı için ortalama puanların birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Bu durum eğitimden önce, çalışma grubunda yer alan deney ve kontrol grubundaki çocukların sosyal beceri düzeylerinin birbirine yakın olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği alt boyutları ve toplamından aldıkları ön test puanlarına ilişkin yapılan t testi sonuçları incelendiğinde, “kişilerarası beceriler” ($t_{(39)}=1.081$, $p>.05$), “kızgınlık davranışlarını kontrol etme ve değişikliklere uyum sağlama becerileri” ($t_{(39)}=0.930$, $p>.05$), “akran baskısı ile başa çıkma becerileri” ($t_{(39)}=1.784$, $p>.05$), “sözel açıklama becerileri” ($t_{(39)}=1.583$, $p>.05$), “kendini kontrol etme becerileri” ($t_{(39)}=1.312$, $p>.05$), “amaç oluşturma becerileri” ($t_{(39)}=0.340$, $p>.05$), “dinleme becerileri” ($t_{(39)}=1.628$, $p>.05$), “görevi tamamlama becerileri” ($t_{(39)}=0.876$, $p>.05$) ve “sonuçları kabul etme becerileri” ($t_{(39)}=1.632$, $p>.05$) alt boyutları ile ölçeğin toplamında ($t_{(39)}=6.031$, $p>.05$) anlamlı fark bulunmadığı belirlenmiştir. Buna göre çalışma grubuna dahil edilen deney ve kontrol grubundaki

çocukların birbirine benzer sosyal beceri düzeyine sahip oldukları söylenebilir. Aynı zamanda bu sonuçlar deney ve kontrol grubundaki çocukların sosyal beceri puanları dağılımının homojen olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.12 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Kişilerarası Beceriler” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	56.32	12.07	40	75.13	11.02	40	77.22	7.52
Kontrol	40	55.22	10.97	40	58.25	10.25	40	59.85	6.56

Şekil 4.5 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Kişilerarası Beceriler” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.12 ve şekil 4.5 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Kişilerarası Beceriler” alt boyutundan aldıkları puanlara ilişkin sonuçlar görülmektedir. Bu sonuçlara göre, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının ölçeğin

“Kişilerarası Beceriler” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarının ($\bar{X}$ =56.32), son testte 75.13’e yükseldiği, buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarının 55.22 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 58.25 olarak, çok fazla artış göstermediği görülmektedir. Grupların ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarının deney grubunda 77.22 olduğu, kontrol grubunda ise 59.85 olduğu saptanmıştır. Bu durum, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının, eğitime katılmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre, “Kişilerarası Beceriler” alt boyutu dikkate alındığında daha yüksek puanlara sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.13 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Kişilerarası Beceriler” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test (KB)	861.420	1	861.420	6.998	.000
Grup (deney/kontrol)	324.000	1	324.000	2.632	.000
Hata	9478.155	77	123.093		
Toplam	11827.387	79			

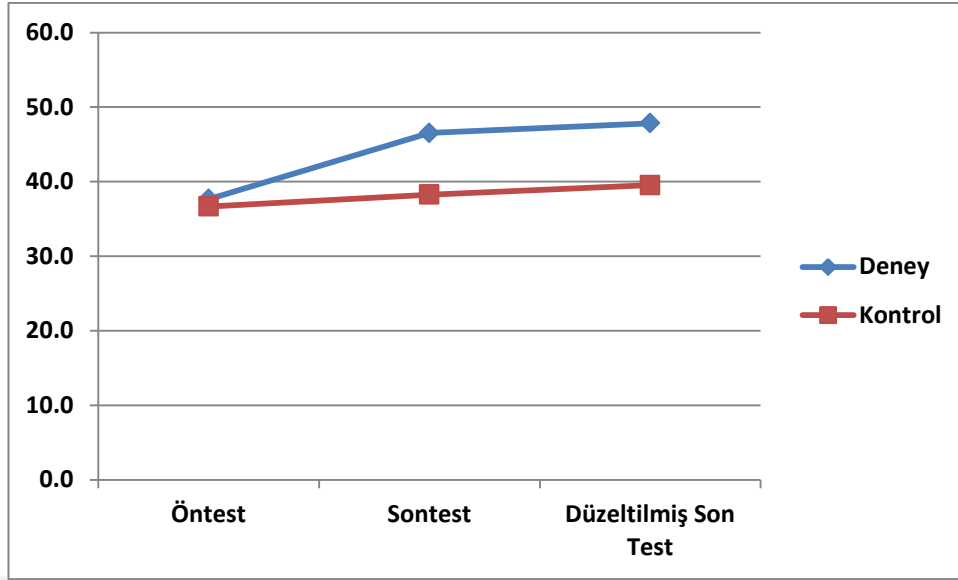
Çizelge 4.13 incelendiğinde; deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Kişilerarası Beceriler” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$F_{(1-77)} = 2.632$, $p < 0.001$]. Bu durum, baba eğitimi alan deney grubundaki babaların çocuklarının eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre kişilerarası sosyal becerilerinin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bu sonuç, eğitim verilen deney grubundaki babaların çocuklarının, başkalarının duygularının farkına varma, hata yaptığına özür dileme, arkadaşlarına gönüllü olarak yardım etme, başkalarıyla kolaylıkla arkadaşlık kurma, sırasını bekleme ve selam verme gibi sosyal becerilerde eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre daha başarılı davranışlara sahip olduklarını göstermektedir. Zira okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların ev

ortamından farklı bir sosyal ortamda bulunması, yeni tanıştığı akran ve yetişkinlerle bir araya gelmesi ve kişilerarası becerilerinin gelişmesi için ebeveynler tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Ekinci Vural (2006), çocukların sosyal becerilerinin gelişimi için anne babaların evde verilen etkinlikleri uygulamasının çocuğun kişilerarası sosyal becerilerini artırdığını belirtmektedir. Bununla birlikte Uysal'ın (2014) gerçekleştirdiği araştırmada anne destekli sosyal beceri eğitimi alan çocukların kişilerarası sosyal becerilerinde gelişmeler olduğu ortaya konmuştur.

Ayrıca, Baba Eğitim Programı gibi yetişkin eğitim programları babaların yeni bir sosyal ortama dahil olmalarını sağlamakta ve babaların da sosyal becerilerini geliştirmektedir. Yetişkinleri model alarak öğrenen çocukların, kişilerarası becerileri gelişen babaların davranışlarından etkilenmesi sonucu bu becerilerinin arttığı söylenebilir. Morris (2002), anne babaların çocuklarına davranış için model olarak ve doğrudan yönergeler vererek onların sosyal gelişimlerinde önemli bir role sahip olduklarını ancak çocukların anne babalarının ne söylediğinden çok ne yaptığına dikkat ettiğini ifade ederek, model olmanın sözel yönergelere göre daha etkili olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte Baba Eğitim Programı'nda yer verilen, çocukların özgüvenlerini destekleme, başarısını takdir etme, arkadaşıyla ilgili sorunlar yaşadığı zaman bu sorunun üstesinden gelebilmesi için yol gösterme gibi konuların da çocukların kişilerarası sosyal becerilerinin artmasına neden olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.14 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	37.65	6.15	40	46.52	6.17	40	47.83	4.12
Kontrol	40	36.67	6.71	40	38.25	5.13	40	39.52	3.25

Şekil 4.6 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.14 ve şekil 4.6 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları puanlara ilişkin sonuçlar görülmektedir. Bu sonuçlara göre, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının ölçeğin “Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarının son testte 37.65’ten 46.52’ye arttığı, buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarının 36.67 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 38.25 olarak çok az artış gösterdiği görülmektedir. Grupların ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarının deney grubunda 47.83, kontrol grubunda ise 39.52 olduğu saptanmıştır. Bu durum, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının, eğitime katılmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre, kızgınlık davranışlarını kontrol etme ve değişikliklere uyum sağlama konusunda daha yüksek düzeyde puanlara sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.15 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test (KKUSB)	1281.887	1	1281.887	58.656	.001
Grup(deney/kontrol)	288.082	1	288.082	13.182	.000***
Hata	1682.788	77	21.854		
Toplam	4284.988	79			

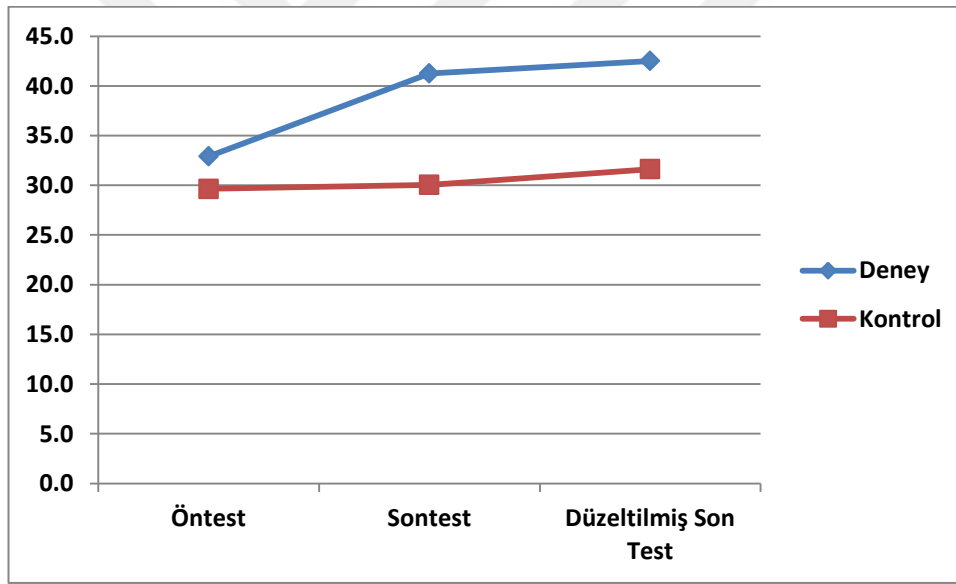
*** p< .001

Çizelge 4.15’te deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri” alt boyutuna ilişkin ANCOVA sonuçları incelendiğinde; ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir [$F_{(1,77)} = 13.182$, $p < 0.001$]. Bu bulgu, baba eğitimi alan deney grubundaki babaların çocuklarının kızgınlık davranışlarını kontrol etme ve değişikliklere uyum sağlama becerilerinin eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bu sonuç, deney grubundaki babaların çocuklarının, başkalarının kızgınlıklarının farkına varma, kızgınlığını sözel olarak ifade etme, olumlu değişiklikleri kolayca kabul etme, bağımsız olarak karar alma ve arkadaşlarının mantıklı düşüncelerini kabul etme gibi sosyal becerilerinin verilen eğitim sonrasında önemli düzeyde artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Baba Eğitim Programı’nda yer verilen babaların çocukları ile birlikte gerçekleştirdiği “Bugün çok mutlu hissediyorum çünkü ..., Çok üzgünüm çünkü,’ya çok kızgınlım çünkü....” gibi evde yapılan etkinliklerin, çocukların duygu durumlarını ifade etmelerini sağlayarak kızgınlık davranışlarını kontrol etmelerine ve değişikliklere uyum sağlamalarına destek olduğu söylenebilir. Nitekim, Gresham ve Elliot (1990) bu tarz geribildirim etkinliklerinin çocuğun kızgınlık davranışlarını kontrol etmesinde önemli bir yeri olduğunu ifade etmişlerdir. Benzer bir şekilde Aral vd. (2000), çocuğun kızgınlık, kaygı, korku, öfke gibi duygularını ifade

etmesine olanak sağlanmasının saldırganlık ve hırçınlık gibi birçok olumsuz davranışın oluşmasına engel olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 4.16 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	32.92	7.51	40	41.25	4.99	40	42.52	3.25
Kontrol	40	29.65	6.88	40	30.05	5.33	40	31.63	3.86

Şekil 4.7 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.16 ve şekil 4.7 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri” alt boyutundan aldıkları puanlara ilişkin sonuçlar görülmektedir. Bu sonuçlara göre, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların

çocuklarının ölçeğin “Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarının ($\bar{X}$ =32.92) son testte 41.25’e yükseldiğini, buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarının 29.65 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 30.05 olarak, çok fazla artış göstermediği görülmektedir. Grupların ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarının deney grubunda 42.52, kontrol grubunda ise 31.63 olduğu saptanmıştır. Bu durum, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının, eğitime katılmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre, akran baskısı ile başa çıkma becerilerinde daha yüksek puanlara sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.17 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test (ABBÇB)	488.058	1	488.058	20.810	.015
Grup(deney/kontrol)	560.732	1	560.732	23.908	.000***
Hata	1805.917	77	23.453		
Toplam	3007.987	79			

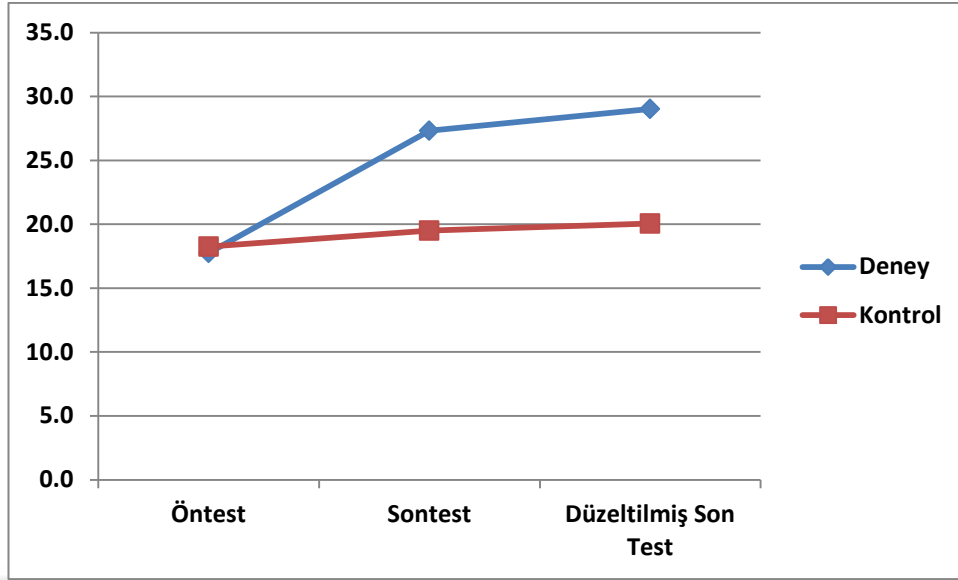
*** p< .001

Çizelge 4.17 incelendiğinde; deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$F_{(1-77)}= 23.908$, $p<0.001$]. Bu durum, baba eğitimi alan deney grubundaki babaların çocuklarının eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre sosyal becerilerin “Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri” alt boyutunda daha yüksek puanlar aldıklarını, diğer bir ifadeyle deney grubundaki babaların çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin “Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri” boyutuna ilişkin puanlara göre, kontrol grubundaki babaların çocuklarından daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bu sonuç, eğitim verilen deney grubundaki babaların çocuklarının, olumsuz

grup baskısına hayır deme, akran baskısına rağmen kendi düşüncelerini uygun şekilde savunma, arkadaşlarının mantıklı olmayan düşüncelerini reddetme ve arkadaşlarının kızgınlığını kontrol etmeye çalışma gibi sosyal becerilerde eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre daha başarılı davranışlara sahip olduklarını göstermektedir. Nitekim, Hart ve arkadaşları (2006) otoriter ebeveynliğin okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlığı üzerinde etkili olduğunu bulmuştur. Zorbalık ve saldırganlığın okul öncesi eğitim kurumlarında gözlenen ve çocukların hayatlarına etki eden kavramlar olduklarını ve ebeveynlerin eğitim düzeylerinin artmasının, çocukların akran baskısına karşı çıkma becerilerini olumlu yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Akran baskısı, bireyin yer aldığı akran grupları tarafından bireye bir şeyi yapması için ısrar edilmesi ya da cesaretlendirilmesi olarak tanımlanmıştır (Santor vd. 2000). Ayrıca, Baba Eğitim Programı'nda yer verilen ve babaların demokratik ebeveynlik sergilemeleri ile ilgili sunular ve etkinlikler ile okul öncesi dönemde sosyal beceriler, sosyal becerilerin önemi ve çocuğun kişilerarası sosyal becerileri ile ilgili oturumların eğitimlerin çocuğun akran baskısıyla başa çıkma becerisine katkı sağladığı ifade edilebilir.

Çizelge 4.18 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Sözel Açıklama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	17.75	3.68	40	27.32	3.43	40	29.02	1.56
Kontrol	40	18.25	3.27	40	19.50	1.21	40	20.05	0.85

Şekil 4.8 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Sözel Açıklama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.18 ve şekil 4.8 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Sözel Açıklama Becerileri” alt boyutundan aldıkları puanlara ilişkin sonuçlar görülmektedir. Bu sonuçlara göre, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının ölçeğin “Sözel Açıklama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarının 17.75’ten son testte 27.32’ye yükseldiği, buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarının 18.25 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 19.50 olarak çok az artış gösterdiği görülmektedir. Grupların ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarının deney grubunda 29.02, kontrol grubunda ise 20.05 olduğu saptanmıştır. Bu durum, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının, eğitime katılmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre, sözel açıklama becerileri konusunda daha yüksek puanlara sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.19 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Sözel Açıklama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test (SAB)	90.262	1	90.262	48.633	.000
Grup(deney/kontrol)	227.341	1	227.341	122.489	.000***
Hata	142.913	77	1.856		
Toplam	533.487	79			

*** p< .001

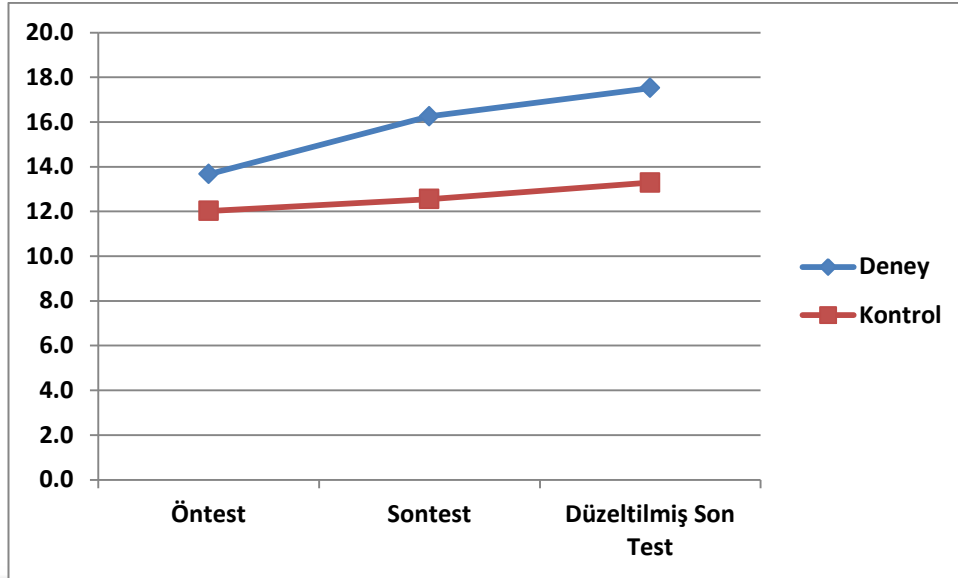
Çizelge 4.19'daki deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin “Sözel Açıklama Becerileri” alt boyutuna ilişkin ANCOVA sonuçları incelendiğinde; ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir [$F_{(1-77)}=122.489$, $p<0.001$]. Bu bulgu, eğitim alan deney grubundaki babaların çocuklarının eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre sosyal becerilerin “Sözel Açıklama Becerileri” alt boyutundaki değişimin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bu sonuç, deney grubundaki babaların çocuklarının, başkalarına kendini ve arkadaşlarını tanıtma, güçlü ve zayıf yanlarını tanımlama ve başkalarınca verilen yönergeleri anlamadığında bunu ifade etme gibi sosyal becerilerinin verilen eğitim sonrasında önemli ölçüde artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Arslan vd. (2011) altı yaşındaki okul öncesi çocuklarının sosyal becerileri ile ilgili yaptıkları araştırmada aile katılımının çocukların sözel açıklama becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu sonuç araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Bununla birlikte, sosyal becerilerin, sözsüz ve sözel olarak ikiye ayrıldığı bir tanımda, sözsüz öğelerin bedensel duruş, jestler ve beden hareketleri, fiziksel yakınlık, dokunma, göz kontağı, gülümseme, yüz ifadesi gibi bileşenleri; sözel öğelerin ise konuşma ve sesin nitelikleri, sesin azlığı veya çokluğu, konuşmanın açıklığı gibi bileşenleri içerdiği belirtilmektedir (Collins ve Collins 1992). Bu doğrultuda Baba Eğitim Programı'nda babaların aktif katılımı ile gerçekleştirilen “Beden Dili” gibi sözsüz ve sözel açıklama becerilerine katkıda bulunan etkinliklerin ve aile içi iletişim ve sosyal beceriler ile ilgili

oturumlardaki sunumların çocukların sözel açıklama becerilerine etkisi olduğu söylenebilir.

Ayrıca eğitim programında babalara ev ve ev dışında çocuklarıyla birlikte gerçekleştirmeleri için verilen “Çocuğu konuşmak istediğı zaman onu dinleme ve ona görüşlerini anlatma”, “Eve geldiğinde, o gün neler yaşadığını ve neler hissettiğini çocuğıyla paylaşma ve onun da paylaşması konusunda cesaretlendirme” gibi ev çalışmalarının çocuğun sözel açıklama becerilerini artırdığı söylenebilir. Nitekim, Ekinci Vural ve Gürşimşek (2009), çocukların sosyal becerilerinin gelişimi için anne babaların evde verilen etkinlikleri uygulamasının çocuğun sözel açıklama becerilerini artırdığını belirtmektedir.

Çizelge 4.20 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğı”nin “Kendini Kontrol Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	13.67	4.58	40	16.25	2.24	40	17.52	0.92
Kontrol	40	12.02	4.16	40	12.55	3.52	40	13.29	1.07

Şekil 4.9 Deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin "Kendini Kontrol Etme Becerileri" alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.20 ve şekil 4.9'a göre, deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin "Kendini Kontrol Etme Becerileri" alt boyutundan aldıkları puanlara ilişkin sonuçlar görülmektedir. Bu sonuçlara göre, Baba Eğitim Programı'na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının ölçeğin "Kendini Kontrol Etme Becerileri" alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarının ($\bar{X}=13.67$), son testte 16.25'e yükseldiği, buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarının 12.02 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 12.55 olarak çok az bir artış gösterdiği görülmektedir. Grupların ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarının deney grubunda 17.52, kontrol grubunda ise 13.29 olduğu saptanmıştır. Bu durum, Baba Eğitim Programı'na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının, eğitime katılmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre, kendini kontrol etme becerilerinde daha yüksek sosyal beceri puanlarına sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.21 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Kendini Kontrol Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test (KKEB)	94.257	1	94.257	24.493	.000
Grup(deney/kontrol)	269.018	1	269.018	69.906	.000***
Hata	296.318	77	3.848		
Toplam	618.388	79			

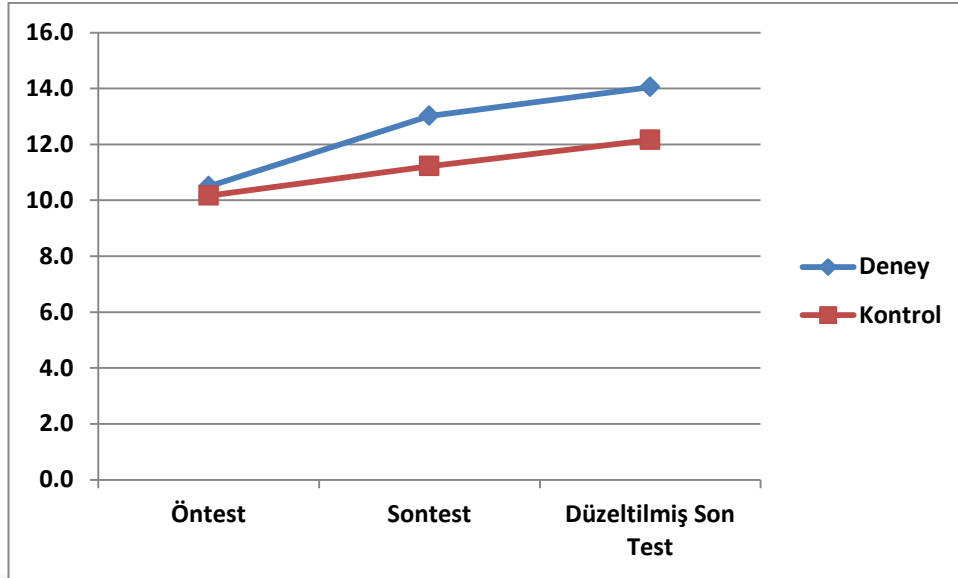
*** p< .001

Çizelge 4.21 incelendiğinde; deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Kendini Kontrol Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$F_{(1-77)} = 69.906$, $p < 0.001$]. Bu durum, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre sosyal becerilerin “Kendini Kontrol Etme Becerileri” alt boyutunda daha yüksek puanlar aldıklarını, diğer bir ifadeyle deney grubundaki babaların çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin “Kendini Kontrol Etme Becerileri” boyutuna ilişkin puanlara göre, kontrol grubundaki babaların çocuklarından daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle, deney grubundaki babaların çocuklarının baskı altında sakin kalma, sınıfta sessizce öğretmenini bekleme ve kendine yapılan olumsuz eleştirileri doğru bulduğunda kabul etme gibi sosyal becerilerinin verilen eğitim sonrasında önemli ölçüde artış gösterdiği söylenebilir. Benzer bir şekilde, Neslitürk (2013) yaptığı araştırmada anneler uygulanan Anne Değerler Eğitimi Programı sonunda çocukların kendini kontrol etme becerisinde deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir fark olduğunu belirtmiştir. Warner ve Sower (2005) anne ve babalara verilen eğitimin, çocuk yetiştirme becerileri ve bazı özel alanlarda onları bilgilendirmeyi amaçladığını ifade ederek, ebeveynlerin bu programlar sayesinde kendilerini kontrol etmelerine odaklanılarak öğrenme ve iletişim becerileri için gerekli kazanımları edindiklerini, böylece çocuğun gelişimine katkıda bulunduklarını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda, baba eğitiminin çeşitli materyaller, görseller ve farklı yöntem ve tekniklerle araştırmacı tarafından yürütülmesi ve babaların

eğitime istekli olarak katılmaları deney grubundaki babaların kendilerini kontrol etme becerilerine katkıda bulunmuş ve onları model alan çocukların kendini kontrol etme becerilerinde artışa neden olduğu söylenebilir. Polat Unutkan'ın (1998) yaptığı araştırmada Aile Katımlı Sosyalleşme Programı'nın 5-6 yaş çocuklar üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Sosyalleşme programına katılan çocukların kendini kontrol etme becerilerinde olumlu yönde değişiklikler olduğu belirtilmiştir. Bu sonuçlar babalara uygulanan Baba Eğitim Programı'ndan sonra elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Çizelge 4.22 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Amaç Oluşturma Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	10.50	2.96	40	13.02	1.27	40	14.05	0.43
Kontrol	40	10.17	2.85	40	11.22	1.36	40	12.16	1.12

Şekil 4.10 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Amaç Oluşturma Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.22 ve şekil 4.10 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Amaç Oluşturma Becerileri” alt boyutundan aldıkları puanlara ilişkin sonuçlar görülmektedir. Bu sonuçlara göre, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının ölçeğin “Amaç Oluşturma Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarının 10.50’den son testte 13.02’ye yükseldiği, buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarının 10.17 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 11.22 olarak, çok fazla artış göstermediği görülmektedir. Grupların ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarının deney grubunda 14.05, kontrol grubunda ise 12.16 olduğu belirlenmiştir. Bu durum, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının, eğitime katılmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre, “Amaç Oluşturma Becerileri” alt boyutunda daha yüksek puanlara sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.23 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Amaç Oluşturma Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları

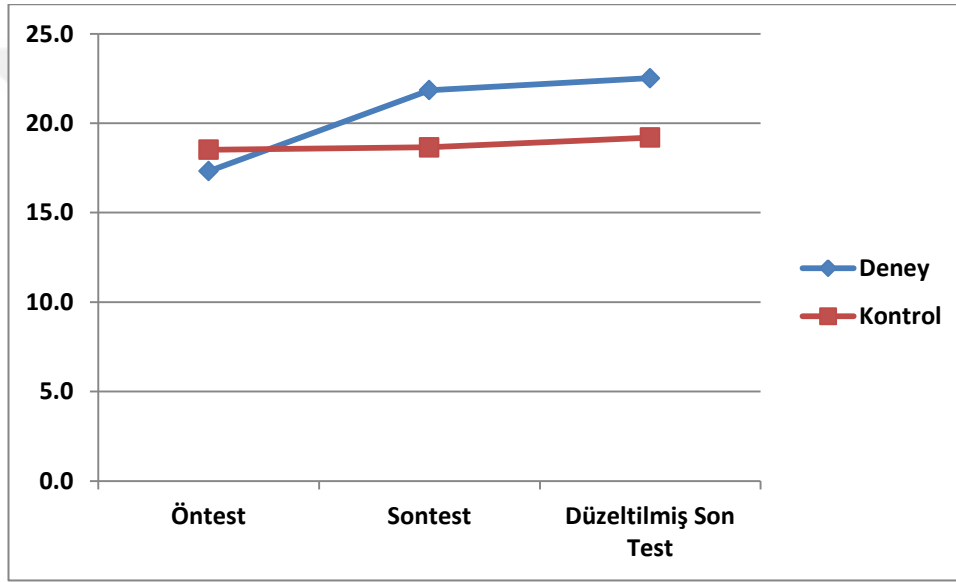
Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test (AOB)	46.416	1	46.416	7.440	.009
Grup(deney/kontrol)	7.590	1	7.590	1.217	.000***
Hata	480.384	77	6.239		
Toplam	531.800	79			

*** p< .001

Çizelge 4.23'teki deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin “Amaç Oluşturma Becerileri” alt boyutuna ilişkin ANCOVA sonuçları incelendiğinde; ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir [$F_{(1-77)}=1.217$, $p<0.001$]. Bu bulgu, eğitim alan deney grubundaki babaların çocuklarının eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre sosyal becerilerin “Amaç Oluşturma Becerileri” alt boyutundaki değişimin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bu sonuç, eğitim verilen deney grubundaki babaların çocuklarının, bağımsız olarak kendine bir amaç oluşturma, birbirini izleyen amaçlar oluşturma ve oluşturduğu amaçları başarmak için çaba gösterme gibi sosyal becerilerde eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre daha üst düzey davranışlara sahip olduklarını göstermektedir. Başka bir deyişle, Baba Eğitim Programı'nın deney grubundaki çocukların bağımsız olarak kendine bir amaç oluşturma, birbirini izleyen amaçlar oluşturma ve oluşturduğu amaç ya da amaçları başarmak için çaba gösterme gibi becerilerinin gelişimine katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle babaların aktif olarak katıldığı çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak uygulanan baba eğitiminin, babalara çocuğun gelişimini destekleme konusunda bilgi sağladığı, babalığı etkin bir şekilde gerçekleştirmenin önemini öğrettiği, karşılaşılan problemleri çözmek ve önlemek için alternatif stratejiler geliştirmelerini sağladığı, problem davranışlara çözüm üretme ve aile ortamını etkin kullanma yollarını öğrettiği düşünülmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu bulgulara göre Baba Eğitim Programı'nın çocukların amaç oluşturma becerileri üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.24 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Dinleme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	17.32	4.61	40	21.85	1.15	40	22.52	1.33
Kontrol	40	18.52	3.92	40	18.65	2.12	40	19.20	1.54

Şekil 4.11 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Dinleme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.24 ve şekil 4.11’e göre, deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Dinleme Becerileri” alt boyutundan aldıkları puanlara ilişkin sonuçlar görülmektedir. Bu sonuçlara göre, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının ölçeğin “Dinleme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarının 17.32’den son testte 21.85’e yükseldiği, buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarının 18.52 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 18.65 olarak çok az artış gösterdiği görülmektedir. Grupların ön test puanlarına göre

düzeltilmiş son test puan ortalamalarının deney grubunda 22.52, kontrol grubunda ise 19.20 olduğu saptanmıştır. Bu durum, Baba Eğitim Programı'na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının dinleme becerileri konusunda eğitime katılmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre, daha yüksek puanlara sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.25 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Dinleme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları

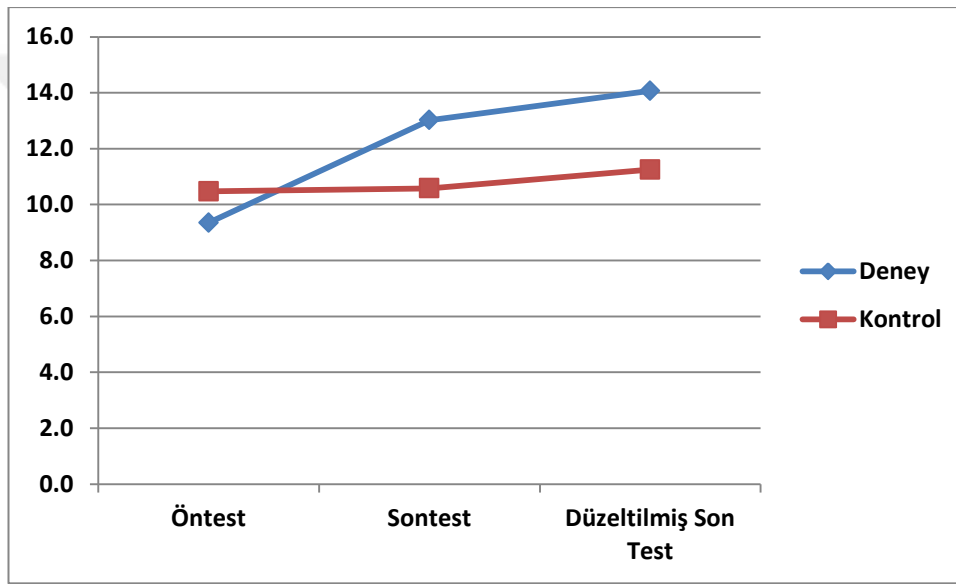
Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test (DB)	311.335	1	311.335	25.904	.000
Grup(deney/kontrol)	419.640	1	419.640	34.916	.000***
Hata	925.440	77	12.019		
Toplam	2461.387	79			

*** p< .001

Çizelge 4.25 incelendiğinde; deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin “Dinleme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$F_{(1-77)}= 34.916$, $p<0.001$]. Bu durum, Baba Eğitim Programı'na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre sosyal becerilerin “Dinleme Becerileri” alt boyutunda daha yüksek puanlar aldıklarını, diğer bir ifadeyle deney grubundaki babaların çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin “Dinleme Becerileri” boyutuna ilişkin puanlara göre, kontrol grubundaki babaların çocuklarından daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Eğitim verilen deney grubundaki babaların çocukları, başkalarınca verilen sözel yönergeleri dinleme, başkalarının konuşmalarında duyduklarını açıklama, konuşan kişiyle göz teması kurma gibi sosyal becerilerde eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarından daha yüksek sosyal becerilere sahiptir denilebilir. Zira Pekdoğan (2011) araştırmasında, baba eğitim seviyesi arttıkça çocukların da dinleme becerilerinin arttığını ortaya koymuştur.

Çizelge 4.26 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Görevi Tamamlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	9.35	2.67	40	13.02	1.34	40	14.07	0.61
Kontrol	40	10.47	2.41	40	10.58	2.65	40	11.25	1.86

Şekil 4.12 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Görevi Tamamlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.26 ve şekil 4.12 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Görevi Tamamlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları puanlara ilişkin sonuçlar görülmektedir. Bu sonuçlara göre, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının ölçeğin “Görevi Tamamlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test ortalamalarının ($\bar{X}=9.35$) son testte ($\bar{X}=13.02$) yükseldiği, buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarının 10.47 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 10.58 olarak çok fazla artış göstermediği görülmektedir.

Grupların ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarının deney grubunda 14.07, kontrol grubunda ise 11.25 olduğu belirlenmiştir. Bu durum, Baba Eğitim Programı'na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının, eğitime katılmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre, görevi tamamlama sosyal becerileri puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.27 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Görevi Tamamlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test (GTB)	30.460	1	30.460	7.245	.020
Grup(deney/kontrol)	105.910	1	105.910	25.192	.000***
Hata	323.715	77	4.204		
Toplam	466.987	79			

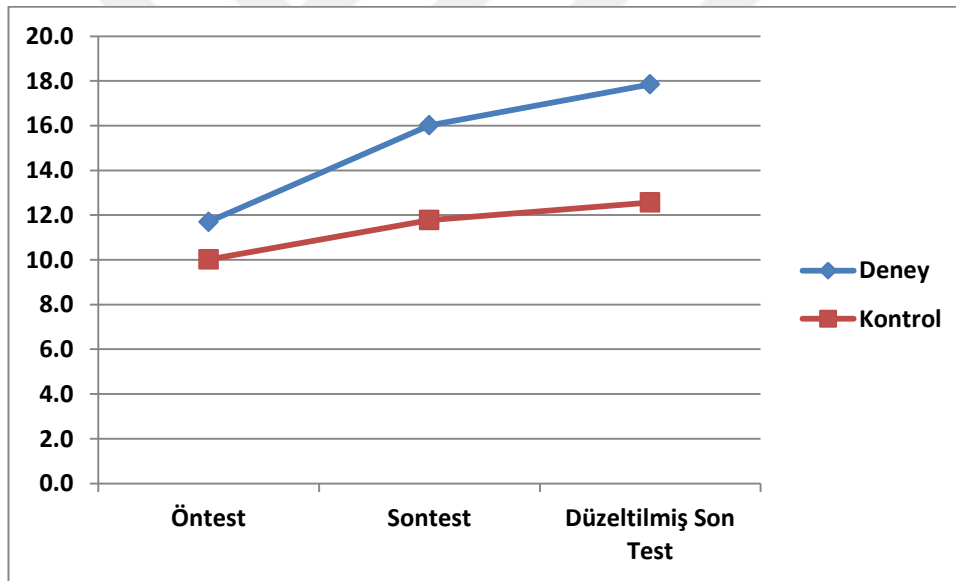
*** p< .001

Çizelge 4.27'deki deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin “Görevi Tamamlama Becerileri” alt boyutuna ilişkin ANCOVA sonuçları incelendiğinde; ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir [$F_{(1-77)} = 25.192$, $p < 0.001$]. Bu bulgu, eğitim alan deney grubundaki babaların çocuklarının eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre sosyal becerilerin “Görevi Tamamlama Becerileri” alt boyutundaki değişimin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bu sonuç, eğitim verilen deney grubundaki babaların çocuklarının, verilen görevi tamamlamak için çalışma, üstlendiği görevi zamanında bitirme ve üstlendiği görevi yerine getirme gibi sosyal becerilerde eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre daha üst düzey davranışlara sahip olduklarını göstermektedir. Bu doğrultuda, Baba Eğitim Programı'nda yer alan “Çocuğun sorumlulukları ile ilgili sosyal beceriler” konusunda gerçekleştirilen sunumlar, soru cevap etkinlikleri ve babaların çocuğun odasını toplaması, ev işlerinde anne ve babaya yardım etmesi, kesici, delici ve tehlikeli olmayan eşyaların taşınmasında

ya da evdeki evcil hayvanların beslenmesi gibi bazı görevleri tamamlamasına fırsat vermelerinin önemli olduğunu öğrenmesi, bu sonucu ortaya çıkarmış olabilir.

Çizelge 4.28 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	11.70	3.16	40	16.02	2.27	40	17.85	1.27
Kontrol	40	10.02	2.68	40	11.78	3.22	40	12.57	1.19

Şekil 4.13 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.28 ve şekil 4.13’te, deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları puanlara ilişkin sonuçlar görülmektedir. Bu sonuçlara göre, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının ölçeğin “Sonuçları

Kabul Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarının 11.70’den son testte 16.02’ye yükseldiği, buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarının 10.02 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 11.78 olduğu görülmektedir. Grupların ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarının deney grubunda 17.85, kontrol grubunda ise 12.57 olduğu saptanmıştır. Bu durum, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları puanların eğitime katılmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.29 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test (SKEB)	10.781	1	10.781	3.479	.011
Grup(deney/kontrol)	26.081	1	26.081	8.417	.000**
Hata	238.594	77	3.099		
Toplam	279.388	79			

*** p< .001

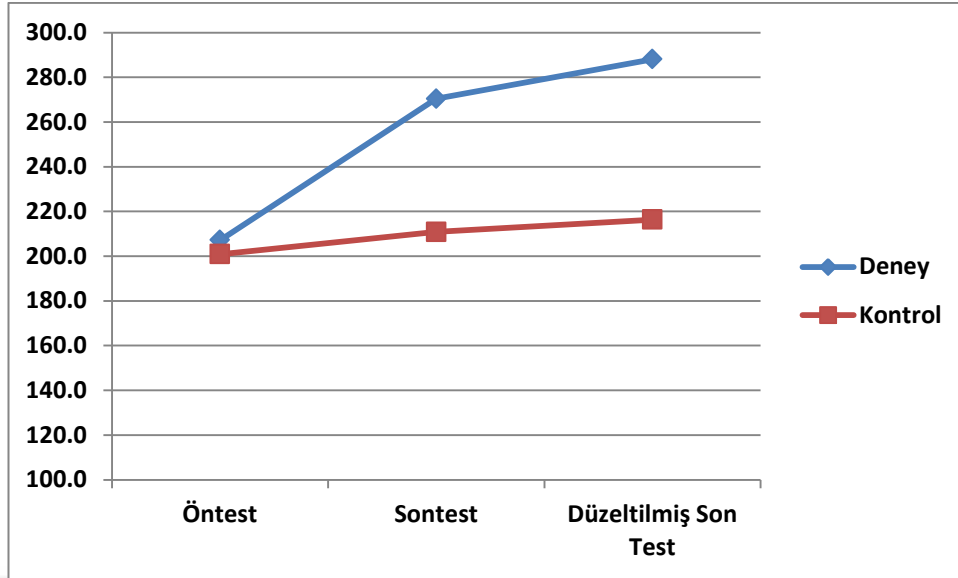
Çizelge 4.29 incelendiğinde; deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$F_{(1-77)} = 8.417$, $p < 0.001$]. Bu durum, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre sosyal becerilerin “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” alt boyutunda daha yüksek puanlar aldıklarını, diğer bir ifadeyle deney grubundaki babaların çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” boyutuna ilişkin puanlara göre, kontrol grubundaki babaların çocuklarından daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Eğitim

verilen deney grubundaki babaların çocukları, başarısız olduğunda bu durumu sakince karşılama, olumsuz sonuçlar karşısında kızmadan sonuçları kabul etme ve kurallara uyduğunda ya da uymadığında ortaya çıkabilecek sonuçları kabul etme gibi sosyal becerilerde eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarından daha yüksek sosyal becerilere sahiptir denilebilir.

Baba Eğitim Programı'nda, babalara çocuklarının yaptığı bir eserin (resim, hamur ya da alçıdan yapılan v.b.) güzel olduğu ama bazı eksiklikleri olduğu söylendiğinde çocuğun bu eleştirileri kabul edip, o eksiklikleri giderme/telafi etme yoluna gitmesinin önemli olduğu anlatılmıştır. Bu beceriye sahip olamayan çocukların yaptıklarını yırtıp, kırabileceği ya da bir daha hiç yapmaya başlamayabileceği belirtilerek burada dikkat edilmesi gereken noktanın çocuklara yönelik eleştirilerin yıkıcı değil yapıcı olması gerektiği ifade edilmiş, “Bu ne kötü bir ağaç”, “bu hiç insana benzemiyor”, “bu da olmuş mu şimdi, kuzenin/arkadaşın ne güzel yapmış”, şeklinde değil de, “çok güzel bir ağaç, sence meyveleri/dalları/yaprakları olsa daha iyi olabilir mi?” gibi sözlerle eleştirmek gerektiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte, okul öncesi dönemde özellikle bir etkinlik, oyun ya da yarışma sonunda çocuğun her zaman başarılı olamayacağı, başarısız olduğunda da “bugün başarısız oldum, bir dahaki sefer daha çok çalışacağım, daha çok dikkat edeceğim” gibi sözlerle başarısızlığı kabul etme konusunda desteklenmesinin önemi üzerinde durulması çocukların sonuçları kabul etme becerilerinin gelişmesine neden olmuş olabilir.

Çizelge 4.30 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nden aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalama ve standart sapmaları

GRUPLAR	ÖNTEST			SON TEST			DÜZELTİLMİŞ SON TEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	40	207.18	44.14	40	270.38	32.12	40	288.11	18.12
Kontrol	40	200.91	35.95	40	210.83	27.18	40	216.35	16.17

Şekil 4.14 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nden aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları

Çizelge 4.30 ve şekil 4.14 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nden aldıkları toplam puanlara ilişkin sonuçlar görülmektedir. Bu sonuçlara göre, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nden aldıkları ön test puan ortalamalarının 207.18’den son testte 270.38’e yükseldiği, buna karşın herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarının 200.91 olan ön test puan ortalamalarının, son testte 210.83 olduğu ve çok fazla artış göstermediği görülmektedir. Grupların ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarının deney grubunda 288.11, kontrol grubunda ise 216.35 olduğu belirlenmiştir. Bu durum, Baba Eğitim Programı’na katılan deney grubundaki babaların çocuklarının, eğitime katılmayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre daha yüksek puanlar aldıklarını göstermektedir. Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nden alınabilecek en düşük puan 62 ve en yüksek puan 310 olmakla birlikte, bu çalışmada çocukların deneysel süreçten önce aldıkları puan ortalamalarının 207.18, deneysel süreç sonrasında aldıkları puan ortalamalarının 270.38 olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.31 Deney ve kontrol grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nden aldıkları ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamalarına ait ANCOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ön test (SBDÖ)	1740.274	1	1740.274	11.041	.012
Grup(deney/kontrol)	2038.821	1	2038.821	11.220	.000***
Hata	128673.476	77	1671.084		
Toplam	138333.950	79			

*** p< .001

Çizelge 4.31’deki deney ve kontrol grubundaki babaların çocuklarının “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”ne ilişkin ANCOVA sonuçları incelendiğinde; ön test puan ortalamalarına göre düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir [$F_{(1-77)} = 11.220$, $p < 0.001$]. Bu bulgu, eğitim alan deney grubundaki babaların çocuklarının eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin toplamından aldıkları puanlardaki değişimin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bu sonuç, eğitim verilen deney grubundaki babaların çocuklarının, sosyal becerilerde, eğitim almayan kontrol grubundaki babaların çocuklarına göre daha üst düzey davranışlara sahip olduklarını göstermektedir. Akranlarla ilişkiler, kendini kontrol etme, empati, işbirliği, sorumluluk, akademik, uyum ve atılganlık becerileri gibi boyutları içeren sosyal beceriler çocuklara kazandırılması gereken en temel becerilerdendir. Kazandırılacak bu beceriler, çocukların yaşamları boyunca kullanabilecekleri kritik becerilerdendir (Akkök 2003, Avcıoğlu 2005). Sosyal becerilerin çocuğun erken yaşlarda çocukların başkaları ile iyi ilişkiler kurmasını sağlayarak akran kabulünü sağladığı, akademik açıdan başarısına dolaylı yoldan katkısının bulunduğu, ileri yaşlarda ise daha uyumlu ve dengeli bir birey olmasını sağladığı bilinmektedir (Çetin vd. 2003). Okul öncesi dönemde uygulanan eğitim programı çocukların sosyal açıdan uyumlarını büyük ölçüde desteklemekle birlikte, çocuğa kazandırılacak sosyal becerilere yönelik verilen eğitimin niteliğinin de büyük önem taşıdığı bilinmektedir (Senemoğlu 1994, Sebanc vd. 2003).

Olivares vd. (1997) tarafından yapılan araştırmada dūřuk ve orta sosyo-ekonomik dūzeyde 6-9 yaşları arasında 33 anne ve çocuk çifti üzerinde sosyal beceri eēitiminin çocuklar üzerindeki etkilerini incelenmiştir. Otuz üç anne ve çocuk çifti üç ayrı gruba ayrılmıştır. Birinci grupta sadece annelere sosyal beceri eēitimi ikinci grupta anne ve çocuēa sosyal beceri eēitimi ve üçüncü grupta sosyal beceri eēitimi uygulanmayan kontrol grubu olarak alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, sadece annelere verilen sosyal beceri eēitimi kontrol grubu ile karřılařtırıldıēında eēitim etkili bulunmuştur. Bu sonuç, ebeveynlere verilen sosyal beceri iēerikli eēitimlerin çocukların sosyal becerilerine olumlu katkıda bulunduēunu göstermekte ve bu açıdan bu araştırmayı desteklemektedir. Bununla birlikte, Baba Eēitim Programına katılan deney grubundaki babaların çocuklarının sosyal becerilerinin gelişiminde program sürecinde hazırlanan farklı materyaller ve görsel sunuların etkili olduēu söylenebilir. Bu noktada, her oturumun başında babalarla yapılan kısa konuşmalarda, programda yer alan çocuklarıyla birlikte ev dışında gerēekleřtirdikleri bazı etkinliklerin çocuklarının sosyalleşmesine katkıda bulunduēunu ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra, babalar çocuklarıyla park, hayvanat bahēesi, sinema, spor salonu gibi ev dışı ortamlarda daha fazla birlikte zaman geēireceklerini de vurgulamışlardır. Ayrıca, Baba Eēitim Programı babaların yeni bir sosyal ortama girmesine neden olmuş, bunun sonucunda onların da sosyalleşmesine katkıda bulunmuştur. Çocuklarıyla ilgili paylaşımda bulunan babalar okul ve ev dışında birlikte etkinlikler gerēekleřtirdiklerini belirtmişlerdir. Nitekim, çocukları aynı sınıfta olan ve Baba Eēitim Programına katılmaları nedeniyle birbirleriyle tanışan bazı babalar eşleriyle birlikte karşılıklı ev ziyaretleri gerēekleřtirdiklerini ifade etmişlerdir. Nitekim, sosyal becerilerin geliştirilmesine yönelik olarak yapılan araştırmalarda, uygulanan programın örneklem grubunun kişilerarası ilişkiyi başlatma ve sürdürme, diēer bireyleri dinleme, sırasını bekleme, duygularını ve dūřüncelerini rahatēa ifade edebilme, başkalarının duygularını anlayabilme, empati kurabilme, sözel olan ve olmayan iletişim tekniklerini kullanabilme, çatışma durumlarında uyumlu davranışlar sergileyebilme, problem çözme gibi becerilerinde gelişme olduēunu ortaya koymaktadır (Ekinci Vural 2006, Çelik 2007).

Çizelge 4.32 Deney grubundaki çocukların “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin alt boyutları ve toplamından aldıkları son test ile kalıcılık testi puan ortalamalarına ait t testi sonuçları

Ölçek/Alt boyutlar	N	Ölçüm	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Kişiler Arası Beceriler (KB)	40	Son test	75.13	11.02	39	.420	.323
		Kalıcılık testi	76.85	11.98			
Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri (KKUSB)	40	Son test	46.52	6.17	39	.723	.163
		Kalıcılık testi	47.24	5.88			
Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri (ABBÇB)	40	Son test	41.25	4.99	39	.356	.183
		Kalıcılık testi	40.82	4.93			
Sözel Açıklama Becerileri (SAB)	40	Son test	27.32	3.43	39	.838	.262
		Kalıcılık testi	28.02	3.37			
Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB)	40	Son test	16.25	2.24	39	.433	.160
		Kalıcılık testi	15.87	3.17			
Amaç Oluşturma Becerileri (AOB)	40	Son test	13.02	1.27	39	.356	.183
		Kalıcılık testi	12.65	2.22			
Dinleme Becerileri (DB)	40	Son test	21.85	1.15	39	.425	.323
		Kalıcılık testi	22.01	2.25			
Görevleri Tamamlama Becerileri (GTB)	40	Son test	13.02	1.34	39	.120	.803
		Kalıcılık testi	12.86	2.28			
Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB)	40	Son test	16.02	2.27	39	.082	.604
		Kalıcılık testi	16.12	3.22			
TOPLAM	40	Son test	270.38	32.12	39	.746	.789
		Kalıcılık testi	272.44	33.21			

Çizelge 4.32’de, deney grubunda yer alan çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin “Kişilerarası Beceriler” alt boyutundan aldıkları son test puan ortalamasının 75.13, kalıcılık testi puan ortalamasının 76.85 olduğu, “Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme Ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları son test puan ortalamasının 46.52, kalıcılık testi puan ortalamasının 47.24 olduğu, “Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri” alt boyutundan aldıkları son test puan ortalamasının 41.25, kalıcılık testi puan ortalamasının 40.82 olduğu, “Sözel Açıklama Becerileri” alt boyutundan aldıkları son test puan ortalamasının 27.32, kalıcılık testi puan ortalamasının 28.02 olduğu, “Kendini Kontrol Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları son test puan ortalamasının 16.25, kalıcılık testi puan ortalamasının 15.87 olduğu,

“Amaç Oluşturma Becerileri” alt boyutundan aldıkları son test puan ortalamasının 13.02, kalıcılık testi puan ortalamasının 12.65 olduğu, “Dinleme Becerileri” alt boyutundan aldıkları son test puan ortalamasının 21.85, kalıcılık testi puan ortalamasının 22.01 olduğu, “Görevleri Tamamlama Becerileri” alt boyutundan aldıkları son test puan ortalamasının 13.02, kalıcılık testi puan ortalamasının 12.86 olduğu, “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” alt boyutundan aldıkları son test puan ortalamasının 16.02, kalıcılık testi puan ortalamasının 16.12 olduğu, ölçeğin toplamından aldıkları son test puan ortalamasının ise 270.38, kalıcılık testi puan ortalamasının 272.44 olduğu görülmektedir. Bununla birlikte deney grubundaki çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’nin alt boyutları ve toplamından aldıkları son test ve kalıcılık testi puanlarına ilişkin yapılan t testi sonuçları incelendiğinde, “Kişilerarası Beceriler” ($t_{(39)}=0.420$, $p>.05$), “Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri” ($t_{(39)}=0.723$, $p>.05$), “Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri” ($t_{(39)}=0.356$, $p>.05$), “Sözel Açıklama Becerileri” ($t_{(39)}=0.838$, $p>.05$), “Kendini Kontrol Etme Becerileri” ($t_{(39)}=0.433$, $p>.05$), “Amaç Oluşturma Becerileri” ($t_{(39)}=0.356$, $p>.05$), “Dinleme Becerileri” ($t_{(39)}=0.425$, $p>.05$), “Görevi Tamamlama Becerileri” ($t_{(39)}=0.120$, $p>.05$) ve “Sonuçları Kabul Etme Becerileri” ($t_{(39)}=0.082$, $p>.05$) alt boyutları ile ölçeğin toplamında ($t_{(39)}=0.746$, $p>.05$) anlamlı fark bulunmadığı belirlenmiştir. Bu bulgular, deney grubundaki çocukların ölçeğin alt boyutları ve toplamına ait son testte elde ettikleri puan ortalamalarını, dört hafta sonra yapılan kalıcılık testinde de koruduklarını göstermektedir. Bu doğrultuda, uygulanan Baba Eğitim Programı’nın çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisinin devam ettiği söylenebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, anaokuluna devam eden çocuğu olan babalara uygulanan Baba Eğitim Programı'nın baba çocuk ilişkisi ve çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmaya dahil edilen deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu ve alt boyutları ile çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan t-testi sonucuna göre deney ve kontrol grubunun ÇEİÖ-Baba Formu ve SBDÖ ve alt boyutlarından aldıkları ön test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Baba Eğitim Programı uygulanmadan önce elde edilen ön test verileri ve uygulamadan sonra elde edilen son test verileri doğrultusunda, araştırmaya dahil edilen deney ve kontrol grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu ve alt boyutları ile çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları ön test, son test ve düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını ilişkin yapılan ANCOVA sonuçları incelendiğinde, deney grubunun ÇEİÖ-Baba Formu ve alt boyutları ile SBDÖ ve alt boyutlarından aldıkları puanlarda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Baba Eğitim Programı'na katılan deney grubundaki babaların eğitim almayan kontrol grubundaki babalara göre çocuklarıyla olan olumlu ilişkilerinde artma, uyumsuzluk ve çatışma ilişkilerinde ise azalma görülmüştür. Benzer bir şekilde, eğitime katılan babaların çocuklarının sosyal beceri düzeyinde eğitim almayan babaların çocuklarının sosyal beceri düzeyine göre artış olduğu görülmüştür.

Deney grubundaki babaların Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği ve alt boyutları ile çocuklarının Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında farklılığın anlamlı olmadığı belirlenmiş ($p>.05$) ve Baba Eğitim Programı'nın etkisinin devam ettiği görülmüştür.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda alan çalışanları (eğitimciler, çocuk gelişimciler ve çocuklarla çalışan diğer alan uzmanları) ve araştırmacılara bazı önerilerde bulunulmuştur:

Alan çalışanları ;

- Babaların, okul öncesi dönem çocukları ile birlikte okul içinde ve dışında katılabilecekleri eğitim etkinlikleri veya alan gezileri gibi çocukların sosyal becerileri üzerinde olumlu ve kalıcı etki sağlayabilecek etkinlikler düzenleyebilir. Bununla birlikte, anne babalara ev ve yakın çevrelerinde gerçekleştirebilecekleri, çocukların sosyal becerilerini desteklemeleri için yapmaları gerekenler hakkında bilgilendirme yaparak eğitimde aile ile işbirliği sağlayabilir.
- Babalara yönelik makale kutusu, broşür, afiş, seminer, konferans gibi aile katılım çalışmalarının düzenlenmesi önerilebilir. Çeşitli aile katılım çalışmaları aracılığıyla velilerle işbirliği geliştirebilir ve anne baba çocukların daha etkin ve kalıcı öğrenmelerini sağlanabilir. Ayrıca, baba çocuk ilişkisi ve çocukların sosyal becerilerinin gelişimi için okul öncesi dönemde oyun, drama, serbest zaman, müzik ve sanat etkinlikleri gibi farklı etkinliklerde babaların da katılımını sağlayacak düzenlemeler yapılabilir.
- Okul öncesi dönemdeki çocuklar için sosyal beceri destek eğitimi çalışmaları planlanıp, mevcut çalışmalar yaygınlaştırılarak aileyi de içine alan uygulamalarla çocuğun sosyal becerilerini destekleyecek çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Araştırmacılar;

- Araştırma sürecinde uyarlanan Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği-Baba Formu farklı bölgelerde veya illerde yaşayan babalara uygulanarak bilimsel çalışmalar yürütülebilir.
- Hem ailelerin hem de okul öncesi dönemdeki çocukların desteklenmesi amacıyla, çocuk ve babaların ihtiyaçları doğrultusunda Baba Eğitim Programları

geliştirilerek farklı bölgelerde ve yerleşim yerlerinde (köy, gecekondü, mülteci ailelerin yaşadığı yerler v.b.) uygulanabilir.

- Baba Eğitim Programlarının çocuklarıyla birlikte ya da ayrı yaşayan, parçalanmış aileye sahip babalar için kullanılmaları tercih edilerek, çocuğun sosyal gelişimini, baba ve annesiyle olan ilişkisini destekleyebilmek amacıyla bu programların bazı oturumlarına annelerin de katılımı sağlanabilir.
- Toplum yaşantısında zamana bağılı olarak gerçekleşen sosyal-kültürel değişimler ve toplumun ihtiyaçlarındaki farklılaşmalar göz önüne alınarak okul öncesi eğitimle bütünleştirilmiş Baba Eğitim Programları geliştirebilirler.
- Babaların çocuklarıyla ilişki düzeylerini artırmak ve çocuklarının sosyal becerilerini geliştirmek amacıyla okul öncesi eğitim döneminden sonraki eğitim basamakları için de eğitim programları ya da etkinlikler düzenlenebilir.

KAYNAKLAR

- Adams, J. F. 2001. Ergenliği anlamak, Onur B. (Yay.Haz.), İmge Yayınları, 393s., Ankara.
- Akgün, E. ve Yeşilyaprak, B. 2010. Çocuk ana-baba ilişki ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(24); 44-53.
- Akman, B. and Gülay, H. 2010. The social skills of six-year-old turkish children: A comparison by gender. Vulnerable Children and Youth Studies, 5(4); 330-343.
- Akkök, F. 2003. İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi: Öğretmen el kitabı (3. Basım). Özgür Yayınları, 123 s., İstanbul.
- Aksoy, A., Temel, Z. F. ve Baykan, S. 1995. 0-4 yaş anne eğitim programının değerlendirilmesi. Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu, 120-129, Elazığ.
- Aksoy, B. A. 2002. Anne çocuk eğitim programına katılan annelerin program hakkındaki görüşleri. Kafkas Üniversitesi Dergisi, 9; 133-142.
- Aktaş, Y. 1993. Baba yoksunluğunun çocuğun gelişimi üzerindeki etkileri, Ya-Pa okul öncesi eğitimi ve yaygınlaştırma semineri. Ya-Pa Yayıncılık, 308-311, Ankara.
- Alibeyoğlu T. 2009. Baba destek programının (BADEP) babaların çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki etkilerinin incelenmesi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi (basılmamış), İstanbul.
- Alisinanoğlu, F. 2003. Çocukların denetim odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi.1(1); 97-107.
- Alp, H. 1991. Okul öncesi çocukların sağlığı, bakımı ve eğitimi alanlarında anne babaların eğitim gereksinimleri. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı. Ankara.

- Alpaydın, Y. 2013. Aile eğitim programı: Eğitici el kitabı. Nakış Ofset, 80 s., İstanbul.
- Amato P. R. and Keith, B. 1991. Parental divorce and adult well-being. A meta-analysis. Journal of Marriage and the Family, 53; 43-58.
- Anonim. 2001. ASAGEM (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü), 2001 Yılı Aile Raporu. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, 120 s., Ankara
- Anonim 2006. Okul öncesi eğitim programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim 2013. Okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş aile destek eğitim rehberi (Obader), Milli Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim 2014. Okul Öncesi Çocuklar İçin Sosyal Beceri Destek Eğitimi Öğretmen Rehber Kitabı http://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_06/02034638_okulncesiocuklarinsosyalbeceridestekeitimiretmenrehberkitab.pdf
- Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş. ve Çimen, S. 2000. Çocuk gelişimi. Ya-Pa Yayınevi. Ankara.
- Aral, N., Baran, G., Gürsoy, F., Köksal Akyol, A., Bütün Ayhan, A., Yıldız Bıçakçı, M. ve Erdoğan, S. 2009. Okul öncesi dönemde aile eğitimi. Bilimsel Araştırma Projesi, Ankara Üniversitesi, Ev Ekonomisi Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Ankara.
- Aral, N., Baran, G., Gürsoy, F., Köksal Akyol, A., Bütün Ayhan, A., Yıldız Bıçakçı, M., Erdoğan, S. 2008. Okul Öncesi Dönemde Aile Eğitimi. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projesi www.acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/5268/5915.doc/ Erişim Tarihi: 10.08.2011.
- Aral, N., Kandır, A. ve Yaşar, M. C. 2002. Okul öncesi eğitimi ve okul öncesi eğitimi programı (2. Basım). Ya-Pa Yayın Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., İstanbul.

- Avcioğlu, H. 2005. Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi (2. Basım). Kök Yayıncılık, 156 s., Ankara
- Avcioğlu, H. 2007. Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması (4-6 yaş). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 7 (2); 87-101.
- Aydın, M. Z. 2008. Çocuğun eğitiminde ailenin önemi, V. Aile Şurası, Aile Destek Bildirileri, 99-104, Ankara.
- Bacanlı, H. 2008. Sosyal beceri eğitimi (3.Basım) Nobel Yayın Dağıtım, 131s., Ankara.
- Bank, S. and Kahn, D. M. 1982. The sibling bond.: Basic books, 12-18, New York.
- Başaran, S. ve Koç, F. 2000. Ailenin çocuğun okuldaki eğitimine katılım sorunları ve katılımın sağlanması için alternatif bir model. Milli Eğitim Basımevi,186 s., Ankara.
- Başal, H. A. 2013. Okul öncesi eğitime giriş, Ekin Basın Yayın (3.Basım) 210 s., Bursa.
- Bayhan San, P. ve Artan, İ. 2004. Çocuk gelişimi ve eğitimi. Morpa Kültür Yayınları 296 s., İstanbul.
- Bayram, N. 2010. Yapısal eşitlik modellemesine giriş amos uygulamaları, Ezgi Kitabevi 162 s., Bursa.
- Baumrind, D. 1967. Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior, Genetic Psychology Monographs, 75(1); 43-88.
- Baumrind, D. 1971. Harmonious parents and their preschool children,Developmental Psychology, 4 (1); 99-102.
- Bekman, S. 1990. Erken çocukluk eğitiminde farklı modeller bildirileri. UNICEF Yayınları, Ankara.
- Berndt, J. T and Bulleit, N. T. 1985. Effects of sibling relationships on preschoolers behavior at home and at school. Developmental Psychology, 21(5); 761-767.

- Bronstein, M.H. and Zlotnik, D. 2008. Parenting styles and their effects: Infant and early childhood development. M. M. Haith and J.B.Benson (ed.), Elsevier, 496-509, Oxford.
- Bushfield, S. 2004. Fathers in prison: Impact of parenting education. The Journal of Correctional Education. 55 (2); 139-147.
- Büyüköztürk, Ş. 1998. Kovaryans analizi: Varyans analizi ile karşılaştırmalı bir inceleme. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 31(1); 91-105.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. 2011. Sosyal bilimler için istatistik (14.Basım). Pegem Akademi Yayıncılık. 424 s., Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. 2014. Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı (19.Basım) PegemA Yayınları, 213s., Ankara.
- Calderelle, P. and Merrell, K. W. 1997. Common dimensions of social skills of children and adolescents: A taxonomy of positive behaviors. Social Psychology Review, 26 (2); 264-278.
- Can Toprakçı, N. 2006. Kurumda eğitim alan zihinsel engelli öğrencilerin annelerine genişletilmiş aile eğitim programının uygulanmasının öğrencilerin matematik ders amaçlarını edinmelerinde, sürdürme ve genellemelerine etkisi. Yüksek lisans tezi (basılmamış), Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Chapman, G. and Campbell, R. 2003. Çocuklar için beş sevgi dili, P. Ozaner (Çev.). (8.Basım) Sistem Yayıncılık, 254s., İstanbul.
- Collins, J. and Collins, M. 1992. Social skills training and skilled helper. Wiley and Sons Press.210p., New York.
- Cowan, C.P. and Bronstein, P. 1988. Father's roles in the family, implications for research, A Wiley-Interscience publication. 364 p., New York.

- Cruse, S. J., Colleen, C. and Kontos, S. 1981. Parent education needs and sources as perceived by parents. Home Economics Research Journal. 9 (3); 221-231.
- Cunningham, B. 1993. The preschool years, psychosocial development: Child Development, Pregamon Press. 292p., New York.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. 2002. Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi, Nobel Yayınevi, 145 s., İstanbul.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. 2004. Mutlu ve sağlıklı yarınlar için anne baba eğitimi, Eğitim Kitapevi, 420 s., Konya.
- Çağdaş, A ve Seçer, Z. 2006. Anne-baba eğitimi (2. Basım). Kök Yayıncılık, 205s., Ankara.
- Çağdaş, A. 2008. Anne-baba-çocuk iletişimi. Kök Yayıncılık, 212 s., Ankara.
- Çeçen, A. R. 2008. Öğrencilerin cinsiyetlerine ve anne baba tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 6(3); 415-431.
- Çelik, N. 2007. Sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerine etkisi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Çetin, F., Alpa Bilbay A. ve Albayrak-Kaymak, D. 2003. Araştırmadan uygulamaya çocuklarda sosyal beceriler grup eğitimi, Epsilon Yayıncılık, 255s., İstanbul.
- Çiftçi, İ. ve Sucuoğlu, B. 2004. Bilişsel süreç yaklaşımıyla sosyal beceri öğretimi, Kök Yayıncılık, 231s., Ankara.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. 2010. Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik spss ve lirsal uygulamaları. Pegem Akademi yayınları, 424 s., Ankara.

- Conner, N.W. and Fraser Mark, W. 2011. Preschool social–emotional skills training: a controlled pilot test of the making choices and strong families programs. *Research on Social Work Practise*. 21(6); 699-711.
- Çubukçu, Z. ve Gültekin, M. 2006. İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Ahmet Yesevi Üniversitesi, Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. 37; 155-174.
- DeBaryshe, B. and Fryxell, D. 2004. A developmental perspective on anger: Family and peer contexts. *Psychology in the school*. 35; 205-216.
- Demirel, Ö. 2013. Eğitimde program geliştirme. (20.Basım) PegemA Yayıncılık, 414s., Ankara.
- Deckard, K., Dunn, J. and Lussier, G. 2002. Sibling relationships and social-emotional adjustment in different family contexts. *Social Development*, 11(4); 571-588.
- Diler Sönmez, N. 2008. Eve dayalı gündüz tuvalet kontrolü aile eğitimi programının anneler ve zihinsel engelli çocuklarında beklenen davranış değişikliklerini gerçekleştirmede etkisi. Doktora tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Dodson, F. 1997. Baba gibi yar olmaz. S. Selvi (Çev.). (3.Basım) Özgür Yayın Dağıtım, 252s., İstanbul.
- Dönmezer, İ. 2009. Ailede iletişim ve etkileşim. Hegem Yayınevi, 210s., Ankara.
- Durualp, E. ve Aral, N. 2010. Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39; 160-172.
- Ekinci Vural, D. 2006. Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisi. Yüksek lisans tezi (basılmamış), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Ekinci Vural, D. ve Gürşimşek, I. 2009. Okul öncesi eğitimde aile katılımlı sosyal beceri eğitimi. E-Journal of New World Sciences Academy, 4(3);1110-1112.
- Ekşi, A. 1990. Çocuk, genç, ana babalar. Bilgi Yayınevi. 331s., Ankara.
- Ekşi, A. 2010. Ben hasta değilim: Çocuk sağlığı ve hastalıklarının psikososyal yönü. Nobel Tıp Kitabevi, 791s., Ankara.
- Erdoğdu, M.Y. 2007 Ana-baba tutumları ve öğretmen davranışları ile öğrencilerin akademik başarıları arasındaki ilişkiler, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 14; 33-46.
- Ergenekon, Y., Yücesoy Özkan, Ş., Sola, C., Gümüş, T., Vuran, S. ve Seray Olçay, G., 2012. Sosyal yeterliliklerin geliştirilmesi: Sosyal beceri yetersizliği gösteren çocuklar için. S. Vuran (ed). Vize Yayıncılık. 288 s., Ankara.
- Erkan, S. ve Durmuşoğlu, M.C. 2006. Anne eğitimi programının annenin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. Avrupa Birliği Sürecinde Okul Öncesi Eğitimin Geleceği Sempozyumu, Ya-Pa Yayın Pazarlama, 349-360, İstanbul.
- Ersoy, Ö. ve Tezel Şahin, F. 1999. 0-6 yaş döneminde anne-baba eğitiminin önemi. Mesleki Eğitim Dergisi, 1 (1); 58-62.
- Fantuzzo, J., Sutton Smith, B., Coolahan, K. C., Manz, P. H., Canning, S., and Debnam, D. 1995. Assessment of preschool play interaction behaviors in young low-income children: Penn interactive peer play scale. Early Childhood Research Quarterly, 10(1); 105-120.
- Fitness, J. and Duffield, J. 2004. Handbook of Family Communication. Lawrence Erlbaum Associates.: Emotion and communication in families. A. L. Vangelisti (ed.). 473-494. New Jersey.
- Geçtan, E. 2015. Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar. (22. Basım), Metis Yayınevi, 288s., İstanbul.

- Girli, A. 2004. Otistik çocuklar ve aileleri aile eğitim programları: kuramsal yaklaşımlar ve uygulamalar. Işık Özel Eğitim Yayınları, İzmir.
- Gizir, Z. ve Baran, G. 2003 Anaokuluna devam eden dört-beş yaş çocuklarında sosyal davranışların gelişimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2(25); 118-133.
- Gordon, T. 2009. Etkili Anne-Baba Eğitimi (2. Basım). D. Tekin ve N. Özkan(Çev.). Profil Yayıncılık, 395s., İstanbul.
- Greif, A. P. 2000. Characteristics of families that function well. Journal of Family Issues. 21(8); 948-962.
- Gresham, F M. and Elliott, S.N. 1990. Social skills rating system, American Guidance Service, 196 p., Circle Pines, MN.
- Gresham, F. M., Elliott, S. N., Cook, C. R., Vance, M. J., and Kettler, R. 2010. Cross-informant agreement for ratings for social skill and problem behavior ratings: An investigation of the social skills improvement system rating scales. Psychological assessment, 22(1); 157.
- Gülay, H. ve Akman, B. 2009. Okul öncesi dönemde sosyal beceriler, Pegem Akademi, 181s., Ankara.
- Güler, T., Ertürk, H. G., Özyürek, A., Tezel Şahin, F., Kıldan, A. O., Cavkaytar, A., Ünlüer, E., Aydoğan, Y., Kalkan, E. ve Şen, M. 2010. Anne baba eğitimi Tülin Güler (ed.). Pegem Akademi, 210 s., Ankara.
- Güngör, A. 2001. Anne- baba çocuk iletişimi gazi üniversitesi anaokulu/anasınıfı öğretmenleri el kitabı, Ya-Pa Yayınları, 176 s., Ankara.
- Güngörmüş Özkardeş, O. 2011, Ana-baba okulu: baba-çocuk ilişkisi. (15. Basım) Haluk Yavuzer (ed.), Remzi Kitapevi, 448s., İstanbul.
- Güngörmüş Özkardeş, O. 2006. Baba ve çocuk. Morpa Kültür Yayınları, 184., İstanbul.

- Günindi, N. 2008. Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum becerileri ile anne-babalarının empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürüz, D. ve Temel Eğinli, A. 2011. Kişilerarası iletişim, bilgiler, etkiler, engeller. (2.Basım). Nobel Yayınevi, 334., Ankara.
- Hamamcı, Z. ve Köksal Akyol, A. 2004. 3-6 yaşlarında çocukları olan anne babaların eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi. Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı 1, 5-11 Ekim 2003. Yapa Yayınları. 136-148. İstanbul.
- Hart, C., Jin, S., Nelson, D., Olsen, J., and Yang, D. 2006. Aversive parenting in china: Associations with child physical and relational aggression. *Child Development*, 77; 554-572.
- Hay, D. F. 2006. Yours and mine: toddlers' talk about possessions with familiar peers. *British Journal of Developmental Psychology*, 24(1); 39-52.
- Heinowitz, J. 1998. İmdat baba oldum. Ç. Sungur (Çev.), Beyaz Yayınları. 234., İstanbul.
- Howe, N., Rinaldi, M.C. and Jennings, M. 2002. Constructive and destructive sibling conflict, pretend play and social understanding. *Child Development*, 73(5); 1460-1473.
- Işık, M. 2007. Anasınıfına devam eden beş-altı yaş çocuklarına sosyal uyum ve beceri ölçeğinin uyarlanması ve uygulanması, Yüksek lisans tezi (basılmamış), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Jackman, H., Beaver, N., and Wyatt, S. 2014. Early education curriculum: A child's connection to the world. Cengage Learning. 357 p., NY.
- Jacobson, A. L. and Engelbrecht, J. 2000. Parenting education needs and preferences of parents of young children. *Early Childhood Education Journal*, 28(2); 104-116.

- Kağıtçıbaşı, Ç. 2000. Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında aile ve insan gelişimi, Evrim Yayınları, 296s., İstanbul.
- Kanisberg, J. S. and Levant, R. F. 1988. Parental attitudes and children's selfconcept and behavior following participation in parent training groups. *Journal of Community Psychology*, 16(2); 152-160.
- Kapıkıran Acun, N., İvrendi, A. B. ve Adak, A. 2006. Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: Durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1); 20–28.
- Kartal, H. 2010. Erken eğitim ve destek programı: Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılımı çalışmaları. Z. F. Temel (Ed) Anı Yayıncılık, 84-105, Ankara.
- Kaya, Ö. M. 2002. Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlara ailelerin ilgi ve katılımları ile okul öncesi eğitim kurumlarının aile eğitimine katkısı konusunda anne-baba görüşleri. Yüksek lisans tezi (basılmamış), Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Öğretmenliği, Eskişehir.
- Kılıçaslan, A. 2001. Aile fonksiyonlarının ve algılanan farklılaşmış anne baba yaklaşımının kardeş ilişkileri üzerine etkisi. Yüksek lisans tezi (basılmamış), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kıraç, E. 2008. Aile eğitimi ve önemi, V. Aile Şurası, Aile Destek Hizmetleri Bildirileri, Afşaroğlu Matbaası, 93-99. Ankara.
- Kimmet, E. 2003. Erken çocukluk eğitiminde farklı yaklaşım ve uygulamalar: Baba destek programı. OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Kongresi Bildiri Kitabı. Ya-Pa Yayınları, 371-378 İstanbul.
- Kim, Y. H. and Kim, S. J. 2008. Child-rearing attitudes of fathers of preschool children: Korean parent as a teacher inventory, *J Korean Acad Child Health Nurs.*, 14(1); 79-89.

- Knox, A. B. 1974. Helping adults to learn: A guide to planning, impementing and conducting programs. Jossey-Bass. 262p., San Fransisco.
- Koçak, A. A. 2004. Baba destek programı değerlendirme raporu. <http://www.acev.org/kaynaklarimiz/arastirmalarimiz-ve-yayinlarimiz>. Erişim tarihi: 23/07/2013.
- Kostelnik, M., Soderman, A.K. and Whiren, A.P 2011. Developmentally appropriate curriculum best practices in early childhood education. Pearson Education Inc., 530 p., Newjersey.
- Kurtulmuş, Z. 2003. Anne eğitim programının 4-6 yaş grubu çocuğu olan alt sosyo-ekonomik düzeydeki anne davranışları üzerindeki ve annelerin okul öncesi eğitime yönelik görüşlerine ilişkin etkisinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ladd, G. W. 2000. The fourth R: Relationships as risks and resources following children's transition to school. American Educational Research Association Division E Newsletter, 19(1); 7-11.
- Lane, K. L., Stanton Chapman, T., Jamison, K. R. and Phillips, A. 2007. Teacher and parent expectations of preschoolers' behavior social skills necessary for success. Topics in Early Childhood Special Education, 27(2); 86-97.
- Lamb, M. E. 1982. Paternal influences on early socioemotional development. J.Child.Psycho. Pschiatry. 23(2); 185-190.
- Lamb, M. E. 1987. The Father's Role: Cross-Cultural Perspectives . Lawrence Erlbaum. 371 p., New Jersey.
- Lamb M. E., Nash A.,Teti D. M. and Bornstein M. H., 1996. Infancy, In: Child and adolescent pschiatry: A comprehensive text book. Lewis M.(eds). 241-261.: Williams and Wilkins, Baltimore, MD.
- Lamb, M. E. 2004. The role of father in child development. John Wiley and Son's. 582 p., New Jersey.

- Levant, R.F. and Doyle GF. 1981. Parent education for fathers: A personal developmental program. Leaders Guide. Boston.
- Magill Evans, J., Harrison, M.J., Benzies, K., Gierl, M. and Kimak, C. 2007. Effects of parenting education on first-time fathers' skills in interactions with their infants. *Fathering*, 5(1); 42-57.
- Mahoney, G., Kaiser, A., Girolameto, L., Macdonald, J., Robinson, C. Safford, P. and Spiker, D. 1999. Parent education in early intervention: A call for a renewed focus. *Topics in Early Childhood Education*, 19(3); 131-140.
- Mc Bride, B.A. and Mc Bride, R.J. 1990. Rethinking the role of fathers: Meeting their needs through support programs. *Illinois Teacher*. 33; 89-93.
- McClelland, M. M. and Morrison, F.J. 2003. The emergence of learning-related social skills in preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, 18; 206-224.
- McFall, W.T. 1982. Tooth loss in 100 treated patients with periodontal disease, a longterm study. *Journal of Periodontology*, 53; 539-549.
- McIntyre, L.L. and Phaneuf, L.K. 2007. A three-tier model of parent education in early childhood. *Topics in Early Childhood Special Education*, 27(4); 214-222.
- Morrison, G. S. 2006. Fundamentals of early childhood education. Pearson Prentice Hall, Fourth Edition, 398 p., New Jersey.
- Mussen, P., Conger, J., Kagan, J. and Huston, A. 1990. Child development and personality, Harper Collins Publishers, 684 p., ABD.
- Myers, R. 1996. Hayatta kalan on iki, Erken Çocukluk Eğitimi Programlarının Güçlendirilmesi, R. Ağış Bakay ve E. Ünlü (Çev.), AÇEV, 477 s., Ankara.
- Nugent, J.K. 1991. Cultural and psychological Influences on the father's role in Infant development. *Journal of Marriage and the Family*. 53 (2); 475-485.
- Oktay, A. 2000. Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem. Epsilon Yayınları, 296 s., İstanbul.

- Okday, A. 2007. Okul öncesi eğitimin önemi ve yaygınlaştırılması. Okul öncesi eğitimde güncel konular. Morpa Kültür Yayınları. 382 s., Ankara.
- Olivares, J., Martinez, M. and Lozano, M. 1997. Studying the effects of a socail skills training program for mothers and children, *Psicologio Conductural*, 2 (5); 227-293.
- Ortiz, R., Stile, S. and Brown, C. 1999. Early literacy activities of fathers: Reading and writing with young children. *Young Children*, 54(5); 16-18.
- Ömeroğlu, E. 1992. 0-3 yaş erken çocukluk eğitim araştırma projesi. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Dergisi, 103-105.
- Ömeroğlu, F. 1996. Okulöncesi dönemde çocuğun terbiyesinde annenin rolü ve annelerin çocuk yetiştirme tutumları. Doktora tezi (basılmamış), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ömeroğlu, E. ve Can Yaşar, M., 2005. Okul öncesi eğitim kurumlarında ailenin eğitime katılımı, *Bilim ve Aklın Aydınlightında Eğitim Dergisi*, 6 (62), <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi62/omeroglu-yasar.htm>
- Önder, A. 2003. Ailede iletişim: Konuşarak ve dinleyerek anlaşalım. Morpa Kültür Yayınları. 143 s., İstanbul.
- Önder, A. 2007. Okul öncesi çocukları için eğitici drama uygulamaları, Morpa Kültür Yayınları, 280 s., İstanbul.
- Öz, İ. 2005. Çocuk ve iletişim. KÖK Yayıncılık. 124 s., Ankara.
- Özbey, S. 2009. Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeği'nin geçerlik güvenirlik çalışması ve destekleyici eğitim programının etkisinin incelenmesi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora tezi (basılmamış), Ankara.
- Özgüven, İ. E. 2001. Ailede iletişim ve yaşam. PDREM Yayınları, 358 s., Ankara.

- Özyürek, A. 2004. Kırsal bölge ve şehir merkezinde yaşayan anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi, Yüksek lisans tezi (basılmamış), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Parke, R. D. 1981. Fathers. Harvard University Press. 136 p., Cambridge, Mass.
- Pekdoğan, S. 2011. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden beş-altı yaş çocuklardaki sosyal becerilerin bazı özellikler açısından incelenmesi (Elazığ ili örneği), Yüksek lisans tezi (basılmamış), İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Pianta R. C. 1992. Child-Parent Relationship Scale. University of Virginia
- Ponzetti, J., Charles, G.J., Marshall, S. and Hare, J. 2009. Family-centered early intervention in north america: Have home-based programmes lived up to their promise for high-risk families? Irish Journal of Applied Social Studies, 8(1); 13-20.
- Poyraz, M. 2007. Babaların babalık rolünü algılamalarıyla kendi ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Puckett, M. B. and Black, J .K. 2005. The young child: Development from prebirth through age eight. Pearson, 574 p., New Jersey.
- Riggio, R. E. 1986. Assesment of basic social skills, Journal of Personality and Social Psychology, 51, (3); 649-660
- Riley, R.W., Peterson, T.K., Moreno, M.G. and Goode, W.W. 2000. Strengthening participation of fathers in children's learning and devolepment, Father's mother involving fathers in children's learning, A kit for educators and other professionals, USA.

- Rinn, R. C. and Markle A. 1979. Modification of social skill deficits in children, In: Research And Practice in Social Skills Training,. Bellack A.S and Heren M. (eds), 107-129. New York.
- Rusell, G. and Rusell, A. 1987. Mother-child and father-child relationships in middle childhood. Child Development, 58; 1573-1585.
- Şahin, A. 2007. Yaratıcı drama yöntemi ile anne baba eğitimi uygulama rehberi. Nobel Yayın Dağıtım. 370 s., Ankara.
- Schermelleh Engel, K., Moosbrugger, H., and Müller, H. 2003. Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. Method of Psychological Research, 8(2); 23–74.
- Scholz, K. and Samuels, C.A. 1992. Neonatal bathing and massage intervention with fathers, behavioural effects 12 weeks after birth of the first baby: The sunraysia australia Intervention project. International Journal of Behavioral Development. 15 (1); 67-81.
- Sebanc, A. M., Pierce, S. L., Cheatham, C. L. and Gunnar, M. R. 2003. Gendered social worlds in preschool: Dominance, peer acceptance and assertive social skills in boys' and girls' peer groups. Social Development, 12 (1); 91-106.
- Senemoğlu, N. 1994. Okul öncesi eğitim programı hangi yeterlikleri kazandırmalıdır? Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 10; 21-30.
- Segrin C. and Flora, J. 2005. Family communication, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 496 p., London.
- Shapiro E. L. 2010. Yüksek EQ'lu bir çocuk yetiştirmek(11. Basım), Ü. Kartal (Çev.), Varlık Yayınları, 288 s., İstanbul.
- Sımsıkı, H., G. 2011. Baba katılımının ebeveyn tutumu, bağlanma stili ve çift uyumu açısından incelenmesi, Yüksek lisans tezi (basılmamış), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Smith P.K., Cowie H. and Blades, M. 2005. Understanding children's development (4.Edition.). Blackwell Publishing, 568 p., USA.
- Strom, R., Griswold, D. and Slaughter, H. 1981. Parental background: does it matter in parent educational. Child Study Journal, 10 (4); 253-260.
- Sweet, M. A. and Appelbaum, M. I. 2004. Is home visiting an effective strategy? A meta-analytic review of home visiting programs for families with young children. Child Development, 75(5); 1435-1456.
- Swick, K.J. and Manning, M.L. 1983. Father involvement in home and school settings. 60 (2); 128-132.
- Şahin, S. ve Karaaslan Baç, T., 2006. Üç-altı yaş grubu çocukların sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi, 1(2); 74-80.
- Taşkın, N. ve Erkan, S. 2009. Babalara verilen eğitimin babaların çocuklarıyla ilgilenmelerine etkisi: Deneysel bir çalışma. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 37; 136-148.
- Tavşancıl, E. 2014. Tutumların ölçülmesi ve spss ile veri analizi. (5.Basım) Nobel Yayın Dağıtım, 224 s., Ankara.
- Temel, Z. F. ve Ömeroğlu E. 1993. Türkiye'de okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasında aile eğitimine dayalı modeller. Okul Öncesi Eğitimi I. Sempozyumu. M.E.B. Okul Öncesi Eğitim Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Temel, Z.F. 1997. Erken çocuk ve eğitim programları. Ulusal Ev Ekonomisi Kongresi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Temel, Z. F. 2001. Okul öncesi eğitime anne-babanın katılımı. Rehber Kitaplar Dizisi. Ya-Pa Yayınları. İstanbul.
- Tezbaşaran A. 1997. Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 55 s., Ankara.

- Tezel Şahin F. 1998. Destekleyici eğitim programlarının 5-6 yaş grubunda çocuğu olan babalar üzerindeki etkilerinin incelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora tezi (basılmamış), Ankara.
- Tezel Şahin, F. ve Ünver, N. 2005. Okulöncesi eğitim programlarına aile katılımı. Kastamonu Eğitim Dergisi, 13 (1); 23-30.
- Tezel Şahin, F. ve Özyürek, A. 2010. Anne baba eğitimi ve okul öncesinde aile katılımı. Morpa Kültür Yayınları, 144 s., İstanbul.
- Titmus, C., Buttedahl, P., Ironside, D. and Lengrand, P. 1985. Yetişkin eğitimi terimleri, Oğuzkan, A.F. (Çev.). UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. 94 s., Ankara.
- Turan, E., Tezel Şahin, F., Turla A. ve Can, M. 1997. Anne çocuk eğitimi programının annelerin çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili bilgilerine ve ev ortamlarının düzenlenmesine etkisi. IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 306-326. Eskişehir.
- Ulusoy, M. D., Demir, N. Ö., ve Baran, A. G. 2005. Ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ve ergen problemleri: Ankara ili örneği. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(3), 367-386.
- Uyanık Balat, G. 2007. İlköğretime başlayan çocukların anne-babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi eğitimden yararlanma düzeylerine göre incelenmesi. Eğitim ve Bilim Dergisi, 143(32); 89-99.
- Uz Baş, A. 2003. İlköğretim 4. ve 5. sınıflarda okuyan öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumu ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Doktora tezi (basılmamış). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ünlü Ş. 2010. Being fathered and being a father: Examination of the general pattern of turkish fathers' and their own fathers' involvement level for children between the ages of 0-8, Middle East Technical University, Department of Early Childhood Education, Master Thesis (unpublished), Ankara.

- Ünüvar P. 2008. Babaların 3-6 yaş grubu çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğini belirleme ve geliştirme, Doktora tezi (basılmamış), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
-   st  noğlu   . 1991. Aile eğitiminde uygulanabilecek farklı yaklaşımlar, Aile Eğitim Paneli, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 82-88. Ankara.
- Warner, L. and Sower, J. 2005. Educating young children from preschool through primary grades. Pearson Education, 541p., Boston.
- Wong, S.Y., Lai, A.C., Martinson, I. and Wong, T.K.S. 2006. Effects of education programme on family participation in the rehabilitation of children. Journal of Intellectual Disabilities, 10(2); 165–189.
- Wood, J. T. 2007. Interpersonal communication: everyday encounters. Thomson Wadsworth Corporation.409 p., California.
- Varol N. 2005. Aile eğitimi, (4. Basım). Kök Yayıncılık. 88 s., Ankara.
- Yakupoğlu Y. 2011. Erken   ocukluk döneminde yer alan, okulöncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların benlik kavramı algısıyla babalarının bağlanma stillerinin (güvenli-kaygılı/kararsız-kaçınan) arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek lisans tezi (basılmamış), Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuzer, H. 2003.   ocuğu tanımak ve anlamak. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yavuzer, H. 2005. Doğum öncesinden ergenlik sonuna   ocuk psikolojisi. Remzi Kitabevi, 344 s., İstanbul.
- Yavuzer, H. 2007. Ana-baba ve   ocuk (19. Basım). Remzi Kitabevi, 262 s., İstanbul.
- Yavuzer, H. 2011. Ana baba okulu (15. Basım). Remzi Kitabevi. 448 s., İstanbul.
- Yavuzer, H.2011. Çocuğunuzun ilk altı yılı (27. Basım). Remzi Kitabevi, 248 s., İstanbul.

- Yavuzer, H., Köknel Ö., Kulaksızoğlu, A., Ayhan, H., Dodurgalı, A. ve Ekşi, H. 2013. Çocuk ve ergen eğitiminde anne-baba tutumları, (4. Basım). Timaş Yayınları, 220 s., İstanbul.
- Yılmaz Bolat, E. ve Gürsoy, F. 2011. Beş altı yaş grubu çocuğa sahip anne babaların çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarında anne baba eğitiminin etkisinin incelenmesi. Çağdaş Eğitim Dergisi, 36(386); 23-29.
- Young, M. E. and Mundial, B. 1996. Early child development: Investing in the future. World Bank. 339 p., Washington, D.C.
- Zembat, R. ve Polat Unutkan, Ö. 2000. 5-6 yaş grubu aile katılımlı sosyalleşme programı. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi, 1(2); 28-36.
- Zigler, E., Pfannenstie, J.C. and Seitz, V. 2008. The parents as teachers program and school success: A replication and extension. The Journal of Primary Prevention, 29 (2); 103-120.
- Zulliger, H. 2000. Suçlu çocuklar ve çocuk mahkemeleri (2.Basım), K. Şipal (Çev.) Cem Yayınevi, 200 s., İstanbul.

EKLER

EK 1 Genel Bilgi Formu

EK 2 Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu

EK 3 Uygulama Fotoğrafları

EK 1 GENEL BİLGİ FORMU

Babanın;

Adı, Soyadı :

Yaşı : a. 20 yaş ve altı b. 21-30 yaş c. 31-40 yaş
d. 41-50 yaş e. 51 yaş ve üzeri

Öğrenim Düzeyi: a. İlkokul mezunu b. Ortaokul mezunu
c. Lise mezunu d. Üniversite mezunu

Çocuk Sayısı : a. Tek Çocuk b. 2 çocuk
c. 3 çocuk d. 4 ve fazla çocuk

Araştırmaya Dahil Edilen Çocuğun;

Adı, Soyadı :

Cinsiyeti : a. Kız b. Erkek

Doğum Sırası : a. İlk çocuk b. Ortanca/ortancalardan biri c. Son çocuk

Okul Öncesi Eğitime devam süresi :

a. 1 yıldan az b. 1-2 yıl arası c. 3 yıl ve daha fazla

Aile Durumu;

a. Eşim hayatta birlikte yaşıyoruz.

b. Eşim öldü/ boşandık/ ayrı yaşıyoruz.

EK 2 BABA EĞİTİMİ İHTİYAÇ BELİRLEME FORMU

BABA EĞİTİMİ İHTİYAÇ BELİRLEME FORMU

Sevgili Babalar,

Baba Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu, okul öncesi eğitim döneminde çocuğu bulunan siz babalar hakkında bilgi edinmek, çocuk yetiştirme konusunda ihtiyaç duyduğunuz alanlarda ve çocuklarınızla ilişkilerinizde sizlere destek olabilmek için hazırlanması planlanan bir eğitim programının çerçevesini belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Bu form, üç bölümden oluşmaktadır. Formun birinci bölümünde size ve çocuğunuza ait kişisel bilgilere ilişkin sorulara, ikinci bölümde Baba Eğitim Programı'nın konularına ilişkin ihtiyaçlarınızı belirlemeye yönelik maddelere ve sizin için bu konuların önceliklerine ilişkin sorulara yer verilmiştir. Sizden, formdaki soruların tamamını dikkatlice okuyarak size en uygun cevabı seçmeniz ve uygun yerlere X işareti koymanız beklenmektedir. Değerli görüş ve önerileriniz için çok teşekkür ederim.

Halil UZUN

Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü
Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Anabilim Dalı
Doktora Öğrencisi

1.BÖLÜM

Kişisel Bilgiler

Tarih :...../...../.....

1. Adınız- Soyadınız :

2. Okul Öncesi Eğitime devam eden çocuğunuzun adı-soyadı:

3. Toplam kaç çocuğunuz var?

4. Okul Öncesi Eğitime devam eden çocuğunuzun doğum sırası:

İlk çocuk () Ortanca veya ortancalardan biri () Son çocuk ()

5. Yaşınız : 25 yaş ve altı () 26-35 yaş () 36- 45 yaş () 46 yaş ve üzeri ()

6. Eğitim Durumunuz : Okur yazar değil () Okur yazar

()

İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu

()

Lise mezunu () Üniversite mezunu

()

7. Medeni Durumunuz : Evli () Boşanmış ya da eşi ölmüş

()

8. Aile tipi : Çekirdek aile ()

Geniş aile ()

2. BÖLÜM

Baba Eğitim Programı Hakkındaki Düşünceler

Sizlerin görüş, öneri ve ihtiyaçları doğrultusunda bir “Baba Eğitim Programı” hazırlayacağımız için aşağıda sunulan ifadeleri dikkatlice okuyunuz ve düşüncelerinize en uygun olan bölümleri işaretleyiniz.

1-Okul öncesi eğitime devam eden çocuğu olan bir baba olarak, çocuk yetiştirme konusunda ihtiyaç duyduğunuz alanlarda ve çocuklarınızla ilişkilerinizde sizlere destek olabilmek için hazırlanması planlanan bir Baba Eğitim Programı’na katılmak ister misiniz?

Evet ()

Hayır ()

Cevabınız “Evet” ise, aşağıdaki tabloda verilen konulardaki yeterlilik durumunuzu ve hangi konularda öncelikle eğitim almak istediğiniz ile ilgili tercihlerinizi “1,2,3,4 ..” şeklinde numaralandırınız. Bu konuların dışında sizin önerebileceğiniz bir konu varsa, lütfen “Diğer” yazılı bölümde belirtiniz.

Öncelik Sırası	Program Konuları	İhtiyaç Duyumuyor	Kısmen İhtiyaç	İhtiyaç Duyuyor
	3-6 yaş dönemindeki çocukların gelişimsel özellikleri			
	Aile içi ilişkilerin önemi ve ebeveyn tutumları			
	Aile içi iletişim, iletişim yöntemleri, iletişim engelleri ve hataları			
	Babanın çocuğun yaşamındaki yeri, önemi ve rolü			
	Okul öncesi dönemde özgüven kazanımının desteklenmesi			
	Okul öncesi dönemde görülen olumsuz davranışlar (saldırganlık, çekingenlik, çalma, korkular vb) ve Çocuğun olumsuz davranışlarıyla başa çıkma			
	Okul öncesi dönemde sosyal davranışların kazanılması ve sosyal becerilerin önemi			
	Çocuğun kendisiyle ilgili sosyal beceriler (Dinleme, sözel ifade becerileri, kızgınlığını kontrol etme v.b.)			

	Çocuğun sorumlulukları ile ilişkili sosyal becerileri (Talimatlara uyma, görevleri tamamlama, kurallara uyma becerileri v.b.)			
	Çocuğun kişilerarası sosyal becerileri (Akran baskısı ile başa çıkma, başkalarıyla uzlaşma becerileri v.b.)			
	Çocuk ve oyun (Oyun ve oyun materyallerinin önemi, çocuğun gelişimine uygun oyun seçebilme, yaş grubuna uygun oyun örnekleri)			
	Çocuk ve kitap (Okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik kitapların sahip olması gereken özellikler, öykü okuma/ anlatma ile ilgili çocukla yapılabilecek etkinlik örnekleri)			
	Diğer			
	Diğer			

EK 3 UYGULAMA FOTOĞRAFLARI

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Halil UZUN

Doğum Yeri : Ceyhan/ ADANA

Doğum Tarihi : 03.12.1978

Medeni Hali : Evli

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum Yıl)

Lise : Ceyhan Anadolu Lisesi (1996)

Lisans : Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi,
İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı (2003)

Yüksek Lisans : İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Okul Öncesi
Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı (2007)

Doktora : Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi
(Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Anabilim Dalı (2009- 2016)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl:

Mardin-Ömerli Kocasirt Kabataş Eğitim Vakfı İ.Ö.O Müdür Yetkili Sınıf Öğretmeni
(2005-2009)

Mardin-Ömerli Kaymakamlığı, İlçe Projeler Koordinatörü (2009-2010)

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Okul
Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Öğretim Görevlisi (2010-)

Yayınlar

Hakemli Dergiler

1. UZUN H. , HÜKÜM M. 2014. Öğretmen Adaylarının Çağdaş Türk Edebiyatına Yönelik İlgilerinin İncelenmesi (Kilis İli Örneği), Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, KİLİS

2. **UZUN H.**, BARAN G., 2015. Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği' nin Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Babalar İçin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, The Journal of International Education Science,2.3.30-40, KONYA

Uluslararası Kongreler

1. OGELMAN, H.G., UÇAR F. , **UZUN, H.**, 2012. 5-6 yaş çocukların çevre ile ilgili kavramlara yönelik algıları, Ekoloji Sempozyumu, KİLİS
2. **UZUN H.**, H. İSMAİL ARSLANTAŞ, METİN ÖZKAN 2012. The problems which the managements of independent nursery schools meet in terms of school management processes, III. International Congress On Early Childhood Education, Çukurova Üniversitesi, ADANA
3. ASLAN T., DURGUN H., TÜRKOĞLU P., **UZUN H.** 2013. Okul öncesi öğretmenlerinin eğitim etkinliklerinde kullandıkları yöntem ve tekniklerin bazı değişkenlere göre incelenmesi, I. Uluslararası Muallim Rıfat Kilis ve Çevresi Sempozyumu, KİLİS
4. PALTA S.,**UZUN H.** 2013. Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların sosyal duygusal gelişimlerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi, I. Uluslararası Muallim Rıfat Kilis ve Çevresi Sempozyumu, KİLİS
5. **UZUN H.** 2014. Mülteci kampında kurulan okul öncesi eğitim kurumlarındaki öğretmenlerin ve bu kurumlara devam eden çocukların bazı demografik özelliklerinin incelenmesi (Kilis ili Örneği), IV. International Congress On Early Childhood Education, Kültür Üniversitesi, İSTANBUL
6. **UZUN H.** 2015. Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programında bulunan alan gezileri konusundaki tutum ve görüşlerinin incelenmesi (Kilis Örneği), V. International Congress On Early Childhood Education, Hacettepe Üniversitesi, ANKARA